

bokselskap.no, Oslo 2018

Hans E. Kinck: *Masker og mennesker*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1909 (Kristiania, Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-399-2 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-400-5 (epub),

978-82-8319-401-2 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Hans E. Kinck

Masker og mennesker

bokselskap.no

Oslo 2018

[De smaa sommerbølger](#)

[Sætesdøler](#)

[Jens Bäck og hans tre første patienter](#)

[Masker](#)

[Keisarindepæretræet](#)

[I slaattonnen](#)

[Unghesten](#)

[Skaarefolket](#)

[Den hvite lille dame](#)

DE SMAA SOMMERBØLGER

[3] Det var morgen under kysten. I fjeldvæggen hadde sommeren riktig sat sig fast; den laa stille og stekte nes etter nes vestover, der de stak sig frem bak hverandre tyndere og tyndere, indtil det ytterste blev væk i sommerskjærets dis.

Skibet dampet i makveir vestover. Det la sig over en og anden gang; men med lempe, saa det var ikke mer som matroserne hadde giddet surre koffert-rækken paa dæk fast til rælingen. Saa mak kom stordynningen.

En saa, hvor den kom ind mot land voksende fra havet der i vest, blank, tryg, og saa blev skaaret i to mot det ytterste disete nes, saa det hvitnet og sprøiten stod; – hvor den saa klinte sig indtil landet denne side nasset, truen og tæt, slap igjen, klasket, slikket, tisket, indover ind i den inderste vik, hvor resten løp sig fast mot renvasket veirbitt skolt, først grønt, blankt [4] grønt, som den løftet sig opover fjeldvæggen og solen naadde gjennom, – og saa kridhvitt skum, regnbue, drøn, smeld, knuste sjøtopper, som skalv i forfærdelse. Det var en stordynning ute fra havet, som hadde endt reis.

Men de knuste sjøtopper seilte vestover igjen, de, som smaa muntre sommerbølger. Solgangsbrisen var midt i sit arbeide, den skulde først blaase de glitrende bølger øst fra den inderste vik og ut til havs, over dampskibsbølger og imod stordynningen. Det begyndte som dirrende ild derinde, og vinden sopte det foran sig op dynninge-ryg og ned dynninge-ryg – det nyttet ikke prøve stanse –, utover uten heft, blaaere og blaaere, til det blev væk langt vest i den sterkeblaa linje under lys himmel, der et barket seil laa søvnig og ventet just paa brisen.

De kunde vel sagtens bli store, de knuste sjøtopper og, naar de fik tiden paa sig og kom langt nok ut.

*

Student Sjur Sjursen Sjursteigen laa i førsteplads-salongen med ansigtet ned i plysjen; han laa i de nye stripete benklær og den moderne høie snip og i

fettlærsskorne, som moren hadde sendt, men som paa byens promenade het beksøm-sko. [5] Han var paa hjemvei. Han hadde mistet sine timer paa skolen derinde i byen. Men han var allikevel den første av alle de fattige Sjur'er paa Sjursteigen, som ikke var bundet til bø og aker og som kunde gaa paa førsteplads.

Han vaaknet netop nu og kjendte det svale morgenpust fra hav, da opvarteren skrudde vinduet op.

Han var glad, han kunde holde til her paa plysjen, endda der ikke var køiplads. Saa han slap at prate med hende deroppe om de store spørsmåal i livet. For oppe paa dæk gik hans sambygding, Birgit Vetletveit, datteren fra nabogaarden, som ikke var student, hun fra seminariet; hun fik ikke billettmoderation paa førsteplads. – Han hadde sagt hende, da han reiste paa «skolerne» her for fire-fem aar siden, at det vilde bli saa længe for hende at vente paa ham: ... almeninteresserne ... den enkeltes ret til utvikling ... de store spørsmåal, darwinisme, fritænkeri, samfundslære, kunst, – alt det vilde ta tid. For nu, naar han stod paa reis ind til «skolerne», kjendte han likesom en blank stordynning vokse opunder sig fra det vældige tankehav derute, som vilde bære ham væk fra Sjursteigingernes tuft, fremover, ind i dannelsens trygge verden. Da [6] vilde ogsaa hans syn paa kvinden bli et andet, baade paa kvinden i sin almindelighed og paa den enkelte kvinde. Det var derfor likest for begge parter, det blev forbi mellem dem nu. – Det sa han hende bent ut, da de skiltes dengang. Og han trodde, de skiltes for altid. Men hun kom efter østpaa. Dette var hendes første aar paa seminariet der. Hun hadde sultet og pugget; hun var graa og mager i ansigtet. Der var ikke stort mer igjen end briller og tænder og de mørke brune fletter.

Nu var han paa vei hjem. Hun kom efter igjen, stod paa bryggen igaarkveld, ropte Sjur, blev vakker og lys i huden istedenfor graa, og fik røde flekker paa kinderne; hun spurte saa lystig, om han kunde lugte, hvad hun hadde i nisteskrinet; bad ham komme forut paa andenplads, naar han blev sulten, – skulde han faa prøve det, som var i skrinet. Slog saa hidsig om: «Me kan sandfordyden være mot kvindens underkuelse, og derfor holde paa kvindelighed!» Lettet paa sig, endda hidsigere. – «Ja,» svarte han bare; han lot

sig ikke egge til at si nei; for nei var den knagg, hun grep efter, saa de kunde kommet op til at drøfte et stort spørsmaal sammen. Han var nu heller ikke længer [7] den samme, som da de skiltes for fire-fem aar; nu visste han, at de ikke rumsterte med de «store spørsmaal» inde i dannelsens trygge verden. Dannelsen vilde særprægets stille vekst i hvert enkelt menneske. Men de «store spørsmaal» var i grunden almennings-beiter og samlet i flokker. Hun var ikke naadd dit, at hun kjendte det. – Han likte ikke tænke paa Birgit Vetletveit.

Han likte heller ikke tænke paa stunden, naar han nu snart sat hjemme hos enken paa Sjursteigen; moren vilde stryke med haanden over snippen, og hun vilde kjende paa tøiet i de stripebe klær, og hun vilde be om at faa prøve den fine lommekluten. Vesle broren vilde smaaterge ham for at faa klyp, for det var saa gildt at faa klyp av den broren, som de hadde kostet paa «skolerne».

Han rettet paa sin snip. Han kjendte den blanke stordynning ta opunder skibet. Han laa og hørte herrerne spasere paa agterdækket her over sig – det laa endda halvvaatt efter spulingen –, grosserere, handelsreisende, alle disse som hadde sine snipper og beklær i orden; andre ogsaa, de av gode familier, som gik forbi de store spørsmaal med det fremmede smil, som man gaar forbi en markedsløie paa torvet, [8] de med dannelsens trygge selvfølgelighed i hvert skridt. Det var folk. Han kjendte den blanke stordynning. –

Man begyndte at dække bordene her inde i salongen. Men han blev liggende paa maven, lot som han sov; de herrerne oppe paa dæk trodde nok ikke andet end at han forsov sig, naar han ikke sat ved bordet: saa slog han siden heller til med sin sidste tre-krone og tok fuld *middag* sammen med dem! Han tittet under armen: under bordet saa han restauratørens snøgge ben ute i gangen; han slog med en vaat serviet og glodde ind, om skal tru det var saapas til kar den herren i de stripebe klær, at han tok fuld frokost ombord.

Først nappet en opvarter lempelig i ham: – Spiser herren frokost?

... Skulde han gaa sin vei? – Men da trodde de naturligvis han rømte for utgiften! – Han lyttet til de trygge skridt paa dæk: han vilde heller forsove sig!

– De maa være saa venlig at gi plads nu, herr-eh –! rusket det haardere.

Han bet sig ned i plysjen og sov.

Restauratøren sprang til, trev om benene: – Rakka tel plysjen med fettlærstævler! Slet skorne av.

[9] Sjur sov. – Det stinket strømper over hele salongen.

– De sokkerne, skal eg si daakker, er impregnerte! sa én. – De stod nok paa gulvet like kjækt som stævlerne hans! sa en anden. – Træk paa dere skorne! rusket det hidsig. – Sjur sov. De samlet sig om ham alle tre, trak skorne paa igjen. – Tvi! spyttet de, og kastet benene ned paa gulvet.

Sjur sov ligesuldt, med fettlær-skorne ut paa gulvet. Det begyndte at skjælte stilt i ham, prikket underlig som gigt i siden nedved korsryggen; det var slik, som naar han gik hjem fra sine timer paa skolen og mindtes gutternes spilopper, som han ikke raadde med ... den samme lammende gift i selvfølelsen. – Og mindernes stikkende flok kom flyvende: I den klasse gik gutter, som hørte til byens bedste familier og bar høie snipper; der gik den gutten av byens aller bedste familie, med det hvite ansigt uten træk og de lyse stripete benklær, – som stod i tyve meters hop om vinteren og gik i beksøm-sko hele aaret; han var slemmest, han lo himmelhøit, naar Sjur kom til at si «botanikkar». Der var bare én, som hadde friplads og sat stille, han med den fettete mørke hud og med graa voksporer paa næsen, [10] sønnen av iglekonen, som ingen vilde sitte paa pult med. – De første timer han sat der paa katetret, var det, som han sat midt op i verdensutviklingens blanke havdynning, sat og red bredbringet som selve havguden: likhed for loven, naar det gjaldt iglekonens søn som naar det gjaldt ham med det hvite ansigt! Og en dag han saa en falsk l-er i den lyse guts naturfagrubrik, meldte han ham paa flekken. Men bestyreren smilte tænkstomt: – Hm, han er av en saa god familie, min kjære Sjur, at –. Sjur stivnet og studset: Der sat kanskje bare en Sjursteiging i denne strenge, retlinjede iver! Han forstod én ting ialfald: Det hensynsløse retsind var ikke den blanke rullende dynning, som bar ind i dannelsens verden. Og iglekonens søn fik han la seile sin egen sjø ...

Der kom en vaat serviet susende like i nakken; han lot den bli liggende. Opvarterne dækket bordet under stormlatter. De la kjøiprotokollen paa ryggen hans. Stablen saa op med bordtepper, puter, et par taburetter ogsaa, «Norges kommunikationer», aviser – hvad de fandt. – No bruker vi ham til eggevarmer,

sa piken, som restauratøren et øieblik var væk fra gangen; hun lurte porselæns-hønen med de varme egg ind mellem puterne op paa [11] ryggen. – No ligger du rolig; ellers gu naade deg, far! truet hun.

Sjur snorket under stablen. Men mindernes flok blev ved at flyve, med sine stik fra skoletimerne: ... En dag kom vaaren; gaterne fløt med søt em fra avlende varme, hundene kjælte i byens park, og han med det hvite ansigt stanset med hænderne i lommen og nistirret; ja, ved havnen tok det jægteskipperen saa sterkt, at han præket mot kjød og synd fra teglstens-skuten. Den dag stod Sjursteigen i skolegangen med fanget fuldt av blomster. Derinde bak glasgluggen i døren gik bestyrerens hode med den lille trillende runde maane paa det svækkede bakhode; det nikket som en hammer, taktfast for hvert ord ... de slitte vendinger ... de samme formaninger til iglekonnens søn ... den gamle vits med sit følge: det matte smil, supet med munden, det grepet i skjegget! Og det matte smilet speilte sig fremmed paa det hvite ansigt, som kom fra byens park, hvor hundene kjælte. – Da var det Sjur kjendte med fryd: der var ikke mange, som tænkte paa barnesindet som han! For han vilde fri det for denne elskov like op i synet, for vaarens brutale vold! Og da hans time kom, gjennemgik han blomsternes befrugtning, [12] viste gutterne støvdrager og støvveier, han og hunstoffet; det stof fandtes hos alt som levet, sa han. Han satte sig ned paa pulten hos ham med det hvite ansigt, mens han snakket; og han saa ikke karakterbøkerne flakse om i luften paa sine løse permer, merket ikke blomster-stilkerne, som fløi som kastespyd om ham; han sat og snakket stille for ham, som i forklarelse. For livet blev, som éns syn her hadde været: det var éns forhold paa dette punkt, som kunde lede ind paa livsmodets redige landevei; det var misgrep her, som førte ind paa forsagthedens krokete sti. Og da det ringte, la han en finger paa guttens skulder: – For alle saa er vi bare blômer, som trenger kjærlighed; dette er fornyelsens trang i os, det skjønneste eie i slegten, det evige liv. – Gutten stak i at le. Sjur stivnet, studset: Sat der kanskje endda en Sjursteiging igjen! Skjønhedssynet, ømheds-trangen – *det* var kanskje heller ikke den blanke rullende dynning.

... En tid senere stod han en dag inde paa lærerværelset. Hans time for idag var slut. Nu sa han ikke «botanikkar» mer og ikke «blôm», og den røde

lommekluten brukte han ikke lenger; og han hadde kjendt, at det stinket raa hud av iglekonens søn. Han stod for første ^[13] gang i sine nye stripete benklær; en dag han hadde sittet paa pulten hos gutten med det hvite ansigt, hadde han lagt sig fremover og spurt, hvor han kjøpte det nydelige tøy henne. Den dag hadde han ogsaa pekt paa sine skor: – Beksøm-sko er deilige, endda de lugter, sa han. For nu ante han, at dannelse var noget som laa i éns væsens fibrer og sprang ut i de smaa træk, like fra benklærne til taushed om de brutale livsens-magterne ... Det var ringet ind, og gutterne hadde stimlet op. De hadde ropt utenfor døren, skogledd. Sjur hadde lyttet. «Blômen!» hadde gutten med det hvite ansigt ropt, og bestyreren grep ham, førte ham ind paa kontoret til forhør. – Den ene dør efter den anden skrek utover gangen, tumlen fra klasserne veltet ut; saa blev det lukket til for stemmerne; saa blev det stilt paa gangen. Hver klasse hadde faat sin lærer. Men han blev staaende i vindus-karmen og bite negler; spilopperne var øket i hans timer, saa han gik ikke lenger i mellemtimerne og lyttet ved gluggerne, om de kanskje ikke sat stort stillere for de andre lærere. Han saa ut paa det blaa glyttet i den lette hvite taake; det skalv kobberrødt i telefonledningen, det glitret og dirret som flammende ild langs gatens kridtete vindus-rad, ^[14] hvor byens aller bedste familier alt var tat ut til sine landsteder. Han sank sammen i vindus-karmen: han hadde skrellet og flekket Sjursteigingens av sig hinde for hinde, som det var en løk, for deres skyld. Glyttet derute øket; solen fylgte trækronerne, som rundet sig langt der oppe i byens park; bakenfor var stille blaat, lyseblaat, bort i det uendelige. Og en flok duer jaget taktfast rundt i rundt høit deroppe i luften; hele flokken skalv under vingeslag. De var graa, naar de fløi bortover; men saa kom de hitover; og saa snudde de igjen her henne, la sig paa skakke for at klare svingen; og da kom der solskin under de hvite vingerne ... Solskin under vingerne! – det var, som den inderste tynde hvite hinde i hans sind skalv ved ordene. For det var vist det ved en Sjursteiging: han var uten kjerne, likesom løken; hinderne bare skalv! – Han stirret med stillestaaende øine langt forbi flokken, ut mot det blaa bakenfor: ... solskin under vingerne! gjentok det ... solskin under hvite vingerne!

... Der traakket tette skridt paa gangen; gutten i de stripete benklær kom tilbake fra forhøret i kontoret og gik ind i sin klasse. Der seilte noget stilt op paa

siden av ham her ved vindus-karmen, en spids vaat ^[15] næse stak sig op i hans ansigt, to tynde læber laa overkors, tygget tæt, pep litt, gapte, som et fugleunge-neb, som slukte fluer; saa knikset det med hodet, sa ingenting, bare blinket skadefro de par ord: – Adjø, hr. Blôm! – Seilte saa lydløst ut igjen paa sin taa – bestyreren hadde faat den vane av at gaa i gluggerne og lytte. Sjur blev staaende og stirre mot fyldingen i den lukkede dør. – Det banket paa. Det var pedellen med brevet, hvor han blev opsagt fra skolen: han sat ikke inde med den ønskelige takt i visse delikate spørsmaal ...

... Det tuslet borte ved kartrullerne. Det var iglekonens fettete søn, som skulde hente Asia-kartet. Kartrullerne laa med nummer paa hver sin knagg. Sjur fandt frem rullen for ham, sigtet, stak ham i maven. Et øiepar smilte lyst op mot ham; og han grep det med rappe blunk ... en hel flom av liv og lys! – Gutten bukket kvikt henne ved døren. Sjur sprang efter, tok ham under albuerne, løftet, ristet: – Naa du smaaen! Ristet, ristet; stemmen læspet av bare varme, endte i en ynck. Han kjendte ikke længer, at det stinket raa hud av iglekonens søn ...

^[16] Student Sjur Sjursen Sjursteigen laa ned i plysjen paa førsteplads. Matklokken gik ute i gangen, op gjennom trapperne, rundt paa dæk blandt herrerne. Han sov. Og det pirket i siden underlig som gigt. Matklokken kom tilbake ned i salongen, blev ved at gaa rundt om ham, skingrende, nærgaaende.

Restauratøren stod ute i gangen som en edderkop, og talte herrerne. For nu steg de ind i salongen én efter én, sikre, selvfølgelige; de lette sig sted ved bordet. Og opvarterne blev høitidelige. Restauratøren sprang hen, rusket i Sjur: – Om flals, De maa være saa venlig –! Sjur sov. Restauratøren løftet i ham, reiste ham overende paa plysje-sofaen; det drysset med puter, tepper, køiprotokol, aviser. Nogen knuste; en passager lo som gutten med det hvite ansigt, naar han kom til at si «blôm» eller «botanikker».

En porselæns-høne kom trillende mellem det andet. Eggene laa og fløt knuste udover linoleumen.

– Ka fan! lo kapteinen.

– Ka fa-an! skrek restauratøren; han slog næven i den stripebuksebak og reiste ham op efter den.

Men Sjur sov. Han hvisket noget i ^[17] søvne. Ingen hørte det. Kapteinen gik nærmere, spurte klukleende op igjen.

– Jeg er syk, hvisket det med lukkede øine.

– Ja, skrek kapteinen av latter og pekte paa eggene: – Det er møkke, Daakker ikje er sykere, slik som Daakker værper.

Latteren stod op mot skylightet. Restauratøren vagget fnysende ut og ind og tørket op egg: – En finder sig i mangt for at spare en kroners pæng til en frokost, mumlet han. – Sjur krøp op trapperne som en orm. Og restauratøren pekte med hodet ut efter ham: – Vi har ikke saa faa av de der, aar om anna, sa det.

Sjur sprang forut paa anden plads, lang, ledeløs, med store kindben, som rammet ind et tørst brændende øie; nu var det igjen som den inderste tynde hvite hinde i hans sind skalv.

Der paa bakken sat Birgit Vetletveit paa en laksekasse med niste-bomben foran sig. Hun blev vakker og lys, da hun saa ham, og fik røde flekker paa kinderne.

Me oplever litt her paa anden plads og, hvisket hun. – Styrmanden fridde til meg inat. – Og hun lette rundt i hans ansigt efter virkningen; hun saa hans øine var fulde av uro.

^[18] Sjur stod og frøs i solen, og sa ingenting.

Hun blev alvorlig med ett, spurte fortrolig, og lette i hans ansigt: – Gjorde han ikje kanskje, naar han vilde likesom ... silk ... ja, ta efter meg?

Han frøs, og sa ingenting.

Hun saa langt, utpaa havet: – Det var interessant. Det var rasende trist ... ham staa igjen ... slik.

Det blev stilt. Saa skoglo hun.

Han hutret.

Hun sukket med ett: – Uf ja, Sjur, tænk, eg synes og, her er saa litet varme i solen om dagene no.

Det blev igjen stilt.

– Hvad vilde du svaret, om jeg nu vilde likesom ... slik ... ja, ta efter dig? frøs han.

Hun aapnet bare bomben.

Han satte sig paa laksekassen hos hende. De sat og spiste gammelost og brød sammen; tæt indtil hverandre sat de, og haand i haand. Han stirret vestover mot hjemmet; nu likte han at tænke paa stunden, naar han sat hjemme i stuen paa Sjursteigen: moren vilde stryke med haanden over snippen, og hun vilde kjende paa tøiet i de stripete benklær, og hun vilde be om at faa prøve den fine lommekluten; [19] vesle broren vilde smaaterge ham for at faa klyp, for det var saa gildt at faa klyp av den broren, som de hadde kostet paa «skolerne» ...

*

Inde ved det disete nes, længst inde i den inderste vik løp noget sig fast; kridhvitt skum, regnbue, drøn, smeld, knuste sjøtopper, som skalv i forfærdelse. Det var en stordynning ute fra havet, som hadde endt reis.

Men de knuste sjøtopper seilte vestover igjen, de, som smaa muntre sommerbølger. De lekte saa lette utover imot dynningen, op dynninge-ryg og ned dynninge-ryg. For solgangs-brisen var midt i sit arbeid – det nyttet ikke prøve stanse her. Og de kunde sagtens bli store, de knuste sjøtopper og, naar de fik tiden paa sig.

SÆTESDØLER

I. Skeie-bryllupet

[23] Bryllupsgaarden var Skeie og laa paa en flate som gled ut i fjorden. De

holdt bryllup tidlig paa vaaren, mens iserne endda laa sterke og kjørendes; for kirken var flyttet over til anden side fjorden, hvor postveien gik.

Det var en stor gaard med svære vidder, gild skog søndenfor og nordenfor. Og selve vaaningshuset var paa to høider, graat, med smaa vinduer, ⁿ¹ som stod lunet bortover, uten at vyrde ret linje eller noget slag; det var som husbond først hadde tømret av ett kammer, og saa for hver gang var kommet paa det: men her mangler et glas! Saa hugg han hul der det traf sig. Det var bare to vinduer som stod i ret linje; det var i det hjørnet som var bordklædd og hvitmalt, og hvor storfolket bades ^[24] ind. For ellers hele veien saa én selve de svære tømmerstokker i væggen. Det var blit med bare det hjørnet, for det var nu saa kostbart ⁿ² bordklæ hele veien. Der gik en bred trappe hugget i én furustok med høie trin op til loftet. Bygningen stod like i jordbakken, næsten uten mur, og var seget i nedre enden.

Skeie var en gammel gaard. Her hadde staat kirke i sin tid, da ingen postvei var; inde i bjerkeholtet nedmod fjorden tedde det i muren. Og utenfor den var der dype graver, hvor illgjerningsmændene, som ikke begroves paa kristelig grund, stuptes nedi. Like i kanten av holtet saaes de fire hul efter «tremærrens» ben, hvor de sat paa skrævs med lodder i foten, de som skulde ha straf; de vilde ikke gro igjen, de hullene, mer end illgjerningsmændenes graver.

Nordenfor kirkemuren laa Skeivodden, ⁿ³ hvor skeiet stod saa aarvisst den sidste lørdag i august. Og her hadde flytt blod. For dølerne hidset sig op, skjøv paa, hujet, saa der likesom ikke blev forskjjel mellem dyr og mennesker – det gjorde saa godt! De fór skrikende i synet paa hverandre tilsidst og bet og klorte; de trak kniven og stak. For alle vilde de ha, at deres gamp ^[25] skulde bli «skeifolen». Men midt paa skeivodden stod hoppen uinteressert, bundet til en sten med hul i, og lydte rolig paa de skjærende grahest-skrik; ⁿ⁴ den stenen med hul i stod den dag i dag paa volden.

Det var dette skriket, som fosset og hvirvlet utover flaten, som gjorde saa godt, lettet i bringer som dalen hadde klemmt. Det var endda slik, det: de hujet altid mere paa Skeie end paa andre gaarder, naar det var leik og gama. Der var vilde sagn i jorden. –

Det var lørdags eftermiddag. Imorgen skulde de over til Moi i kirke.

Gunild Moi stod stille oppe paa loftskammerset mellem brure-klærne og stirret; hun var netop kommet over isen. Moren gik omkring, glattet de gilde brurestakkerne, de som skulde sitte utenpaa hverandre, kortere og kortere opover – ytterst kom den korteste, den røde av silke. Alt var nyt, Gunild eiet det selv; Moi-folket var noget med det rikeste som var i dalen. Moren tok brurekronen op av tinen; den gik i arv fra hende til Gunild. Hun gik stille, som hun stelte lik.

Gunild stod i vinduet og saa over i Neri-stuen, hvor nabosønnen sat og vølte [26] felen. Hun var ikke saa overlag ven; endda hun var ven nok – det var ikke det. Det var ikke frit for, næsen hadde som en liten sving i veiret ytterst ute; men det gjorde ansigtet bare saa lystig. Hun var frisk og skinnende som en sommormorgen paa heien, glad i gutter, og gutterne var glad i hende – de stod i flok, hvor hun var. Hun gik i snøgge steg, korte steg; latteren var lys, tindrende, laa i øiet som sol paa vaarblankt bjerkeblad – da kunde det se ut som øienlokkene, som var posete før, blev trutne av bare latter. – Idag var øiet mørkt og tungt, og latteren var stilnet. Men hun skjønnte ikke ret hvad der skedde. For imorgen skulde hun giftes med rike Sveinung Skeie, som hun ikke vilde ha.

Det var vaar ute i solen. Sneen blinket, furuskogen skalv mørk i luften. Der laa vand paa isen inde ved land – en grøn stripe, hvor den var tint fra og løsnet; men sneen laa hvit utpaa – bare en og anden flek grønt vand. Der gik tunge sneskred i dalen. Like op i upsen sør for Skeie løsnet det: et drøn; der laa et bart vaatt berg igjen efter sneen; ballerne trillet videre ned over lien, øket, sank nedi, sagtnet farten, men naadde like ned paa hjemmevolden, sprak, la sig over paa siden; – sendte [27] endda et par smaa baller ut; men *de* opgav det ogsaa straks.

Der stod folk paa tunet. De ventet bylass i kveld over isen. Neri Skeie med de tynde krusete læber var kommet ut paa tunet og saa mot Moi; han ventet felestreng med lasset. Det fine snauklippede bakhode dukket sig lunt ned bak den opretstaaende trøiekraven. Han var blek. Han saa ikke op mot kammers-glaset.

Neri Skeie var det hun Gunild vilde hat. Han var hos hende ifjor høst; det var første gang nogen var hos hende. Han hadde fløtet sig over fjorden paa to

tømmerstokker, og rodde sig med en spae. Han hadde ikke sagt noget; han hadde hat langbroken fylt med næper – sokkebaandet var bundet utenpaa om knæet for at holde dem. Han hadde bare git hende næper og gjort sig saa kaat, som han fór over Moi-sôkn den natten med næper til hver jente. Men hun skjønte ham; han hadde ikke vaaget livet sit i bare kjæte.¹⁵ Det randt av klærne. Den væten paa gulvet hadde forældrene set om morgenen, og da Gunild ingenting vilde vite, saa skjønte de det ogsaa, hvordan det hadde sig. Da var det de satte fart paa Sveinung Skeie, endda han bare var 17 aar; han var rikere.

[28] Og Neri skulde nu spille i hendes bryllup. –

Der kjørte to lass ned paa isen derover med byvarer; hestene var rædde for vandet indved land, men de maatte utpaa. Det bar i trav hitover. Der samlet sig flere kjørende nedpaa isen, satte i trav efter de to bylass. De svinget utenom hverandre, kjørte forbi. Grahestene knegget. De galoperte, de blev tat ind. De kapkjørte. Men de kjørte aldrig fra bylasset; der var bryllupsbrændevin ogsaa i det lass.

Der kom gaaendes folk efter ned paa isen, stevnet hitover. De visste alle, der var kagger under lasset – de paa Skeie skulde ha bestilt to tønner brændevin! Og paa gaarden var der brygget seks tønner øl! ... Det var vel to maaneder siden jul, da dølerne smakte det sidst; – det var ikke saa tit de fik det; des mer tørste var de. De kom paa rad i den smale veistripen over isen. Det var mest ungdom – graabrune vadmels-karfolk i lærbetrukken rosesømmet langbrok. De gik med næverne paa brystet under den høie klaf, som naadde like op i halsen, der hvor ogsaa tollekniven dinglet gjemt paa indsiden i sin mønstrede slir. Og albuerne laa indpaa siden og varmet det aapne skjorterum, som de korte trøier ikke naadde til at [29] dække, for de rak saa vidt nedunder armkriken. Men bak i nakken reiste trøien sig med høi stiv krave. Og paa hodet sat den høie vadmelsfloshat¹⁶ med liten brem, hvor lange sølvkjettinger vandt sig rundt pullen mangfoldige gange.

Der kom jenter i kort sort vadmelsstakk, som laa utenpaa den hvite – begge laa de i to store valker foran og vugget sig som krappe bølger om hvert sit nakne knæ. De bar utsømmede klædestrøier og paa hodet et gildt stort silketørklæde, som like over panden reiste sig hoffærdig i sky med sin høie knyttede sløife. Og

over den venstre skulder hang det rødstripete tjeild; enderne møttes foran mot høire side, hvor hænderne samlet dem sammen igjen tæt om stakken. De gik snøgt, for de frøs her paa isen; de bar ingenting under stakkerne. –

Gunild stod og saa paa Neri og hørte paa sneen, hvordan den kom drønnende og kaut opfra heien, gik tilsidst træt hernede, la sig over paa siden, sprak.

– Høir snjoen, mame! han vinn'ⁿ⁷ inkji fram! sa hun.

– D'æ fuddeⁿ⁸ væl dæ, prøvet moren at le. – Hellⁿ⁹ tok han stogo di!

[30] Gunild satte sig ved glaset, saa mot folkestripen paa isen – dit Neri saa: ... sølvknapper, sølvkjettinger, spænder paa sko, spænder paa sokkebaand, søljer, rosesaum – det blinket og rødnet derborte! – Solen sank. Det skumret med blaa frost over iser og li.

– Kvifyri sille eg daa have han Sveinung, mame? sa hun.

– Kvifyre sille du inkji have han, tita?ⁿ¹⁰ svarte det.

– Eg vinn' hell' alli fram. Hun visste ikke mer av sig end sneen, som sank og gik træt, da hun sa det.

– Dæ verte fudde bet'ⁿ¹¹ sia, svarte det.

Gunild kvakk, det var lægds-kallen paa Skeie, halvtomsingen, gamle Taddak, som slet kammersdøren op, stønnet forvildret ind, et litet blekt ansigt i en busk av skjegstubber:

– Gunild! Gunild! ... gamaⁿ¹² kjem' – gama kjem'! Pekte ivrig rundt om sig, kunde slet ikke snakke for skjælving; snudde om, krabbet ned igjen, faldt i gangen over dørstokken, reiste sig, skrek nede i svalen: – Gunild! – gama! – Gunild!

– Haltet ut paa tunet.

Han hadde gaat i fjorten dage nu og [31] spurt efter bylasset og glædet sig til brændevinet; Gunild hadde lovet ham idag, han skulde faa smake det.

Hun saa ut. De to bylass slet sig ind paa tunet. Og Neri spurte, om de hadde husket kjøpe de nye felestrengene i byen. Gamle Taddak glyttet op mot

kammersglaset. Gunild snakket ned:

– Sveinung, du fær skjænkje han Taddak og!

Han fik. Han stavret op loftstrappen igjen: – Gunild! ... gama! ... Gunild! Saa ut igjen.

De andre kjørende kom efter. De fylgte tunet. Det kneget fra de kaate grahester. Folk steg av slæderne. De samlet sig om lasset. De stod og slikket sig om munden og lettet i varerne og glyttet: hvor var brændevinet?

Gunild snakket ned:

– Sveinung, du skal gjeva han Taddak gama!

De andre ropte det samme og lo: – Gjev han Taddak gama! – det var nok sandt hvad der fortaltes: her var to tønder brændevin! ...

De gaaende kom ogsaa ind paa tunet. De smakte paa det alle.

Der stod Gunni Liland. Det var en letlivet stutt rund døl, som støtt lo saa [32] godt; det tykhalsede runde hode dreiet sig vævert bak trøiekraven. Han hadde stadig smaa fantord til jenterne, saa de altid samlet sig i tæt flok, likesom for at staa sig bedre mot dem. Det var knislatter i hvert steg han tok, for det var bare gama han gik efter. Der var ingen som danset som han. Men det var nu ikke alle som lo, der han fór; det var én ting han likesom hadde sittende paa sig: han tok ikke den jenten som hadde gaat og ventet paa ham – nu sjev hun vanvittig om paa Lilandstunet.

Der blandt fremmedfolket paa tunet stod den jentens to brødre, den ene liten og svart, og sa ingenting; den anden lys, letsindig, han lo blekt til de lystige stubber Gunni slængte ut. Men det kunde hænde han fik gama, han Gunni, før dette bryllupet var slut ...

Der stod Knut Reiordal, den sværeste mand i dalen, sterk, mørk. Han hadde ogsaa fele med og skulde skiftes til med Neri Skeie. Han hadde kjendt Møllarguten, og der var dem som hadde hørt begge, – som sa, han var vel saa god til at spille, han Knut Reiordal. Hans mund stod altid litt skjæv, som færdig til en kaldflir; men den kom næsten aldrig.

Der paa tunet stod ogsaa Bjønn Skaare, [33] som kom i alle store bryllup, enten

han var buden eller ikke. Han var «kallegeⁿ¹³ vonde» og eglet sig altid indpaa folk. Det var fordi brudgommen ventet han kom ubuden, han hadde været saa over Knut Reirdal, at han plent maatte komme; for han var sterkere. Det var et stort blekt ansigt; de mørkeblaa stride øinene bar brede hvite ringer. Han hadde en klumpet, ret avskaaret dyremund uten spil i uttrykket. Han hadde en grøssende kold, klagløs stemme. –

De smakte paa brændevinet endda én omgang. Fulgte saa ind i stuen nedenunder. Kjeldermanden og brudgommen trillet tønnerne ind paa stabburet.

Gunild sat i glaset utover kvelden. Taddak blev ved at krabbe mellem hende og stabburet en stund.

Felen til Neri gik nede i stuen til lys fra tyristikken bortpaa ovnsplaten. Kjeldermanden maatte ret som det var over i stabburet. Himlen mistet langsomt lysstripen, der hvor solen var gaat ned. Det frøs i sneballen under upsen. Det hujet en og anden gang paa tunet ...

En jente skrek over sig borte fra saue-huset. Der skrek én til: – der laa en mand næsegrus mot dørstokken, sa det.

[34] Der fór en tændt tyriflis dit bort over tunet.

– Det var bare gamle Taddak som var seget i knæ! lo en kar.

Der kom fler over tunet, løftet i ham: – Ris upp! skrek de. – De kom springende om hverandre, løftet. Men de var ikke god for at faa ham vaaken. De bar ham over i stabburet, la ham paa øltønden, rullet ham.

– Men han heve inkji legje i sjonni!ⁿ¹⁴ sa én med ett. Det slog dem alle med én gang: – Næi, dæ heve han daa inkji!

Bjønn Skaare rettet sig mellem dem:

– Han heve fengje gama nôg! drønnet det, saa det døivet alle omkring og gjorde det stilt.

De bar han Taddak tilbake op i Neristuen, viklet ham i varme klær. De slog het melk i ham; nogen gned ham med næverne. De snakket i munden paa hverandre: – Æ han daue, hell' æ han inkji daue? – Og jenterne satte sig paa huk

langs væggen, saa sløvt frem for sig og pustet. – Ko ska me daa fare aat! sa en ræd kar borte ved sengen.

Bjønn Skaare rettet sig igjen: – Eg reiser eptir doktaren okkonⁿ¹⁵ mæ den spræke gampen min! brølte det; han larmet ut, [35] famlet sig frem i vedskjulet, fandt hesten, spændte den i bogen, kom slitende ut med den halvvaaken, kastet sig i slæden. Han ropte: – No skal eg skræme den nye doktaren! Det bar ned paa isen og over mot det andet land.

En unggut saa det. Han stak av ind i Skeie-stalden: – han skulde syne han Bjønn Skaare, at det var Sveinungs-gampen som var den sprækeste i dalen! – Han var temmelig drukken.

De arbeidet derinde i stuen med Taddak. Han blev ved at være stiv. – Me kjøirer han Taddak ivi! skrek det; det var den karen som var fra vetet av rædsel. – De bar ham ut i aaklær, la ham i slæden. Den rædde sprang oppi: – et menneske var istand til at slukne paa mindre end et minut, saa hver stund de vandt var kostbar! ... En til sprang oppi: – han Bjønn Skaare var kar om at slaa ihjel isen den nye doktoren, gik ikke folk imellem i tide! ... Men de visste ikke saa greit med sig selv hvad de vilde, nogen av de tre. Ungguten peiste paa: – Bjønn var vist langt ut paa isen alt! ... De to andre sat nede i slæden hos lægds-kallen og gned ham. –

Der blev sittende igjen jenter paa huk i Neri-stuen og stirre paa den tomme seng: – Va han daue, hell' va han inkji [36] daue? – Og en og anden kone skjøv avsted med manden sin hjemover samme natten; de hadde faat skræk av det alt første kvelden.

Men Gunild blev ved at sitte deroppe i glaset. Hun saa en og anden tyristikke skynde sig tilbake fra Neri-stuen hitover tunet. – Maiⁿ¹⁶ brænnevin! hujet én; der hujet flere. Hun hørte, at kjeldermanden diltet over i stabburet igjen. Og felen til Neri begyndte at gaa sprætten som før over de nye strenger.

Gunild skottet stundom ind paa brurestakkerne. Det var vist bare gamle Taddak som hadde faat gama nok. Hun skjønte endda ikke ret, hvad der skedde ...

Bjønn Skaare slog med knytnæven i doktor-gaarden; det duret opover bordvæggen. Hesten stod drivvaat og stønnet. Et vindu aapnet sig deroppe.

– No fygjerⁿ¹⁷ du meg paa timen, doktor! brølte det dit op. – Ein manne heve drukkji seg ihel paa Skeie i kveld!

Det glyttet ut gjennom vinduet: – En mand som har drukket sig ihjel, siger du? sa det.

– Han ligge stive, du!

[37] – Stiv?

– Stive so ein fôre-stokk!

– Jeg opvækker ikke fra de døde, Bjønn.

– Lat up, doktor! – hell' spenn' eg dynni di inn!

Han ventet ikke; han satte hælen i den, saa den sprang op indover gangen. I trappen stod den unge doktoren med talglys i haanden.

– Me æ inkji rædde dikko storkarann! blev det ved. – Me heve stungje mai koⁿ¹⁸ ein preste, me her i dalen. Han slog i bordet, satte ryg: – No fygjer du meg, doktor!

Doktoren satte lyset fra sig, trak pelsen langsomt paa, gik ut og ind mellem kontoret og stuen, lavet istand et papir.

– Eg æ onnuge!ⁿ¹⁹ drønnet det; han kvakk ikke nok, den doktoren!

Doktoren læste op av papiret:

– Jeg undertegnede Bjønn Bjønsen Skaare forpligter mig herved til for tilsyn til lægdslem Taddak Skeie ved fremkomsten at erlægge kontant 10 – ti – daler.

Han la papiret foran ham paa bordet.

Bjønn studset, saa op, og øiet blev klokt: et papir! – Det var uvant! Han var god til at skrive, den nye [38] doktoren!... de var det kanske, alle storkarene. – Han selv kunde bare skrive navnet sit, naar de holdt ham over haanden. – Det var som han hadde faat benene sparket unna sig. Han satte sig.

... Ti daler? – Han stavet sig langsomt frem nedover papiret:

– Men-e, dæ va hosteⁿ²⁰ dyrt dæ, doktor?

Doktoren smilte og rakte ham pennen:

– Jeg tar aldrig mindre for at se til døde folk.

Men-e maine doktor, dæ va bet' dryge daa ... sjaa –? Han blev ikke sint heller, den doktoren! ...

– *Jeg er færdig, Bjønn!*

Bjønn tok endda ikke pennen; bare lette og stavet nedover papiret.

Det skranglet i skjæker derute. Det rendte sig fast i grindstolpen. Der kom en slæde svingende op paa tunet i galop. – Bjønn saa ut. Der kom en unggut slagende ind i gangen; der kom en efter. De bar noget mellem sig. Bjønn saa, det var liket. Han reiste sig, grep pennen:

– Trur du *eg* inkji heve ti daler! buldret han.

De to kom stupende ind i stuen:

– Her æ han Taddak! sa unggutten ^[39] høimælt; de la ham ned paa gulvet.

Den rædde stod hvit bak de andre.

Doktoren kjendte paa ham. Gamle Taddak var stiv.

– Han æ daue daa? skrek unggutten.

– Ja han er saa dau, som du kan faa ham, svarte det.

De tok ham mellem sig igjen, slaget ut, kastet sig paa slæden. Det bar slingrende ut gjennom doktors-leet med lægdskaall-liket. Unggutten svor paa, de skulde ialfald være tilbake igjen paa Skeie før han Bjønn Skaare! ...

Bjønn steg ogsaa op i slæden. Han var næsten blit ædru; han studset: det var underlig haardt staa i den nye døledoktoren! ... Han steg ut av slæden, gik ind til ham igjen.

– Du lyt' smake dæ, doktor! Han brølte nok; men det tagg i stemmen allikevel. Han trak en flaske op av lommen, rakte den frem.

Og Bjønn steg op i slæden for anden gang, svinget ut grinden. Nedpaa

postveien stanset han, studset igjen, tversnudde hesten: han maatte op i stuen til doktoren endda en gang! ...

Døren var ikke stengt, for den hadde han spændt laasen ut paa. Han krabbet ^[40] op trappen, ind paa soveværelset, satte sig paa sengekanten:

– Du lyt' smake dæ mai, doktor! graat han og tok ham paa halsen.

Og doktoren reiste sig op i sengen og drak av flasken ogsaa denne gang.

– Heve eg daa sagt deg dritord? bad han.

– Jeg mindes ikke det, svarte det.

Saa svinget han ut grinden igjen. Det bar over fjorden efter liket alt det hesten kunde trave.

Men der var noget som hang igjen fra stuen hos doktoren og ikke vilde slippe taket; han visste ikke hvad det var; – men det var som han hadde sittet fast i klunger, rispet sig: ... dette at doktoren ikke kvakk! ... dette at han ikke blev sint heller! ...

*

Det var søndag kveld. Bryllupsfolket paa Skeie var begyndt at gaa fra bordet.

De var kommet over isen fra Moi-kirken i eftermiddag. Kjørselen dit hadde været voldsom, men den hjem igjen hadde de som nu stod ædru rundt paa gaardene og fulgte med, snaut set make til i dalen. De hadde slaat brændevin i hestene; da slængte de uvernere til med hoverne, slingret gildere; de knegget værre og – det var plent som ^[41] med folk det! – Men det blev brudgommen, han Sveinung, som kjørte bruren med Skeie-gampen, som var først paa gaards-tunet.

De hadde sittet ved bordet og trættet, om hvem hadde den næst snaapeste ⁿ²¹ gamp. Og et par kjærringer sat med den vesle svarte snadden og rødde ⁿ²² om, hvor godt presten var blit betalt: Han Sveinung hadde tat op en 10-daler av seddelboken; der stak frem en snip av en gul seddel til. Sveinung lo: – Du glytter eptir kamraten din? Du fær fygje, du og! hadde han sagt. Paa den vis fik presten tyve daler for vielsen.

Det mørknet under upsen og ind i furumoen. Den vesle lampen kom op paa

bjelkespikeren over sengekroken, der spillemanden skulde sitte. Neri Skeie's fele hidset.

Men bruren var borte.

– Dei kjeddingane! dei kjeddingane! smilte Sveinung.

Men andre ropte: – Bruri! bruri! De sprang, krabbet op paa loftet, lette.

Men Sveinung gik lun om og skjænkte. Det var ingen staut kar; han lutet med nakken. Han hadde fettvalker i ansigtet som gamle kjærringer kan ha, smaa ^[42] halvlukkede øine, som klippet blidt; han snakket litet og var lavmælt, underlig rusten og uvant i mælet, naar han sa noget. Han gik vel ogsaa og tænkte det samme som Gunild's mor: – Dæ verte fudde bet' sia!

Der kom de braakende og slæpende ind med Gunild. Gunni Liland vilde ha første dansen, for han var brursvein. Hun var blek.

Neri Skeie's fele hadde ikke gaat som i kveld. Han spilte «Fossegrimen», hvor kjæten hev sig frem i to-tre sterke kast, og saa kom suten, sprængte paa, øket, øket: – Det var en brurefærd en gang, maa vite. Den red gjennom en mo. Den kom op paa en brat hammer. Aaen laa dypt dernede. Der føk noget med ett over veien, enten det nu var en storfugl eller det var en hare. Brurehesten stokk, ⁿ²³ rykket til, hôpet baklængs utover hammeren. De saa ikke mer hverken til hest eller brur. Følget stod og glyttet ned i aaen: Der kom en nøk op der hesten blev væk, spilte en tung slaatt op til følget, som stod og glyttet. Saa var der en i følget som lærte den. Det var denne slaatten som siden het «Fossegrimen».

Det var den slaatten Neri Skeie nu sat og spilte til Gunild. Hun svinget sig rundt ^[43] og fulgte Gunni Liland. Han tok hende, slap hende – skosaalen smaldt i guly, smaldt i tak; det var som der ikke var tyngde i den tykke karen. Hun fulgte rundt om ham, tryg og stø, for alle jenter visste, han Gunni Liland fandt næven igjen, hvor han saa var, om han kom igjen ovenifra taket eller tilbake fra kruseduller nedpaa gulvet ...

Men Neri Skeie tænkte paa det han hadde set idag: Hun Gunild seg ned paa en vaat grav like ved kirkedøren, i silkestakk og sølv, og de gyldte blækker ⁿ²⁴ i brurekronen skalv rædde i vaarsolen. – Eg vinn' inkjii mai! sa det. Og moren sa: –

Du kjære mæniskje! Og faren kom: – Æ du inkji vetug! – De lettet hende op: –
Du skjæmmer Moi-fôkjeⁿ²⁵ ut fy heile dalen! – De skjænkte hende en halv dram
brændevin, skjøv hende ind efter brudgommen. – Dæ verte fudde bet' sia, tita!
hvisket moren. – Det gled ind i kirken. De andre i følget var saa fulde, at de
ingenting blev var ...

Der kom flere par, gulvet blev trangt. Og sengen laa snart fuld av trøier og
hatter. Spireneⁿ²⁶ kom frem i synet paa karfolkene.

[44] Men Bjønn Skaare gik rundt og skulte uten at danse. Der sat et aggⁿ²⁷ i
ham fra inat hos den nye doktoren, og det voksⁿ²⁸ i ham. Han lette: ... Der glyttet
vist en unggut bort paa ham blandt de bakerste, kniste – den unggutten som
kjørte fra ham med Sveinungs-gampen inat. Bjønn var borte hos ham over
gulvet:

– Gampen *min* va den sprækaste ivi isann idag! brølte han.

– Ja, eptir Skeie-gampen, svarte det.

Bjønn trev ham i spiret, viklet fingrene ind, slæpte ham ut paa tunet som en
hest efter luggen. Nogen fulgte ut. Den anden bad for sig: – Nai nai! Bjønn rykket
til, saa han stupte næsegurus i isvandet. Han laa og spyttet.

Bjønn stod i stuen igjen, gik ind paa andre i laget:

– Her ser du han so heve den sprækaste gampen i dalen! Han lettet en gut op
efter lærbaken med strak arm, slap ham ned igjen paa fire: – Kjenner du Bjønn
Skaare – hæh?

Ingen svarte. De hadde sig unna fra gulvet. Der danset ingen.

[45] Men felen til Neri Skeie gik uforfærdet som før. Bjønn saa paa ham: var
ikke han heller ræd, akkurat som den nye doktoren? ... Han slængte et stev frem:

– Ja Neri Skeie æ go te fele;
aa likso go ska han ver' te bele.
Ja same drit ska han ver' te fri,
so han æ te gnage paa fela si.

Han visste saa vel om den natten Neri hadde flotet sig over fjorden til Gunild

med langbroken fuld av næper til ingen nytte.

Neri trev en øl-tøndetap fra gulvet, hugg Bjønn i synet med den.

– Kjenner du inkji Bjønn Skaare? sa det, og næven lette efter sliren.

– Dæ veit eg inkji. Men eg kjenner fudde att' dritstev-snekjenⁿ²⁹ paa Skaare.

Kniven sprat ut, stak:

– Me êt inkji næpe-gras paa den garen, sa det og brøt Neri bakover i sengen.

– Eg kjenner, han heve fudde klør, bjønnen, smilte Neri og blev liggende.

Der sprang en unggut bak paa Bjønn, han som hadde ligget i isvandet, slog ham med tøndetappen i bakhodet. Bjønn snudde sig braatt om mot trængselen, hvitere end ellers:

– Kvein va dæ so slog!

[46] Man flyttet sig unna mot ytterdøren. Bjønn eglet sig efter, med den blodige tøndetap i haanden. De kom helt ut paa tunet. Herute tok folk ogsaa tak og skraalte, de som holdt til i Neristuen.

Knut Reiordal stod stille midt paa tunet, med felen under armen, saa utover iserne, som laa i nattens vaarfrost; – han var vel snart leittⁿ³⁰ av spillet, han Neri nu ...

Bjønn Skaare stillet sig paa dørstokken, hujet:

– Her ser dykko Skeie-kjæmpo!

En ropte fra Sveinung-stuen: – Nut'e!ⁿ³¹ Han Bjønn heve stungje han Neri mæ nive!ⁿ³²

Der kom en jente springende fra Neristuen:

– Nut Reiordal! Du lyt' kome! dei drepe han Gunni Liland!

Knut smilte: – Eg kan daa inkji ve'ⁿ³³ baate i Sveinung-stogo aa i Neri-stogo paa ei ti!

Han fulgte jenten. De andre stormet efter over tunet. –

Bruren sat oppe paa loftet og stirret. Det hujet og braaket gjennom kvelden.

Hun hørte, det gik sagte, men snøgt i loftstrappen. Det var han Sveinung – han var alltid saa vek i fotlaget.

[47] – Her æ omogeleg te ve' fy fôk, sa han vissent. – Dei fere aat so dyr.

Hun reiste sig, fulgte ham ned.

– No fær dykko drikke aa ete, mæ her æ, sa han til kjeldermanden i svalen, og gik ut paa tunet.

– Eg heve gløimt tjelde mit, sa hun og gjorde sig erende ind i stuen.

Hun gik bort mot sengen. Neri laa der endda. Hun løste oplôtetⁿ³⁴ i sin hvite understak, slap den i gulv, steg snøgt ut av den, la den over ham:

– Saarfeberen! sa hun bare.

Neri flidde hende den tilbake, smilte blekt:

– Eg æ ingjo kjedding! sa han.

Sveinung glyttet paa døren:

– Nøite deg no, mæ dei æ i Neri-stogo! Hesten stende 'nondeⁿ³⁵ reini!ⁿ³⁶

Hun fulgte ut. De to nygifte kjørte ind i vaarnatten, over isen til Moi. –

Oppi Neri-stuen staaket det. Derinde var de sprunget paa Gunni Liland, begge brødrene til hende han ikke tok. De sparket benene unna ham, stod midt paa gulvet og spændte ham med hælringen, hvor de kom til. De la sig om ham de andre som stod der, ogsaa, spændte og [48] slog, rykket de korte lærseler ut av taket i vadmels-broken. Ingen sa noget; men de dængte ham for det samme alle; de tænkte paa hende som nu sjev vanvittig omkring paa Lilands-tunet.

Der kom en gammel kroket kjærring frem med skjøtt snadde-skaft. Det var mor til de to brødrene. Hun grep den lyslette i armen:

– Gakk in i kammerse, lægg deg, boa!ⁿ³⁷

Boa spændte. – Hun truet med den skrumpne knytnæven, og stemmen var rusten av ælde:

– Gjenge du inkji in i kammerse paa timen, skal eg dængje deg so længje der stende svigjaⁿ³⁸ att i skogjen!

Da gik boa. Hun skjøv ham foran sig ind i kammerset. Hun bredte over ham. Han snorksov straks av brændevinet, glad for alt det hugg han slap.

Men den svarte broren vilde ikke gi sig.

– Nut Reiordal! skrek Gunni Liland i sin nød.

Det blev stilt, da Knut trængte sig frem.

– D'æ gamnareⁿ³⁹ ve' svikare hell' skrikare, Gunni, sa han.

De sinte visnet. Nogen sukket. Gunni sat dødsstille paa gulvet. Knut gik forbi [49] den svarte broren, som ikke vilde gi sig, smilte godslig:

– Jaja. Dæ tekjeⁿ⁴⁰ me no adde.ⁿ⁴¹

Gunni reiste sig. Langbroken seg i golv, fordi selerne var slitt av. Han trev vildt efter den, naadde den ikke, stod fet og naken fra beltet.

Unggutterne haanlo. Han gik; han traakket i broken, stupte fremover paa gulvet. De lo værre.

Han smøg sig ut i mørket med broken i haanden.

Paa dørstokken stod Bjønn Skaare med tøndetappen. Han gik indpaa Gunni:

– Kvein va dæ so slog! brølte det.

Gunni misforstod ham, pekte snøgt ind i kammerset, hvor boa sov.

Bjønn randt som en orm ind, krabbet op i sengen, kastet sig over ham, slog, klorte, jafset – der gik et øre, der gik en næsetip. Ansigtet var et blodig kjøtstykke, da han krabbet av igjen. – Men boa han sov.

Det gik saa snøgt for sig, at det varte litt, før moren skjønte det. Saa hujet hun i: – Nut'e! Bjønn Skaare hev skamklora han boa! – Jenterne skrek.

Knut gik der ind. Han lutet under bjelkelaget, fylgte likesom kammerset. Han [50] gik forbi Bjønn, saa ind i sengen, tok tøndetappen paa aaklædet. Det knydde ikke i nogen. Han gik forbi Bjønn en gang til. Munden stod skjæv; det begyndte at kaldflire langt inde. Han satte sig paa sengekanten, tok op tollekniven, gav sig til at smieⁿ⁴² av blodet paa tøndetappen.

Han saa tilsidst op paa Bjønn, sa med forundring i mælet:

– Va dæ *du* so va Skeie-kjæmpo, Bjønn? – Smidde igjen paa tappen.

Bjønn svarte ikke. Han hentet pust, som han var faldt i koldt vand.

Der gik en unggut opunder ham, gik rundt ham, saa paa ham:

– Eg tykje, bjønne-fuiⁿ⁴³ sige, ⁿ⁴⁴ sa han.

Men Bjønn svarte endda ikke. Det var som selve fjeldet sat der foran ham paa sengekanten! ... hele dalens sunde sans: *han* smilte som det var barnespel det hele! ... Det var vetløst ta igjen mot slikt, om en var aldrig saa sterk! ...

Knut tok felen:

– No lyte de danse av dykko resten! sa han.

De samlet sig paa gulvet, par i par. ^[51] Han spilte saa hidsig han kunde; han vilde spille sinnet ut av dem. –

Men to mand tok Neri Skeie mellom sig, støttet ham ut i slæden; stikket hadde truffet ham i maven.

Og en gut krabbet op i sengen til boa, som sov, ristet: – Du – du, ris upp, me vil te doktor!

Det blodige ansigt lukket paa øinene et øieblik: – Hæ! – æ nokon sjuk'e? – Og det sovnet igjen.

De bar ham fra kammerset ut i slæden. Saa kjørte de til døle-doktoren.

Gunni Liland var da alt paa isen; han var paa hjemvei om natten. –

Knut spilte. Han spilte, til de sovnet av i sengene. Der var bare tre unggutter tilsidst igjen paa gulvet, som saa ut til at gaa i ørskan. Da tok han sig en pust.

Den ene gut gik bort til Knut, slog brændevin i en spilkum, rakte ham: ... det skulde være gama dænge *ham*, som ingen hadde dængt! ... naar de slog paa ham nok brændevin og var om ham alle tre? ...

Knut drak. Han spilte igjen: ... det skulde være gama spille disse tre i knæ! ...

Den anden gut gik bort, bød. Knut sa nei. Han truet ham. Knut drak. – Han ^[52] spilte. De danset igjen en stund. De syntes han alt lutet mer frempaa felen. Den tredje gut gik bort, slog i en ny spilkum, rakte frem.

Knut skjøv ham bort: – No heve eg smakt dæ tvo vendur! sa han.

– Vil du *inkji* smake dæ, nær *eg* gjeve deg!

Knut drak da. – Mai! mai! sa gutten og slog i ham, saa det randt nedover trøien. Knut lo og spilte igjen. De danset. Den ene gut gik bort og snakket over ham:

– Nær du heve spelt denne slaatten. vil eg prøvasⁿ⁴⁵ mæ deg, Nut.

Han nikket og smilte: det kunde nok bli raad til *det!* ...

Da slaatten var over, tok gutten ham om ryggen, brøt.

Knut rugget paa sig: – Dæ va daa kallegeⁿ⁴⁶ so sterke du va! sa han. Han gav efter paa skrømt, la sig bakover paa langbænken. – Gutten veltet bænken saa det gik i gulv. Knut smilte: – Du maa daa inkji slite helso av deg!

Han laa paa ryg med gutten over sig og lo: – Dæ va daa kallege so sterke du va!

[53] De to andre samlet sig paa ham, grep armer og føtter. Næverne begyndte at gaa.

Knut slog armene om guttens midje, brøt ham av sig, reiste sig, sa forundret:

– Du vildes *slaa*, du!

Han løftet ham op, bar ham ut paa tunet, sparket hul paa den frosne dam, slapp ham ned i isvandet, trak ham besindig og længe frem og tilbake som en tvaage,ⁿ⁴⁷ blev ved i samme mælet: – Dæ va stygt av deg, dæ!

De tre sidste krabbet saa op paa loftet og la sig. Saa Knut Reiordal ogsaa kunde faa sig en lur, til nu de som først var sovnet av, vaaknet borte i sengene og vilde ha sig en slaatt.

*

Dette var første døgn. Bryllupet varte i ti. Det stod seks dage her. Saa kom de kjørende over fjorden en eftermiddag til Moi; brurens far skulde ogsaa ha brygget.

Knut Reiordal sat der og spilte, saa alle som hadde noget utestaaende, danset

sinnet av sig. Men han maatte sitte med felen og agte paa dem dag og nat, saalænge brændevinet rak. Og paa gaardene sine gik de, som var kommet hjem alt første kvelden, skottet over mot bryllups-tunet, [54] lydte paa hujingen, gik ut og ind og kunde ikke ta sig til nogenting. Og en og anden kastet trøien paa sig og strøk bortover igjen; saa konen maatte efter og hente. –

Men den dag de kjørte hjem for godt, maatte Bjønn Skaare igjen indom den nye doktoren: – det var en anden slags hug, den storkars-hugen! Det var rigtig en underlig hug

II. Paa skarkjefangst

[n48](#)

[55] Det var tredve aar efter bryllupet paa Skeie; illgjerningsmændenes graver i bjerkehoitet var grodd over av græs og klunger.

Dalen var en anden. Den gode tid var for længe siden forbi, og de svære skoger paa moerne nedved fjorden var saa uthugget, at der bare stod smaatrær igjen; derfor blev det smaatømmer det meste elven skysset paa nu. Tærings-syken gik ogsaa her i dalen med sin Ijaa og slog ned de stauteste mænd. Og Amerika-baaten tok hver vaartur flokker av unge døler over havet.

Sølvspændernes tid, søljernes tid, var forbi. Kjærrelass efter kjærrelass hadde skranglet ut av dalen med sølvstasen, med [56] de gamle sverd ogsaa og stridsøkser og aaklær, rosemalte ølboller, kister og skap. Og de straalende silkeplagg, med den store kneisende sløife oppe paa hodet, gik ikke længer til kirke; de var byttet om med et uldplagg, som blev knytt i en haard bodfærdig knute, hvor alt som vilde rake i veir, blev stukket ind med omhu.

Der var ogsaa kommet en anden tone ind. En saa aldrig snadden i jentemund mer – det var ikke fint; det kunde kanskje være en gammel kjærring i høiden, langt nord i dalen, som endda sat i aaren med den og kjælte for den og matet den med glør. «Spiret» hos karfolket traf en bare hos gamle paa avsides [n49](#) gaarder; og det var ikke en selvfølge længer, at det var en grahest, hver gamp én møtte. Men endnu var allikevel en skjegget mand sjelden.

De var døde de fleste gamle som hadde set skrømt; moerne var blit mere grisne, lysere, og nu laa den nye jernbanen midt op i dalen, skar gjennom ensomheden med sit hvasse skrik. Gunni Liland hadde drukket sig fra gaarden og var død som enkemand over i Amerika. Bjønn Skaare hadde forlængst bitt øret av ham som sa at «bjønnefui» var seget. Siden hadde han været i straf og levet nu av at skjære grahester i dalen. Det var ikke for biddet eller ^[57] knivstikket han hadde sitted fast – *det* var ikke bruk i Sætedalen; da forlikte de sig altid og betalte erstatning og doktor, – til næste gang de var i leik og blev fulde. Han hadde stjaalet, og det var av de ting som altid skjæmte en døl ut.

Det svære bryllupet paa Skeie blev i grunden det sidste av de galne brylluperne; den gang stokk mangen døl av det. Og brur og brudgom syntes mer og mer, det ingen gama var at bli husvilde i sin egen stue. De avbitte ører sat bare paa gamle folk; de unge var ræddere blod, og de fór til retten med sit mellemværende. Og begyndte der nu fantord i leik eller bryllup paa Skeie, gik der altid en skoleholder eller en underofficer imellem, saa de mest aldrig kom saa langt som til kniven. De vilde sagn som laa i jorden, hadde ikke manende magt længer.

Den sidste luvslitte vadmels-floshat i dalen laa forlængst bortpaa potetesakren og prøvet paa at raatne; men i høisommertid kom han hjem igjen til gaards og var hat paa fugle-skræmslet i kirsebær-træet; for der var seigt vadmeli i den karen, om han var aldrig saa meget gaat av mode.

*

Sveinung og Neri stod i prammen oppaa fjeldvandet; det var vandet litt indpaa heien ^[58] like op for Skeie. Sveinung stod i gul skindbol; ⁿ⁵⁰ det smaaregnet. Det var mørkt; de saa ingen heier fra baaten, ingen fjeld; bekmørke; høstkveld-stilhed; de saa ikke engang den gamle furu paa mange mandsfavner rundt stammen, som fik staa og dø ut i al ensomhed der inde paa land, fordi transporten ikke lønnet sig. De stod med lystre-stangen og stirret ned i dypet. Tyri-roten slog røde flammer fra jern-risten, og røken vandt sig tyk op i høstmørket som graabrun uld. Ansigterne blev likesom saa stille i skjæret.

Den gulbrune blanke sætervang-ørreten steg, sank dernede i dypet.

Det var Neri som hadde foreslaat han Sveinung, de skulde ta herop i kveld og stinge den auren som gik utfor sætervangvolden. Der var det saa dypt, at der gik den største fisken, sa Neri; – oter og tyvjo tok fisk i et vand, lommen tok nogen, fiskerne tok nogen. Men nogen gik vel ogsaa saa dypt, at ingen tok dem – det var den største fisken, sa Neri. Sveinung svarte, at det nok bare var «skarkjen» som var saa klok at gjemme sig paa dypet. Neri gav sig ikke: – de kunde nu ialfald engang prøve, om det [59] var «skarkje» som gik her, eller om det var god spræk ungorret. – Han visste endda ikke skikkelig, hvorfor han var kommet paa at foreslaa det. Og Gunild hadde ogsaa glaapt saa underlig paa ham, da han gjorde det.

Neri stak ingen. Sveinung stak den ene efter den anden. Han saa, at Neri ikke traf, og smilte inde i øiet: Neri hadde nu aldrig held med sig! – nu hadde han ogsaa turet væk sidste skog-teigen sin langs Ulve-skotet ...

Men Neri stod og skottet bortefter Sveinungs ansigt.

Neri hadde holdt bryllup samme vaar som Sveinung, straks han kom op efter knivstikket; han tok den første den bedste ungjente paa nærmeste gaard. Han fik en søn; efter den blev konen helseløs. I vaar fik hun tæring; igaar grov han hende ned paa Moi-kirkegaarden: Han kunde gifte sig op igjen, hvis han vilde! ...

Neri blev ved at se paa den anden, han stod der tør under en god skindbol; han stod der i gode klær, mens han selv gik her i fillet langbrok. Og hjemme paa Skeie rak nu Sveinungs-stuens bordklædning rundt og var hvitmalt, og fra byen hadde der været en snekker, som hadde sat vindeltrap op til loftet istedenfor den [60] gamle, som var hugget i én stok. Sveinung var blit mer tykfalden, men var likesom visnet utvendig. Og for hvert aar la de sig fler og fler, de fete runde valker om munden, som stod støtt slik halvt paa gløtt og gjespet sløvt. Men det var bare i ansigtet det visne var – der tørket og tæret en stille uutslukkelig brand under huden, branden efter at sope til sig, bli rik; for hvert aar gled en ny skogteig, stundom en hel ny gaard over i hans eie. Men Gunild fik han aldrig, endda de hadde elleve barn! Han sopte til sig; i høst tok han den andens sidste teig for gjæld!

I alle disse tredve aar hadde han bodd dør i dør med Sveinung og Gunild. Hun

sat med pipen hver evige dag, uflidd, og de posete øienlok var blit magre; vanvyrdet alle de elleve unger – en sabbe.ⁿ⁵¹ Og saa slæpte hans helseløse kone sig over tunet og sat hos hende, blodløs i ansigtet, aat kul i aaren. De sat og ruget. De sat paa dørstokken om sommeren, de sat opi sengen hos hverandre om vintrene. De gad ingensteds gaa; de sat. De sa ingenting; men sukket den ene, saa sukket den anden; for de bar paa den samme sut. De bøtet ingen klær, ingen sokker; og ut gjennom Gunilds skjorte stak albuen ^[61] utvættet hele aaret; det var bare stundom, naar en kone fra nabogaarden kom indom, og sa dette var skam, at de tok sig sammen til en bot eller et par nest; de to koner paa Skeie var navngjetne for sin skiddenfærdighed. Men det var som hvert aars lag av smuds lunet, saa de hærde bedre i sorgen; derfor flidde de sig aldrig.

Og Neri tok ut paa bygden som spillemand og drak; der blev nu ingen som spilte «Fossegrimen» som han. Det var bare Sveinung som sat vaaken med det lille øie og glaapte som en hauk efter nye skogteiger. –

Sveinung stod igjen færdig med lystrejernet:

– Den va daa kallege store, du! hvisket han med sin pipende ustø stemme.

Men den ørreten gjorde en sving paa sig, steg kredsene op mot Neri's jern. Neri saa ikke, Sveinung kastet sig fremover, stak ørreten unna hans jern.

– Der sting' eg auren din! kniste det sagtmødig.

Neri smilte stilt:

– Dæ va inkji nett fyste vendo du gjore dæ, Sveinung. Nei nei.

Sveinung gjepet som før: – det var vel denne uthuggede skogteigen sin han ^[62] Neri tænkte paa! ... Han løftet ørreten op; det var en stor en som sprællet fra hakerne. Han sa:

– D'æ so eg meinte – barre skarkje, korein!ⁿ⁵²

Neri saa bortefter ansigtet igjen; det var som han stod her i prammen med en stjaalen skat og var i uraad hvad han skulde gjøre med den. Han saa ned i bunden av baaten:

– Eg trur d'æ skarkje alt her ligge, sa han og pekte; de laa og svømmet om i

vandet, for prammen lækte som fjeldprammer gjør. Han skulte mer: ... Hm, han Sveinung var støtt mer betænkt end én skulde tro, naar én saa det sløve lille øie! for han hadde sat foten fast under toften, saa han ikke kunde vippe uti av sig selv ...

Neri trev spaen, rodde til land – han hadde brukt spae før Neri, den nat for tredve aar siden han flotet sig over til Moi-landet. Han tok et tak i prammen, saa den laa halvt tør paa stranden, stupte den flammende tyri-rot av risten. Det lyste under skâten,ⁿ⁵³ og opover den døde hvite stamme, bortefter det vaate berg like ved. Sveinung sa ingenting; han satte sig paa huk i østren bak i prammen, famlet [63] efter fisken, som skulde ned i næverskrukken.

Neri sparket til tyri-roten; der sprang bare en flis av og druknet i fjeldvandet; resten blev ved at lyse for Sveinung:

– Verte du daa alii færige! skrek han og tok lystrestangen; – de skulde ta benveien over myren, sa han.

– Eg maatte inkji gange Ulvemyri i nott, ba ho Gunild meg! sa Sveinung og smaalo rustent.

Det navnet gnistret som lyn i mørket: – Fygⁿ⁵⁴ meg barre! ropte Neri; – det var *ham* hun var ræd om, naar hun bad om slikt! Kom hun kanske ikke ind i stuen med stakken den nat han laa overende i sengen for kniv-stikket?

Sveinung kom smaadiltende efter med knæk i knæet for hvert steg, som han pleiet. De saa ikke en haand fremfor sig i bekmørket.

Neri stormet utover myren; den laa fra vandet helt frem til aaskanten, der glatte berget bar utover og like ned i dalen.

Han saa Gunilds albue for sig, som stak ut gjennom den fillete skjorte. Ut av den albuen steg det! For *der* var de stanset de to – den hadde de eiet sammen gjennom disse tredve aar, trods [64] hendes elleve barn; den uflidde svarte albuen sang: – Han Sveinung fær meg alli! Det steg ut av albuen, en lys svær toneslaatt, bredte sig indover myr og fjeld: ... Det var den høstnatten for de tredve aar siden, da han sat paa skrævs paa tømmerfloten over til Moi, i flomvand til midjen, med næperne som vasket sig selv nede i langbroken! – Neri kjendte ikke benene under

sig: det skvulpet og lekte gjennom ham, som naar sommervinden stod som blaaest nordover fjorden. Saa kom det andet og kvalte: hun hadde sittet dernede i aaren selv som en tung feleslaatt midt i alt det uflidde. ... Det steg, det sank. Han dumpet ned i bækker, gik igjennem i dikerne; han hørte bare den sterke slaatten, som nu hadde gaat stilt i de tredve aar. Og nu var han enkemand og fri!

Skorne randt fulde av vand. Sveinung syntes det blev underligere og underligere dette: – No heve me voⁿ⁵⁵ tri vendur i denne same lunse-myri!ⁿ⁵⁶ pustet han.

Neri gik bare haardere paa. Slaatten steg igjen: ... Var det ikke første gang paa tredve aar hun var flidd nu igaar, hun fulgte hans kone til graven! Og hun glaapte saa underlig idag, da han fandt paa, de skulde ta herind paa lystring. ...

[65] – Ser du vegjen no? sa det der borte.

– Ja, no ser eg vegjen! sa Neri. Han stanset. Han lutet og ventet. Der kom noget sabbende hitover myren. Han saa det, for Gunilds navn gnistret. Der randt et ansigt like paa ham. Neri satte imot. Det stupte bakover ut i et dike. Sveinung laa og grov efter fisken.

– Aa! va dæ deg, Sveinung! lo Neri.

Sveinung blev liggende stille, famlet i mørket. Fisken var glat, og flere slog med sporen endda. Der nord ved vandet laa tyri-roten og lyste rødt i skâtens døde kvist. Neri la sig ogsaa ned. Sveinung reiste sig med tomme næverskrukken:

– Du maa gjenne take den skarkjen du finn'! sa han og tok unna bortover myren.

– Han æ fudde sprækare aure, skarkjen, hell du tykje om! ropte Neri: ... stod ikke Gunild flidd i dag igjen, med ansigtet som lyste! – Han kom efter: – Du tor' daa inkji kome heim 'te, utan kvaæ te Gunild, wait eg! skrek han, han vilde høre hvor han var. – Eg wait væl kor graani stende her paa Ulveskote, mæ tvo kalleg store ikon-nappa!ⁿ⁵⁷ – Men Sveinung vilde ikke svare, fanten!

[66] Neri kjendte sig frem; han hørte nu det sabbe foran en steds. Der stod to grantrær med lave grener – nu maatte Sveinung være like foran under træet. De la sig ned paa fire, krabbet over vaat kvist, længer og længer utpaa. De sa

ingenting. Her tok støils-veien paa sned bortover. Her laa ogsaa bratte berget nedenfor. Neri stanset, lyttet; det var stille der under grenene. Han turde ikke snakke til ham heller, for han skalv i bringen: her kjendte han med næven selve berget! ... Han lette efter en stamme med lystrejernet, satte hakerne fast, trak til sig, trodde saavisst han hadde Sveinung paa nedresiden, vilde brække ham utover upsen.

Men Sveinung sat paa huk paa øvresiden av skaftet.

– Eg meinte du va fyr! sa Neri.

Det svarte deroppe under træet – han hadde fundet støilsvei-rennen, som tok paa sned; det var som det underlig svækkede rettet sig og klukket:

– Gjenge du Ulveskote i nott, maa du inkji gange fyste, ba ho Gunild meg! Saa smaalo det igjen: – Dei kjeddingane, dei kjeddingane! – dei æ no so paa live støtt!

Der sang noget nedover berget. Det gnistret fra lystrejern-hakerne. Var tredve ^[67]aars sut tilsidst ikke andet end aabrue!ⁿ⁵⁸ – Og da konen døde, døde aabruen! ... Her var nok værre «skarkje» biandt folk end blandt fisk! ...

– Ko gjere du, Neri?

– Eg totte eg hørde ein bjønne ein sta. Eg ville skræm' an.

– Dæ heve fudde vo den seisteⁿ⁵⁹ bjønn' i dalen, dæ.

Neri skvatt op, satte utover Ulveskotet. Det skred og det hoppet. Det hang i grener og kvist. Det var et mirakel, at han ikke slog sig plent ihjel. – Han var fremme paa Skeie længe før Sveinung, som forsigtig tok stølsveien ned til gaards.

Det lyste i Sveinungs-stuen. Neri gik bort til glaset, glyttet ind. Der sat Gunild nyklædd, og albuen laa gjemt i en hvit skjorte; hun flidde den yngste ungen. De sat i nye klær alle.

– No eige han pape dei styste skogane i dalen, sa den ældste sønnen.

– No si pape tok Ulveskote fraa Neri, la en anden til.

– Te vaaren hev han drukkje seg fraa heile garen, sa Gunild. – So fær *du* drive den, boa, lo hun til den ældste.

– No heve me banen og, svarte det. –

En halv time efter kom Sveinung til ^[68]gaards. Han saa lys i Neri-stuen, gik tæt opunder husvæggen, stanset utenfor. Neri sat paa sengekanten. Over sengehjelden laa den døde kones fillete stak. Han sat og saa paa den. I fanget hans laa felen. Han trak tollekniven ut av sliren, som laa indpaa bringen. Han sprettet streng efter streng av felen, langsomt, tænksomt. Sveinung stod og saa paa; han maatte ogsaa tænke paa skarkjen som laa igjen i myren og slog med den gamle spor.

Og næste morgen rodde Neri over fjorden. Han gik postveien sydover; han vilde ned til jernbanen, der hvor de nye brukene laa, for at høre om der ikke skulde være plads ledig for en arbeider.

JENS BÄCK OG HANS TRE FÖRSTE PATIENTER

^[71]Vaaren laa og kjälte opefter Raunestranden – langs fjæren med sine smaa fjord-bølger, op i land med sit sollys. Det var norden-træk og mai. Det viftet stille i den lyse silje-gren. Det stod ikke noget brak av sjøen. Det suste bare i luften av vaar-elvene, som blinket med sne-vand over hvert skarv. Det suste dypere av furu-skogen. Det var for resten næsten ikke vind – det var for tidlig paa aaret til havgul, og norden-vindens magt, den var brutt. Nærmeste nes derinde laa grønt i solen, fjorden indenfor laa blaa, til den blev is-blaa længst inde mot bunden. Der var endnu sne at se helt nede i trægrænsen der tvers over fjorden; der laa nok meget sne i fjeldene iaar, og bræen der henne lyste skinnende fet og hvit. Morelbær-træets lange blomstrende grener, med likesom sydlandsk livsfryd i den fyldige bøi, stod her og lyste med *sin* lyshed mot ^[72]bræens sne. Oppe paa en haug mot himmelbrynet vugget en rød-brun ekegren stille i solen, og det var godt at møte den for ens øie, for det famlet her, beruset i alt dette snehvite lys, og gik blind, – endda den glitret, den grenen ogsaa.

Vinduerne stod oppe paa Raunestad, og de slog ganske sagte frem og tilbake, for der var ingen storm-krok i karmene. Nede langs potet-gravet laa endnu svarte gjødsel-haugen og ventet paa jordpaakastelse. Og dernede stod en mand med rosesømmede stas-tøfler i det grønne; han stod ved en muld-svart have-seng, hvor han vilde sette løk til den nye doktoren, som ankom med dampskibet her just ved middags-tid og flyttet ind til leie hos ham. Og manden skottet stolt op til de aapne vinduer, hvor hans logerende nu gik og ordnet i stand til sin første konsultation; det var allerede støvende fuldt av syke, som ventet utenfor – det var rent blaat i bakken! Saa det hadde saamen sin rigtighed det at sansen for bruk av læge steg med den lette adkomst – gud bevare dig, som han kom til at slaa mynt deroppe i eftermiddag! ...

Men bag de aapne vinduer gik den pur unge læge og pakket frem det allernødvendigste. Han var steget i land her som [73] Raunestrandens kommune-læge, ansat efter nærmere specificeret takst, hvor bestemmelsen 2 kroner pr. konsultation spilte hovedrollen, – væbnet med læge-videnskabens aller blankeste instrumenter, og forøvrig utstyret hjemmefra med familiens gamle barne-pike, til at rede hans seng og stoppe hans strømper. Nu skulde han da omsider begynne paa livet og Alvoret, overlatt til sig selv og paa egen haand, øsende av de mange aars læsning og sit eget unge erfarings-fond. Ogsaa han skottet ut paa de blaaklædte patienter, og av og til gik han hen og lot som han skjøv vinduerne bedre op, hvergang vinden klemte dem til: det *var* kanskje klokt allikevel at han slog til med det samme og ikke forsøkte paa at nedsætte sig i hovedstaden, sin kjære fødeby. For om det ikke netop blev en spækket seddel-bok udav dem der borte paa volden, saa blev det ialfald en smeldfet portemonnæ. Det gjaldt bare at ta de indfødte rigtig i begyndelsen; særlig gjaldt det for ham, som et eksemplar av den mistænkelige by-race, og endog barnefødt i vort Sodoma av en hovedstad, at anslaa straks den folkelige tone.

Han trippet frem og tilbake, pakket op glas og medicin, og nogen av de største instrumenter, for at gjøre indtryk. Det var [74] en liten haand som pakket og satte frem paa bordet, med magre kridhvite fingrer, som feget og famlet uavbrutt ut i luften; de var vant til at leke med en let spaserstok. En lyse lyse blond pusling var lægen, som nok bestandig hadde holdt det lille hode paa den tynde hals maskin-

klippet, med en skygge av blond knebel i et litt indsovnet ansigt ... tynde fyrstikben, – og der var noget hængslet og seneløst ved knæ-leddet. Men ingen ben i hovedstaden holdt det allikevel gaaende saa haardført længe utover høsten i gule sommersko; og ved tæle-løsingen igjen var de byens første par føtter til at stikke i nye. Han elsket i det hele gult i sin dragt. Og denne lille, helt saftløse fremtoning var altid klædt i sidste snit. I hovedstadens pulserende liv følte han sig hjemme, og det hadde altid været hans skjære, rosenrøde drøm at nedsætte sig og bli mode-læge i fødebyen, – naar bare nu hans examina kunde bli av den nødvendige bonitet. Paa gaten var han stadig at se, mest i dame-følge, og da snakket han ustanselig – der sat en forbausende sterk skurrende bas til stemme i den tynde strupe – og svinget med en sølvholk-blinkende spaserstok, som var en gave fra hans mor oberstinden; – saa folk paa avstand fik det indtryk at han hadde [75] noget paa hjertet, eller endog fór med hvad man kalder idéer. Og damerne lot sig forestille for ham i flokkevis, fordi han var saa interessant. Men de faldt jo som regel hurtig fra igjen, fordi jargonen var den vanlige, og flirten saadan rent fareløs, uten spænding.

Han var imidlertid paa vei til at bli en fast gate-skikkelse, en akademisk original – av dem, sa skarpe sjæle-kjendere, hvorav kanske det medicinske fakultet i aarenes løp ikke hadde leveret de færreste; og de samme psykologer paastod at det oprindelig hang sammen med den hos begyndende medicinere almindelige hypokondri, som igjen var en følge av det nye bekjendtskab med vore myriader sygdomme; denne drev dem nemlig ut paa gaten, de søkte flygtig møte med kolleger og samtidige, for gjennom vittige vendinger og anekdoter at faa skyllet sygdoms-fornemmelserne av sig og snakket sig normale – i sit inderste utspring det samme fænomen, som man ogsaa møtte paa medicinernes aarlige fest i deres litt grovkornede deviser og braakende vitser, nemlig trangen til gjennom skoglatter og komik at naa tilbake, frem til den sunde fornemmelse av sig selv. Ti naar man saa bort fra dem, som saa at si i stillings medfør blev [76] gateskikkelser, som journalister og politikere, saa var det jo fortrinsvis hypokondre ansigter som var faste gate-ansigter; man hadde fra først av søkt gatens flagrende passiar som sjæle-kur en stakket stund, og saa var nogen blit sittende fast derute som stivnede originaler. – Men det faar være som det vil med

psykologernes paastand, by-vittigheden var i hvert fald i fuld gang for at hitte paa et passende opnavn paa den gule mediciner; man hadde forsøgt «Myrsnipa» av føtternes stadige gulhed, «Gulspurven» og andet; man hadde ogsaa forsøkt et litt uhøvisk opnavn, som skulde uttømme baade det barnslige og det gule, men det var opgit som uanvendelig uten i rigtig godt selskab. Man blev staaende ved det noksaa harmløse «Bækkesprætten». Han het jo desuten Jens Bäck.

Men hans eksamen blev ikke av den endelige beskaaffenhed at der var utsigt for ham til at slaa sig igiennem som modelæge i hovedstaden; den var ikke en gang slik at han, selv med megen sterk protektion, kunde gjøre sig synderlig begrundet haab om beskednere ansættelser, om fattiglæge-praksis eller vikariater. Saa han maatte bite i det sure eple og fortrække; han meldte sig til forskjellige [77] kommune-lægeposter rundt i landet og havnet her i vestlandsfjorden.

Jens Bäck skjøv vinduet op imot volden, saa paa det tindrende vaar-lys: dette var et underlig næsten eventyr-sted! mailys, og snebræer og frugttrær i blomst! Han tittet bort paa morel-træet: det valgte han sig, det var her *hans* træ, med den fornemt smidige bø i grenen; med en holdning stod det der lik en arm som hævet sit bæger til fest! ...Og de indfødte derute reiste sig langsomt ved synet av sin nye doktor i vinduet, stod og pustet tungt. Han saa bort: jamen sat ikke bakken bent frem blaa av patienter! Og han tælltet: der sat, gud forsyne mig, 10 sikre to-kronere paa rad derute! – Han knæppet den øverste knap i sin jakke, saa den sat stram over barne-brystet, skottet hen paa væggen som om der hang noget speil, og aapnet saa ytter-døren:

– Værs'go, da, kona mi! sa han folkelig ut i den vadmels-blaa haug mennesker.

Der satte en kar ind forbi de andre. Doktorens spinkle skikkelse naadde saavidt til at sætte sig, før manden stod indenfor døren; han gjorde sig bred paa stolen og motarbeidet hovedstaden ved sig. Det var en mand med tykke røde læber, han som kom, og brune øine, som dvælte religiøst [78] sugende og seige paa sin frelser-mand, før han tok ordet; manden var av disse, som er ved at komme paa viotten med sin forstand. Det begynnder med at de tar ut for at søke fremmede doktorer og vraker sin egen; de sætter først over fjeldet til nabolægen,

og siden reiser de til fjerne byer; men aldrig «træffer» nogen deres tilfælde: – Det hjælper aldrig det slag! – heter det mismodig. De faar nemlig overalt de selvsamme draaper for sin enkle lidelse, man gjør bare smaa ændringer i tilsætningen for at gi miksturen vildledende smak, saa pas at man kan faa den bryssomme patient vel avgaarde. Og han blir stadig kleinere ved al denne miskjendelse, i samme mon som hans tørst efter forstaaelse øker; han vansmægter tilsidst ulidelig efter dog endelig en eneste gang at se *sit* tilfælde anvist rang og hæders-plads i lægekunstens store glimrende syke-følge. – Det er med den begyndelse ganske som med den proces-syke, som kræver særplads for sin juridiske fortolkning; og faar han den ikke, saa slaar det over i den brændende rets-vansmægtelse og i saks-anlæggenes utal.

– Hvad heter saa *du* da, mand min? sa doktoren langsomt og stirret folkelig ned mot gulvet for at gi ham ind tillid.

[79] – Aa, jeg heter nu Osmund Osmundsen Oldervik.

Doktoren reiste sig nu og tok frem sin splinternye journal; han mumlet lunt, mens han skrev: Osmund Osmundsen Oldervik. – Og satte sig igjen bred: Hvad er det som *mankerer* dig da, Osmund Osmundsen?

Osmund begyndte paa sit tilfælde. Han snakket forfærdelig, høit, flytende, uten at snuble, uten en stans; han blev mer og mer hørøstet. Han stod opreist; det var som han snakket for at overdøve en foss, eller for at bryte ned en himmelhøi væg av beksorte fordomme. Der var ikke ørens lyd for doktoren. Og det var stivt boksprog han brukte om sykdommen, som det sig hør, naar talen er om hellige ting

... Han klaget sig for sug for bringen, og sa at spyttet var saa surt – han spyttet i næven for den nye doktoren som bevis; han taalte slet ikke mat, han aat kanskje nogen egg om dagen og litt flatbrød, drak fire-fem liter melk, – men han var ikke god for at æte det slag! ... Jeg har prøvet 20 doktorer, skrek han. No lyt du vøla meg aa gi meg att helsaa!

Doktoren reiste sig: – Den skal vi nok vøle, mand min! sa han, og var saa vår om den splinternye folkelige glose [80] som om en fjærløs fugleunge. Han gik for at lage til et glas.

– Nei nei! Bi no litt, doktor! sa den anden. Du har ikke greie paa syken min endda. – Han satte sig nu godt i sess, fløt utover stolen i tak mot denne mand, som saa taalmodig hadde hørt indledningen til ende, uten at avbryte ham. – Nu vil jeg forinden fortælle dig sygdommens hele saavel tildragels som aarsak. – Han begyndte rolig og omstændelig, som det passer for et epos. Og Bäck sat mer og mer i raadvild forundring: mens denslags tilfælde i byen helst blev sittende fast i den tause, smægtende sentimentalitet, saa var der jo her sprunget ut en hel Demothenes, som kunstfærdig skiftet tone under foredraget, saaledes som man ellers kun hørte det paa teatret i de for lange og vanskelige replikker ... Jeg skal nu fortælle dig nøiagtig hvordan det kom sig og hvordan jeg første gang formerket det. Det var her i forfjor sommer, jeg var paa fjeld-slaatte, som vi kalder det, og høiet. Saa var det en eftermiddag at jeg slog med en stuttaarv, som vi kalder det, nedpaa en myrflate. Det var en særdeles varm og en het dag. Saa blev jeg saa overhændig tørst. Der paakom mig slik tørst. I myren gik der en bæk, sollesn, som vi kalder det, [81] og smaarandt og purlet. Du skal lægge dig ned og drikke litt her, tænkte jeg med mig selv, og vederkvæge dig. Jeg saa gjorde, jeg la mig ned og drak litt i bækken, og kveikte vetet mit. Men det skulde jeg ikke gjort. Efter den dag har jeg været helseløs, doktor! og ikke rigtig frisk. Der maa ha været sprætt eller dyr i bækken, eller anden forurensning av drikke-vand. Nu skal jeg forklare dig, doktor, fra først og til sidst hvordan det kjendes. – Han var nu vendt tilbake til symptomerne, og paany reiste fossen sig imot ham, eller som om han hadde et helt folke-møte av bakvendte anskuelser foran sig; foredraget steg i høirøstet styrke; han stod igjen opreist, og doktoren kom ikke til et øieblik; han sat bare mat paa stolen og visste ikke ut eller ind.

Tilslidst rev doktoren sig løs, reiste sig og humret folkelig, med haanden staggende paa den sykes skulder: – Vi skal nok vøle dig, Osmund Osmundsen. Vi skal nok vøle dig, Osmund Osmundsen. Vi skal nok vøle dig. – Han laget igjen til et glas, og skrev recepten ind i sin nye journal.

Men Osmund bad om at faa smake først: – Nei, doktor! sa han og smilte knusende. – Det var nett, den miksturen jeg fik paa recepten nu sidst i byen. Jeg [82] blev heller værre, og ikke bedre, efter. Nei! – han skrek: – Det var dynamit og spræng-ôlja, og slikt i den recepten! Og han forklarte paany sit tilfælde, og tok

med fornemmelsernes alle umerkelig fine avskygninger. Doktoren humret igjen og satte et svært kors nedover recepten i den nye journal.

– Jaja, vent litt, du Osmund! Og gaa ind til Ane en stund – han aapnet døren ind til den gamle barnepike, som gik og pakket: – til jeg faar ekspederet unna en del derute først. Saa skal vi faa lov til at se paa dig litt siden og undersøke dig grundigere. – Han lukket op til nye syke: – Værsgo da, kona mi! sa han ut i den blaa folke-haug.

Der var to i flokken som feget, en ældre mand og en gut, og klemte sig frem med vold; det saa ut som de slos med de andre syke for at komme forbi.

De to stod stumme inde i kontoret, det syntes som det var far og søn. Gutten var rødsprængt i ansigtet og hoven, og han hadde kokte øine, som stirret blodunderløpne og hatefulde paa doktoren.

Doktoren sat og var folkelig paa stolen: – Hvad heter saa *du* da, mand min? sa han til den ældste. – Det olme par svarte ikke det muk. – Faar se at sætte dere! [83] prøvet doktoren igjen. – Men de blev staaende nede ved døren og satte sig ikke.

De ni-glodde paa doktoren, gjennemsyret av skepsis og foragt til alt som lægekunst i denne verden het, arge, stumme av indætt hevn-syke; de hadde nu været med den tand-svullen til en kjærring paa fjeld-gaarden, for at faa det læst vækk, og til smeden for at faa det brændt, og hos én som fór med griser, for at faa det skaaret. Nu stod de her tilsidst, far og søn, forhærdet indtil døds-foragt av den ilde medfart, likesom soldater som er blit vanvittige av raseri over blodbadets rædsler; de var simpelt hen bestemt paa i aften at tilføie læge-kunsten et knusende nederlag, og de vilde sætte alt, selv sin sidste bensplint i kjaken, ind paa dette avgjørende slag.

– Jeg spurte likesom litt om navnet dit, mand min? sa det.

Der var ikke en lyd borti kroken. Gutten var kommet saa langt at han ikke ynket sig længer, men bare skar tænder, naar rierne kom.

Doktoren forsøkte sig paa humoret: – Dere har kanskje ikke noget navn, dere?

– Me har *tann-verk!* sa det skummelt fra faren.

Doktoren reiste sig og sa forsigtig: [84] – Saa skal vi foreløbig finde paa noget at stille smerterne med, barnet mit. – Han gjorde en sving bort i kroken for at klappe gutten paa skuldren.

Da skar han i: – Du ska skera drævlen!

– Men det er vel ikke drøvlen som er syk, barnet mit.

Faren glefset i: – Jau! Han kan ikke svelja spytt.

Men doktoren laget allikevel til et glas: – Prøv disse du, skal du se!

Men da fræste de to i munden paa hverandre:

–Ikje draapa! sa faren.

–Du skal skera drævlen!

–Blir værr', aa ikje ber', av draapa –!

– *Drævlen!* – dify kom me te deg!

– Men *disse* draaper har dere jo ikke prøvet.

– Jau! Nett dei same!

– Nei!

– Jau!

– Du ska' skera dræv–len!

Doktoren fór op, pludselig ute av sig ved denne trodsige paastaaelighed, skjøv vinduet op, slog glasset ut: – Det er mig knakende likegyldig! Du har konsulert mig, du betaler to kroner, og dermed ut med dere begge to! – Og han lukket op [85] døren, sa fattet og værdig ut i den blaa klynge: – Værs'go da, kona mi!

Og en haaret og skjegget mand randt væver og lydløs forbi dem alle og ind paa kontoret. De to olme blev trodsig staaende inde i kroken ved døren, og nu stirret de paa hverandre; men doktoren saa ikke til den kant.

– Hvad heter *du* da, mand min? sa han til den nye saa rolig han magtet.

– Helge Myklebust, svarte det lavt.

Han saa paa ham: herregud, han lignet jo et enfoldig troll, kommet like lukt ut av fjeldet, der han stod med alt det haar og det rødlige bukkeragg til skjeg! ...

Og han grep dette lodne som en kjærkommen avveksling ovenpaa det uhyggelige klammeri med disse to vrange borte i kroken; han blev pludselig ustyrlig lattermild, skrev i journalen hans navn, lo længe hjertelig over det, og skottet alt imens hen paa ham: – Myklebust ... bust ... Bust! – Trøstet saa og lo: – Jaja Helge, det hadde været værre, om du hadde hett Grisebust! – Gik og stullet om ham som man maa gjøre med en bytting: – Naa, min kjære Helge, hvad mankerer *dig*, da?

Og de to olme borti kroken var aldeles som luft for ham.

Helge snakket pyntelig og forklarte sig ^[86] langsomt; først var det en enke han skulde søke raad for – det fik ikke hjelpe *hvad* det kostet, skulde han si, naar hun bare kunde bli god igjen! – Og doktoren laget til, mens han mumlet folkelig: – Hun drikker vel svart kaffe? – jaha, jeg kan tænke det ... Sur melk – myse, som dere indfødte kalder det. Jaha.

– Ja, svarte det enfoldig, – og det myse saa sur at hun plent vil flyge paa en mand. Saa én maa tukke ⁿ⁶⁰ sig unna.

Doktoren lo atter længe, og gjentok det, mens han lukket paa døren ind til Ane:

– Nei, du maa virkelig høre hvad han Helge her sier! Paa Myklebust er mysen saa olm at den vil fly paa folk. Han er s'gu morsom, han der! – Og Helge smilte ikke engang. Doktoren lukket igjen døren og skulte paa de to olme i kroken, som bare var som luft for ham: – Jaja, det er nu bedre det, Helge, end at *folka* er olme.

Og da enkens draaper var laget, begyndte han paa Helge selv: – Vi skal nok vøle dig, som dere indfødte sier, humret det.

– Fint veir! sukket det fredelig fra Helge, som doktoren var paa det sidste med hans medicin, og skottet ut gjennom vinduet: – Ja no glar solaa just aust i Ørnenipen.

^[87] Solen, gikk da vel ned i *vest* her i fjorden ogsaa? rettet doktoren.

Ørnenipen laa ret i øst, svarte det stille, men underlig skraa-sikkert. Og der saa de solen sidst om kvelden. Saa hun gikk vel ned der. – Han gjentok med

hodenikkende overbevisning og skrutrygget selvfølelse: – For ho æ vel sidst dar, me *ser'*na sidst, sku eg tru!

Doktoren storlo. Men under det randt Helge frem: hvad det enkens skulde koste? – Og doktoren svarte under ustanselig godslig knis: – 4,25, det, Helge.

Og hans eget glas? – 3,75.

Helge skyndte sig at lægge frem en 5-krone paa bordet, mens den godslige knis stod paa som bedst; det var for *enkens* medicin, sa han. Doktoren saa paa den og lette i sin pung efter vekslings-mynt, lukket imens knisende ogsaa paa døren til Ane:

– Du, han Helge sier at solen gaar ned i øst. – Og sa ut til kontoret: – Har du slet ikke smaapenger, Helge? Jeg har bare hele krone-stykker. Ikke 25 øre engang at gi imot?

Helge lette i sin pung og sa at han for sin del hadde ikke mer end 3 kroner idag.

– Ja, saa faar jeg høre med Ane, sa doktoren. – Helge sa: men kanskje han kunde faa laant de resterende 75 øre ute ^[88] hos følget! – og tasset paa taa gjennom døren ut paa volden.

Doktoren kniste videre herinde: – Du maa virkelig ta dig litt av de indfødtes astronomi, Ane! Jeg sender han Helge Grisebust ind til dig.

Helge vendte tilbake fra volden. Doktoren kom ind fra Ane med de 75 øre og rakte ham tilbake paa 5-kronen for enken. – Men du lyt ind til Ane litt; hun vil finde dig, Helge, for denne sola di, som gaar ned i øst.

Femmeren laa da ikke længer paa bordet. Men Helge var bare en eneste gapende aandsfraværelse. Doktoren sa, og nikket mot femmerens forrige plads: – Men–e–?

Helge bare maapet uforstyrrelig aandsfraværende og kom nærmere: – Ka slag, doktor?

– Fem--meren?

Det nikket loddent tilbake i retning av ham: – Ja–e, ja–e, – tok–e – ikje–e? – Nikket uavbrutt til doktoren: – Her i sta?

Doktoren viftet energisk al tvil væk: – Jo, det er sandt; jo, det er *sandt!*
Undskyld! ... Ja, og *du* da, Helge, hvordan –? hadde følget dit –?

Han gren og klødde sig op i haaret: Det var nu saa rent forgjort og galt fat
[89] altsammen! Han hadde forregnet sig, han kom først nu i hug at han skulde
betale for en væv hos fargereren ogsaa idag ... Men 75 øre hadde han da ialfald faat
laant derute hos følget. – Han rakte doktoren dem. Men nu var det det besætte:
Om han maatte be om at faa igjen ialfald to kroner av de tre, til væven hos
fargereren?

Doktoren tok sig fortumlet for panden og gjorde et slag bortover gulvet, for at
tænke efter: – Men–e, men–e, *fik* jeg noget nu av *dig* for *din* medicin, da Helge?

Helge gapte i sløv forundring. Og situationen steg for den anden i
uigjennemtrængelig loddenhed og uløselig mystik. Helges mund stod rund:

– Ja–e; ja–e, gjorde ikke doktor–? Her i sta?

– Jo, det er sandt! Jo, det er jo sandt! – Og han rakte ham hurtig hele tre
kroner: – Best du tar alle tre, du Helge, saa er du sikker for væven.

– Jahaja, sa en tunge inde i en ubevægelig rund mund midt inde i en skog av
haar. Og han tasset beredvillig ind til Ane i stuen, for at faa denne solen sin
snudd.

Doktor Bäck blev staaende igjen midt paa kontor-gulvet og tænke efter, og
stirret paa bordet, hvor femmeren en gang hadde [90] ligget. De to olme stod
endda og ni-glodde paa hverandre borte i kroken. Han tok op sin pung og tallet
efter dens indhold; men han lukket den igjen, for han pleiet jo allikevel aldrig at
vite paa akkurat kronen hvad han hadde der. Han stod som i mareridt, fortvilet
over ikke at kunne vaagne: hvordan *hang* dette sammen!

Men, han Helge hadde da vist sine saker i orden. Han hørte jo nu derinde
Ane, som den kultur-overlegne, forklare sol-nedgangens maskineri for denne
tusseladden; hun tok spørsmålet op i hele sin bredde, grundig, led for led, og
med en rolig stemme, hvori der laa sikker fortrøstning om et godt resultat:

– Du vet altsaa det, Helge: jorden er rund og bevæger sig om solen.

Ja–e? svarte det med den aands-fattiges forundring og dype trang efter at komme til en høiere sandheds-erkjendelse.

– Ja, og dernæst bevæger jorden sig om sin egen akse.

– Ja–e?

Der famlet hun allerede litt, hun ogsaa: – Ja, og saa – og saa–e ... hørte doktoren. Selv ikke Ane kunde holde stand og bevare sig vaaken i dette de indfødtes aands-mørke! – Og han gramset rundt efter noget fast ... en praas, et befriende minde ^[91] fra kulturlivet! Og med et dryppet billedet av Karl Johans gate ned i hans tanke, – eller det skjød op som en dæmrende lys himmel før solopgang: ... Karl Johan i solskin, naar musikken spiller inde bak træerne og han selv driver nedover med sølvholken, hilsende til alle kanter, repræsenterende ubestridt en integrerende del av en stor-stads pulserende kulturliv ... Det var et velgjørende billede. Og han hørte et øieblik rolig paa Ane som endnu famlet fortunlet med konklusionen: – Ja, saa maa altsaa solen altsaa gaa ned – i øst altsaa, da Helge, skjønner du.

– Ja i aust, ja! svarte han lys og tilfreds, men uten hovmod, over at ha faat medhold.

– I *vest*, mente jeg!

Doktoren vak i: ... Nei, dette var troldom! Helge kunde synkverve; han kunde simpelthen galdre! – Og doktoren stirret paa femmerens øde plads: *hadde* han betalt! eller hadde han *ikke* betalt! ...

En mand stod i den aapne dør ind til Ane, det var Osmund Osmundsen Oldervik; han brød som et stormkast ind i kontoret, fylgte det med sit mæle: – Jeg glemte det meste og det vigtigste, doktor! Sygdommen tar mig slik stundom at det er grove ting! Blodet staar og koker som ^[92] i en gryte! Tankerne farer som vindkast gjennom hodet!

Og borte i kroken gneldret det pludselig i, tænder-skjærende: – Du ska skera dræ–æ–v––len!

Doktoren la hænderne værgende for ansigtet, som han klemte sig frem blandt en flok underjordiske, sa stille og fortvilet: – Jeg vil ha fred!

– Nu skal jeg fortælle om sygdommens hele saavel tildragels som aarsak – –

Der kom et vindkast i det samme; det fyldte stuen derinde, saa oppakningspapiret føk rundt og Ane skrek; slog døren vid aapen til kontoret; og herinde grep det gardinen, viftet den bort paa bordet, hvor de fyldte, netop oppakkede medicinflasker stod, rev ned en jod-flaske og knuste den. Vindkastet tok vinduet, slog det først bakover paa vid væg, kastet det saa tilbake med en hidsig smeld, saa en rute sprang med syngende glasbeter indover kontorgulvet. Døren ind til Ane slog i bak ham med et vældig brak.

Da var det, doktoren vaagnet helt – det fik nemlig, ved gud! være maate med alt! – og saa den virkelige sammenheng skjærende klart. Han brølte med den forbausende sterke bas: – Jeg *vil* ha fred! – Grep en av sine største tænger, svinget ^[93] farlig med den, og de indsovnede smaa øine stak som to glør; han slog ytter-døren op, drev patienterne foran sig. Osmund var først ute. Og de to olme satte sig heller ikke til motværge likeoverfor det blinkende vaaben; men der likesom utstraalte indætt trods av hver deres rørelse, saa han ikke kunde dy sig, men kløp gutten i armen; da bet gutten sig gnislende fast i tangen:

– Dræ-æ-v-len!

Saa han maatte riste ham av: – Ut, buskete pak! Lodne skarver! Utysker! ... Bedrag! bedrag! tutet det som fra en hund.

Og det endte slik at de stod utenfor, de to olme ogsaa.

Bäck stod tilbake i døren med mordvaabnet. Der blev døds-stille ute paa volden i den blaa klynge, som ventet; nogen reiste sig og pustet tungt. Han tørket panden for sved, stammet nummen og søkte at rette paa sine skjeldsord, for det var jo av det første indtryk man gjorde i et nyt distrikt, at alt avhang. Han strakte de fegtende fingre frem til forklaring: – Jeg mente bare: jeg maa ha ro et øieblik, til at skrive et absolut nødvendig brev iaften, til posten gaar ... rekvirere ny medicin fra apoteket ... Jeg mente: ^[94] kom igjen imorgen tidlig, skal vi nok vøle dere.

Men han satte sig ned og begyndte slik paa det nødvendige brev:

Raunastranden 25. mai.

Gamle ven og kjære kollega!

Kun nogen faa linjer om situationen, tro det løfte som jeg ved min avreise gav dig, og som svar paa den haanlige skadefryd, hvormed du bad mig skrive til dig og berette om mit første møte med de raunestrændinger.

Du maa slet ikke bli gul, naar jeg nu fortæller dig, at alt her er i bedste gjænge. Befolkningen, stakkar! er godtroende og endetil i aller høieste grad. Og uten overdrivelse tør jeg nok si at forholdet tegner til at bli det aller hjerteligste. Der findes desuten ikke konkurrenter i miles omkreds. Saa jeg just ikke er til sinds at bytte med dig, som nu alt sitter til op over ørene i smudsig konkurransse og forøvrig velter dig i hovedstadens mildest talt intrigante doktor-forhold. Du aner simpelthen ikke hvad du gaar imøte. Og saa blir det jo atpaa for dig bare sveltihel, far!

Det viste sig nemlig allerede første dag, at der er sterk trang til læge paa stedet. [95] Bakken utenfor min bolig sitter stadig blaa av patienter, saa jeg formelig er blokeret, og det endog paa sine dage kan være vanskelig nok at bryte gjennom kolonnerne og trænge frem til det lille nødvendige uthus bak moreltræet. Idag maatte jeg saaledes sende resten av de syke fra mig for at fortsætte imorgen. Saa det visselig blir et særdeles indbringende distrikt, naar jeg nu har faat det arbeidet op. Det gjælder altsaa først og fremst at være stram i begyndelsen, ikke lære dem uvaner! Ellers skjæmmer man jo selvfølgelig straks ut distriktet og gjør det fra et indbringende til et slet. Alt avhænger i saa henseende av den første dag og det indtryk man gjør da; det er med det ganske som med en lærer: den første time i en klasse er avgjørende for disciplinen og hans hele skjæbne. (Husker du vikaren i religion, som vi tjoret til katetret, saa han blev saa rasende at han jog hele klassen ut? Ak ja, salige ihukommelse!)

Doktor Jens Bäck saa op et øieblik, styrket ovenpaa disse ord, og skottet ut

efter de blaa, som nu i mai-kvelden spredte sig over gaardene uhelbredet, for at finde nattelogis til næste dag; blandt dem fór der ogsaa et enfoldig busket troll, men han tok bent nedover tilsjøs, han randt ^[96] forbi dem allesammen, saa overhændig let og lystig paa foten. Men ved det syn saa Jens Bäck til en anden kant, han betragtet isteden vestlands-naturen med ufravendt beundring; han hørte det suse i luften av alle vaarelvne, det suste dypere av furu-skogen. Og han tittet efter morelbær-træet, som nu stod i aften-skygge: det var *hans* træ, med den fornemme bøi i hver gren, som en arm som hævet sit bæger i fest.

I det grønne derute stod endnu manden i de rose-sømmede stas-tøfler; og han saa ogsaa efter de blaa, som spredte sig langs stierne: gud bevare dig, tænkte han, idag hadde han slaat mynt til gagns deroppe, den nye doktoren! ...

MASKER

I. Blodets ynk

^[99] Det var juli-dag, solskins-dag i den lille italienske fjeldby. Man stod i pensionens aapne vinduer paa skyggesiden og heldet sig i halvsøvne utover jerngelænderet for at hente sig svale pust. Den unge tyske doktor var blandt dem som sov i vinduet bak sin guldlorgnet. Og den 45-aarige miss, med det graa stænk i sit haar, stod paa sin loggia høit oppe; hun sværmet jo for fri høi himmel og guds sol og alt det som rent var. Hun var netop av den grund røket uklar med sin slegt og venner i hjemlandet: De giftet sig jo! de fik barn! De formelig fraadset i det urene omkring hende. Saa brøt hun overtvert med alle sine nærmeste, tok sin kat med og reiste hit til syden, hvor det ædle og skjønne blomstret og foldet sig frit ut. Hun følte, da hun reiste, ^[100] at hendes omgivelser trak et lettelsens

suk. – Hendes kjære kat, som nu var hendes eneste ven i livet, gik frit omkring utenfor sin kurv, strakte sig i velvære, kvæsset sine klør mot stengulvet. Det var saadan knitrende solskins-dag.

Og nede i marchesens have paa anden side gaten stod mange mand og sigtet korn i store sold over brede presenninger, som laa utover havesanden. Æsel efter æsel rugget ustanselig ind gjennom gitterporten med sækker paa ryggen; ti marchesen tok imot leilændingernes kornavgift idag. Det rislet tørt gjennom kornsoldene den hele tid, det lød som en pratsom gulspurvflokk hadde slaat sig ned med sit utrættelige kvidder.

Marchesens tjener gjorde just morgenrent paa sønnens værelse i paladsets fløi; han hadde skil i sit pomade-haar midt efter, fra panden av over issen og ned i nakken. Han kom ut paa fløiens veranda med noget gjemt under sit hvite forklæ, skulte vart som en illgjerningsmand rundt mot vinduerne, slog saa resolut ut noget over gulspurv-flokken; og den lille skvæt var ingenlunde rent vand. Men dernede rislet det tørt gjennom kornsoldene, uforstyrret og som før; marchesen skulde desuten sælge kornet.

[101] Det var en solskins-dag saa blid. Og de store fikenblade ved marchesens havemur blinket rene op mot missen, og hendes graa vestalinde-øie lyste henrykt ved dem.

Men som tjeneren stod derute paa verandaen, hemmelighedsfull og vel tilfreds over dette kup, at han nu atter hadde spart sine ben for unødige skritt, kom marchese-søsterens sisik flyvende ut av fløiens glassdør, og satte sig i solen herute, til at lytte paa fugle-kvidderet nede fra korn-soldene. Tjeneren grep forfærdet efter den, ti *han* hadde jo sat døren op derinde! Men den flyttet over i fikentræet – den flyttet kort av gangen, for den var uvant med en solskins-dag i det fri. Tjeneren sprang ind, kom ut igjen der nede i haven med en kost. Og missen hjalp ham og ropte, at *der* sat den, paa fikenbladet! Men fuglen fløi over havemuren og satte sig klos i selve glatte pensionsvæggen like under missens loggia. Tjeneren kom forskrækket efter helt ut paa gaten med en lang rørstang. Og missen hjalp ham igjen av sin godhed, skrek, at *her* sat den, like under loggiaen! Tjeneren pirket den løs av murvæggen.

Men fuglen fløi ind paa missens loggia.

Katten snappet den.

[102] En gammel marchese-frøken kom ut paa verandaen og strakte sig fremover gelænderet, spurte efter sin sisik. Og hun skjeldte tjeneren ut: Kjeltring! *ladro!* – og kvidderet fra alle kornsoldene tystnet pludselig, nysgjerrig lyttende. Men tjeneren krøp og vred sig i befippelsen, hvisket op til hende med skumle øiekast og forblommet panderynke, at hun den fremmede *signorina inglese* deroppe paa loggiaen hadde – hm, hm! ... Men *per Baccho!* hvorfor han saa lot fløidøren staa aapen? *Ladro!* ... Han bare pekte i yderste trællenød: den fremmede *signorina inglese* stjal den til sin kat!

Da knyttet den gamle marchese-frøken sin magre, knoklete haand, skrek, skjeldte op mot missens loggia: *Ladra! ladra!* Men tjeneren stillet sig imens væk helt ind under fikentræet, og pliret duknakket og dødsens stille.

Men den tyske doktor kom ridderlig til undsætning; han svarte i retfærdig harme henne fra sit vindu, ropte: *Løgnerske! bugiarda!* – Og missen trev det blodige fugle-lik fra katten, og hvit av raseri slynget hun den ned i fikentræet. Og hun stillet sig modig op paa sin loggia til at trodse de knyttede gamle jomfruhænder; hendes graa øine sprang runde ut av hodet. Og hun skrek

[103] sønderrevne sætninger, utenfor sans og samling, famlet efter skjeldsord, blev sittende fast; som en vind var hun inde efter sit haandleksikon og fandt en ny gløse, hun fandt glosen «blodsuger», skrek den opviglende ned i haven over marchesens søster og leilændinger: *Marchese vampiro! Marchese vampi-i-ro!*

Leilændingerne skottet paa hverandre ved det ord og blunket tilfreds, at det skudsmaal over marchesen var riktig anbragt her just idag, avgifts-dagen. Og den tyske lærde stod fremdeles ridderlig paa missens parti, ropte demonstrativt over til hende, om hun vilde spasere en tur nu, – det var saadan en solskins-dag?

– *Very kind of you!*

Og kvidderet fra kornsoldene gik igjen, som før.

*

De to fulgte hovedgaten ut av byen. Hun var endnu i fortærende oprør, hun

graat, og kjælte for sin kat, og vilde absolut bære kurven selv, forurettet som hun var blit; hun vilde tømme kalken til bunds.

Byen laa paa toppen av en haug, som byer dersyd pleier ligge, gammel og mosegrodd; den laa slik fra den tid, da man holdt krigere i taarnene, til at staa vakt og speide over sletten efter fiendtlige [104] horder. De gik ned i dalbunden og forbi jernbanestationen, som laa dypt ved elven, og over elven paa den hvite støvete vei; de svinget ind paa en stenet sti, som krøp op over en ny haug. Og den hele vei maset missen ustanselig for tyskeren om marchese-frøknen og den skammelige overlast, over denne enestaaende mangel paa ærbødighed for en enslig stillet, forsvarsløs kvinde!

Og der ruslet træge æsler opover stien med tømte kornsækker paa ryggen; det var æsler som kom tilbake fra kornpugerens have. Hun spurte heftig, som de gik forbi, hvad de betalte i avgift, hver leilænding. Og de svarte; og hun skjønnte ikke svarene; men hun gjentok likefuldt for hver enkelt, for at hidse dem, ja ropte, ute av likevegt: *Marchese vampiro! vampi-i-ro!* Og leilændingerne blev begeistret; de fik røde flekker klasse-hat paa kindet, og de feget med armene, skrek: *Eh, altro!*^{m61} *Vampiro!*

De to naadde frem til et par forfaldne hus. Der var treskeplads paa tunet mellem bygningerne. Og der gik adstadige okser og traakket paa kornbaandene; et par kjærringer stod med kjepper og slog korn av over en krak. Der var fuldt [105] av folk som gik fra og til, bar kornbaand frem og halmen væk.

De to spurte efter vin. Der kom straks en krukke grumset hvit-vin ut og et glas. Og hun ogsaa satte sig ned paa træbænken for at fange fred i sit opjagede sind; hun takket nu i sit hjerte denne mand ved sin side for alt det usigelig ædle som han hadde gjort imot hende, da menneskene slog sig sammen om at forfølge hende.

Men imens kom æsel-mændene efter, de stimlet tæt om dem, sammen med treske-folket, saa det blev mørkt om træbordet av deres skygge; stod og glodde. *Vampiro!* gjentok de. *Eh, altro!* – Missen saa paa dem, og deres opsyn var vildt; deres stemme lød jo ogsaa som det første olme okse-brøl, naar den rispande prøver sine horn imot mulden. Hun formaadde ikke svelge vinen, hun hvisket

sagte til ham, om han trodde, de vilde myrde dem og røve dem: – De skumle opsyn! sa hun.

Men han lo overlegent av hende, slog det hen: – Um Gottes willen, fräulein!

Men de stod jo her med sigder og høgafler! sa hun. – Um Gottes willen, fräulein!

Hun sprang pludselig op, skjøt tvers gjennom mandringen med katte-kurven [106] under armen. For de kvalte hende jo simpelthen med denne sin sammenstimlen!

Og den anden reiste sig: Nicht laufen! sa han. – Men hun sprang. Og han satte efter: Nicht laufen! skrek han. – Men hun sprang. Hun løftet op og satte tvers over en stubbet aker. – Nicht laufen! hven han. Og nu sprang ogsaa han.

Der var stemmer efter dem. En vild stemme var der især: *Il conto!* sa den; det var verten, som dog vilde ha liten smule betaling for vinen. Men de to skjelnet jo ikke ordene under løpet. Missen forsøkte at vende ansigtet et par gange, se sig tilbake: der var vist springende mennesker allevegne nedover akren! ... og hænder rakes vist ut efter dem, krævet deres blod! – Den vilde stemme var foran, brølte sine stygge okse-brøl: *Il conto!* – Hendes øine saa ikke længer for rædsel, og hun følte ikke sine føtter, som bar hende avsted som en storm.

Stemme-koret bak dem oppe i akren steg; der kom en splinterny stemme til, en forfærdelig skjærende, – skrek den ikke noget om «attentat» eller drap? ... Ja, de krævet deres blod!

Med ett sortnet det for hendes øie, gnistret, svimlet. En kat mjauet [107] ulykkelig ... Hun hadde vist slaat sig. Hun samlet sig op og pakket sit hode frem av kjolen. Hun laa hodestup nede i en grøft. Hun saa her nede fra bunden op i en løpsk herre, som satte over i et vældig hop; nicht laufen! hven det. Hun krøp ilsomt op, grep kurven, tok skjørterne opom sig i stigende panik, og de tynde legger skridtet ut efter herren. Det bar videre nedover akren paa en stormvind, og hun visste slet ikke hvorhen. – *Il conto!* buret det langelig fra en gammel kall høit oppe i akren.

I byporten stod en sveddryppende løpsk doktor og ventet missen; han kunde knapt snakke for andpustenhet, men han smilte ikke desto mindre overlegen: –

Um Gottes willen, fräulein, warum laufen?

Hun tok hans arm og sank sammen ved den: – *Very kind of you!* – Og hun takket ham atter i sit hjerte for alt det usigelig ædle, som han hadde gjort imot hende idag: han stod jo nu og endog ventet paa hende! ...

Men her inde i byporten holdt just en haandkjærre for tolden. Den trillet straks videre foran dem opover hovedgaten, for der var ikke matvarer. Det var en hel haandkjærre fuld av kridhvit, respektstridig stentøi. En gammel mand gik [108] efter og skjøv; han var specialist i netop bare denne ene hæslike avart i stentøibranchen. Han drog fra by til by, og gjorde just i dette øieblik sit indtog her i staden. Han skrek med sin hæse markedsstemme: Mine herrer og damer! Han henvendte sig frimodig til begge kjøen, endda det som fulgte var litt uhøvisk av indhold og endog av ord; – men det handlet nu, kort sagt, om den lave pris for sneset og især om snesets tilstrækkelighet for éns hele lange levetid igjennem. I tunge, sørgmodige strofer kom det skidne skrik. Og saa den korte, glupske kramkarslut i rusten strupe-bas: *Sono tutti buoni!* – Tingesterne var allesammen feilfri!

Og der gik en gammel frue hen midt i hovedgaten; hun tok et eksemplar av lasset og holdt det hvite stentøi op mot den knitrende solskins-dag og klinket paa den med knoken og la øret indtil og lyttet, for at forvise sig. Men kramkaren rev den krænket ut av hendes haand og forsikret avgjørende: *Ah, é buono, signora mia!* Det var jo hans indtogs-dag i staden, saa det gjaldt at slaa ned alle tvil straks. Og han klinket haardere, han ordentlig hamret med knytnæven. Og den gamle frue kjøpte to ovenpaa det og ruslet opover smuget med én i hver haand efter hanken.

[109] Missen stanset pludselig op, saa paa synet, steilet: hun kunde ikke *tro* sine egne øine! – Den tyske doktor stanset op: han kunde ikke *tro* sine egne øine!

De flygtet unna synet, ind i smug og sidegater; med sky øine flygtet de. Men overalt gik der én og bar paa et hvitt eksemplar! De jaget avsted. En kunde jo ikke berge sig imot dette! Hun stanset op tilsidst, tok sig for øinene og kjæmpet stønnende den gode strid mot disse skinnende hvite syner, mot det raa i livet som hun pludselig idag var stillet saa brutalt ansigt til ansigt med, mot al denne

verdens himmelropende hæslighed ... Men hun hadde den ædle ved sin side, som hun saa, vilde renhed og skyldfrihed og dyd, likesom hun! – De svinget om hjørnet, hvor marchesen endnu tok imot tributten. De kom dryppende svede hjem til pensionen.

Hun slog skodderne igien paa sit værelse, og stængte døren, og byttet de vaate klær og tok sin kolde avrivning. Det rislet endnu tørt dernede fra de mange kornsold. Og da hun atter slog skodderne op, var der saadan en solskinsdag herute, og de store fikenblade blinket blanke av lys. Hun smilte, ti hun trodde dog idag at ha delt en dødsfare med en anden; [110] og hun mindtes det forfærdelige brøl paa «attentat» og lignende, som endnu sat fast i hendes øre. Hun gik hen i sit leksikon for at se ordenes gru paa tryk, fordi hun hadde delt det med ham. Hun fandt ogsaa ordene; de syntes i leksikonnet der at bety «ta i vare for grøften!» ... Men saadanne smaa lommeleksika var nu ikke altid saa fuldstændige. – Og hadde han ikke ogsaa tat parti for hende, da de tølper skjeldte hende og hendes kat ut for drap paa sisiken! – Og hun mindtes den sidste merkelige oplevelse, hun mindtes dette hvite forfærdelige syn i gaten, som de ogsaa hadde delt sammen, de to. Hun tænkte henrykt paa hans forlegne blik, som kun den sande uskyld eier det. For han var jo for sved til at rødmen paa hans kind kunde synes. En yndig kamp hadde de kjæmpet sammen idag imot det dyriske i mennesket. Et kjært skinnende hvitt minde var det likesom blit om en beseiret fristelse ...

Og da natten kom, stod katte-kurven hos hende like paa puten. Naar den rørte sig derinde, og kurven knirket sagte for dens levende væsen, saa lukket hun øiet tættre i og hvisket saa inderlig og het, men det lød ogsaa som et smertens ynk:

Very – very – kind of you!

II. Ave maria

Monte Pincio laa med senhøstes sol paa sine mørke, lave stenek-alléer; naar de trær staar i sol, saa er de saa mørke og forslukende mætte i sin grønshed at det er for øiet som der blaffet tindrende blus langs kronernes omrids, der de møter

sol-luften, av bare mot-sætningen. De daarlige marmor-hermer over berømte landsmænd rundt om paa pladsen stod og lyste i eftermiddags-solen saa udelukkende skyggeløst hvitt, at man slap at se deres livløse træk.

Her paa pladsen foran musik-tribunen stod nu de to, den norske grosserers datter og forfatteren. Det var deres første gode solskins-dag paa Monte Pincio i den nye høst; han, den flatbrystede, med det skjeggete faune-ansigt og de røde læber og de hete hektiske øine under mørke [112] bryn, som skjøt op i gavl, han hadde truffet den blaaøiede borte ved muren bak vanduret, hvor hun sat og drømte ind i Borghese-parkens solfyldte trækroner; han syntes hun lignet en ung kornblomst, der hun forundret sat og strakte hals. Og saa blev de gaaende sammen; de gik hit, hvor hendes far sat med sin frue, de sat paa stoler, som var leiet for to soldi stykket. Faren, en forhenværende bygmester fra en smaaby, som hadde handlet sig rik paa gaarde i hovedstaden og spist sig rødsprængt paa bif og burgunder, han sat og halvsov op imot høstsolen med hænderne i den kjække pjekkert, endnu tung av dejeunerens vin. Men de to unge stod vaakne og saa paa folket.

Der kom en ti-aars romer-borger spaserende med bonnen og sin mor; og han var for stor at passe, han sprang vilter frem og hoppet op og gav den sidst ankomne marmor-landsmand en smeldende dask paa kindet. Forfatteren pekte og snakket til den blaaøiede: En billedstormer! sa han. En anarkist! – Men konstablen derhenne smilte under barten over den nyopdukkende borger og skottet klok op i den blaa solluft. – Nei! Konstablen ser rigtig! sa han saa: Saadan begynner altid streberen i parlament som i kunst! – Og [113] hun kniste støtvis, med barnehaken frem. – Slaar først sine næver møre, sa han. Hvad der er stort, staar ham nemlig i veien!

Men ellers saa ingen den ny borger. For dronningen kom kjørende frem i det samme med tjenere i hvite strømpelegger og ildrøde snipkjoler. Og den unge romer nyttet leiligheden nok engang, og der klasket en ny ørefik borte ved en anden berømt landsmand. Men brigademusikkens dirigent foran tribunen gjorde holdt midt i sit nummer og kastet sig over i kongehymnen med saadan øvelse og saa hurtig, at der var mange som ikke merket pause, eller endog ombytte i program.

Og man kjørte. Vognrækkerne der henne paa pladsen løste sig ut og fulgte i høitidelig trav efter de ildrøde heidukker indover de lave mørke stenek-alléer. Den friske, brune sand knuspret og knustes. Velpudsede vognhjul blinket, og herrernes floshatter, og hestebidslernes staal. Roms adel og gesandterne kjørte. Man kjørte ustanselig rundt i krinkelveiene, svinget, krydset, skar sine egne hjulspor over, vekslet veier, varierte – ut og ind mellem blomster-bedene, mellem graastammede plataner.

Men paa bænkene sat bedagede romere tilbage og kalkulerte kjøretøienes værd: ^[114] det var *den* adelsmand, og det var *den*! ... det var gesandten for *den* stormagt og det for *den*, som begge hadde raad til eget spand! ... Men *der* kjørte en fille-gesandt fra en smaastat, som bare hyrte vogn og tjenere for disse par timer daglig paa Monte Pincio og betalte 100 lire maaneden ...

Der travet en snehvit, rimdlændet hoppe forbi med kokette jomfru-trin; der sat to i den lette kurv-vogn. De blev bemerket og kjendt paa grund av sin hoppe – i øieblikket Roms nysseligste hoppe! Ti folk la sig over til hverandre og spurte ivrig efter hoppens eiers navn. Og eieren saa det, og det jublet i hans bryst; og han sat glædesløs og mørk, en pessimist i øiet som en cirkus-direktør. – Forfatteren pekte: Se hans ven! sa han – som sitter der ved siden paa kurvsætet: han soler sig i muligheden at man der paa bænken eller hist i vognen kanskje ogsaa spør efter hoppens eiers vens navn! – Hun kniste lunt som før: – Hvor De er slem! sa hun.

Musikkens toner vældet, mens de kjørte. Det var karabiniererne, som spilte idag. Og den unge sprade av en løytnant, som førte an, hadde lirket ind en av sine egne kompositioner i programmet – en *marcia* ^[115] *trionfale*; men det var netop det nummer som var blit avbrutt ved dronningens kongehymne. Og det gav ham nu paaskud til at ta omigjen hele den *marcia trionfale*. Han kastet fyrig med nakken og stirret seier-stolt op i det solforslukte stenek-blad; ti dronningen vilde maaske sende sin kammerherre hen og komplimentere ham efter præstationen. – Forfatteren pekte igjen: – Se dilettaents selvkritik! sa han. Selv stenekens runde, lune bladfang over tribunen, tror han, sitrer for tonerne fra hans fattige produkt! – Og den blaaøiede kniste igjen.

Men imens var det første anfald av kjøre-trang over, og kjøretøierne stanset op, paa pladsen foran musikken. Blink av vognhjul og floshatter og hestbidslernes staa! – det samlet sig alt og bundtet sig til et eneste baal av gnister. Man hilste paa nye bekjendte derhenne i gnist-baalet. Man satte sig op hos hverandre i vognen. Man smilte. Man lot solen skinne sig like midt i ansigtet. Og de fik et nyt kjøreanfald, og man førte den, som hadde sat sig op i vognen, bort med sig paa den nye tur, rundt i kringelveiene under steneker og blanke laurbær og graa plataner. Paany knuspret den brune sand; det var som om menneskenes kjøre-tørst blev [116] mere brændende for hver runde, og deres ord rappere, og det var som hingstenes travelyst steg. Damernes strudsfjær vaiet.

– Se! sa han igjen og pekte: Der er røde, vaate læber! Hvite tænder gnistrer. Der er kinder bleke av brændende livsbegjær. Der er glør i de brune øine. Ti under farten saadan kan mand og kvinde paa samme sæte kaste sine øine paa hverandre, uten at det betyr *alt*, uten at øiet suger sig fast og skjænkes bort; – men der kan for det likefuldt være noget som et litet tilsagn i blikket, en rap gnist, et dulgt ellevildt nyn op i det himmelblaa rum: *Chi lo sa!* hvo visste! ... Ja, se alle de ellevilde nyn! sa han.

Nu kniste hun ikke. Nu la hun pludselig merke til de sylhvasse glimt i hans øie; nu følte hun ogsaa skarpt haanen og det oprevne syn ved alt det han før hadde sagt, naar han pekte paa menneskene omkring sig. Og hun kom i uro ved det.

Men han blev ved at se rundt og lete. Like bak dem klynget de krebserøde missions-lærlinger fra Propagandaen sig dekorativt sammen midt inde i det grønne, der hvor de pleiet bak det lysmalte malmstakit; og idag hadde de solstrømmen like paa sig, paa de unge læber, paa de hvite [117] coelibat-kind. – Og hendes mor, som sat her foran malmstakittet, skottet hele tiden baklængs over til missions-eleverne i det grønne og «studerte» deres bleke interessante ansigter.

– Se! Endog deres næsevinger skjælver! sa han til den blaaøiede.

Men grossereren skjønnte, hvor hans frues øie var, og vaagnet op for femte gang og misset smaaknisende imot høstsolen:

– Du har nok riktig hau paa dennane hummaren, mamma!

– Isch dig, pappa! – Og hun tørket sig tungt med lommetørklæ-snippen i begge mundviker.

Datteren hørte det. Da gik hun sin vei. Og forfatteren fulgte med. De gik tvers over pladsen, frem paa balustraden; de stillet sig ved det tufstenshvite gelænder. De stod og saa frem for sig, og sa ingenting; og de hadde al vognvrимlen heroppe under stenek-alléerne bak sin ryg. De stod med ansigterne midt mot granitobelisken paa *Piazza del Popolo* dernede, hvor droschejulene snurret hidsig avsted i de lange rækker og saa, fri gatestenens larm, svinget bedaget ind gjennem Monte Pincio's gitterport; endnu kom der kjørende hitop! Men denne lyd fra alle disse hjul [118] smeltet nu sammen for de to og steg op mot dem, som ikke andet end en eneste dæmpet rokkesnelle-dur. De stod og saa en stund ned paa den gamle kirke like under sig med det gamle teglstens-tak, brunt, rutt; – der laa forresten saamange saadanne ru østers-tak under dem. Og de saa en stund over mot den motsatte side av Popolo-pladsen, hvor indkjørselen skraanet fra to kanter op til den brede bro, som ilte bent frem mellem de hvite tufstens-rækverk over Tiberen og mot den anden bredd. Deres øie løp med langs den hvite bro, fortsatte videre like op til den store pinje, som stod imot sol-himlen langt derhenne paa Monte Mario's ryg. – Men her de stod nu, taug de begge, hvor end deres øie saa ...

Der kom en tysker hen til de to. Det var den unge lærde doktor fra pensionen, med den famose knebel og med guldlorgnetten. Han hilste intimt, som paa riktig gode gamle kjendte. Men de vendte ryggen til. Han forstod det ikke; han pekte, slog ut med armene, snerret:

– Dieser herrliche abend! ... Was sagt nicht unser Goethe?

– Kanitverstan! sa den anden, fremmed og mut.

Men den lærde vilde likefuldt frem [119] paa siden av de to og delta i deres syn paa solnedgangen over Monte Mario. Og han snakket, fylt av følsomhed: Dieser herrliche abend!

Men de vendte ryggen bedre til og stillet svinefylking i et hjørne. Og tyskeren slap ikke indenfor i ringen. Saa gled han tilsidst av; og han gik fornærmet nedover langs med tufstens-muren; – og dernede møtte han en anden pensions-

fælle, den 45-aarige rike engelske miss, som kom spaserende med sin kattekurv under armen, forat dyret skulde trække litt frisk luft. Han tog galant hendes kurv, og slog ut med den ledige arm og begyndte paa igjen: Dieser herrliche abend!

Solen sank. Musikken taug, og klappet sammen. Det blinket gult i Kvirinalets vindus-rad inde i byen, og duesværmen derhenne rundt om det melankolske middelalders *Torre militare* satte kursen hjem. Obeliskens granit mørknet her paa pladsen. Det glimet i vest, langt derute bak den trygge sorte pinje paa Monte Mario. Og henne bak den hvite Tiber-bro tændtes allerede lygter, i siksak hitover, én for én, blyge, blekgrønne.

Det glimet fjernere og rødere i vest. Det dampet hvitt, lik tyndt flor saa gjennemsiktig, op fra byens gater og loggia'er; ^[120] og det dampet tæt og tykt derute i syd over sletten bak byen ... en flate av hvit dis som la sig indover land mot Albanerskraaningen, og som la sig utover mot havet i vest. En flate som steg i veiret, likesom vandspeilet stiger under flommen, og saa veltet indover, hyllet byens gamle teglstens-tak ind, sløret sollyset mat i vest. Der stod en blek maane ensteds høit, høit oppe over den hvite damp.

Og frem av sten-ekens mørke traadte kustoden i den side kappe og ropte med dyster bandit-røst: *S'chi-u-u-ude!*^{m62} Maanen blinket i hans hat, og dens fjær stod rank og bydende.

Og de sidste kjøretøier trillet nedover de brede veier. De dekorative hummere gled paa rad ned ad stierne mot Propaganda-bygningen. Og den hvite hoppes eier svinget sin svepe til et munter avskedssmeld og et blunk vandret over det glædesløse øie av tilfredshed med dagens sukses. Der var folk paa alle veier, alle stier ned mot gitterportene. Den lille romer-borger fiket paa hjemveien alle fedrelandets marmor-stormænd efter hverandre uten hinder og sky. — — — —

... Et spædt, sølvklart klingeling fra ^[121] et litet kirketaarn ensteds! — En melding, saadan.

Det faldt ind med røster fra de andre, fra San Carlo, fra de næststørste kirker, fra St. Peters vældige klokke, som svinget saa tungt og saa langt, at de middelstore kirker rak til at kime to slag for hvert et den runget. Og det spæde første klingeling druknet ute i klokketonernes hav. Det var hundreder av røster,

som steg op mot dem paa balustraden. En vældig verdens-strupe, som nynnet sin aftenhymne.

Obeliskens granit var sort. Monte Mario der vest var høi; og den som kjendte havet, mindtes det ved solnedgang, naar det lægger sig til ro efter en vild stormdag, – og stormdagen har feiet himlen ren ovenover, og det gaar for sig med tunge, aasrygge-høie dynninger hernede, lunete, brotsjø-lystne, – og langt ute i vest ligger dagen som et blodrødt øie og myser frem gjennom en revne i en tæthamret, klæberstensblaa skybanke. Og saa reiser en bølge-aasryg sig i veiret. Reiser sig, reiser sig uten endskab! tar pusten fra skibet nede i bølgedalen. – Monte Mario's aasryg laa sort og truende som en saadan vældig bølge. Ti det var selve natten, som kom veltende ^[122] indover staden over aasryggen. Men foran den jog klokkeklemten indover som brusen og susen, før bølgen slukte. Dagslysets sidste glim slukkedes derute bak den sorte pinje.

Ave Maria!

Og alle disse hundreder forskjellige klokkerøster tok hver sin trevl i sindene, suste, bruste, skalv – negtet menneskene tankens klarhed. Natten reiste sig uten endskab og tok fra dem livspusten og bevisstheden, bøiet sydlændingen til barn av natur og jord og muld ... et litet sekund hvor hans klare hjerne ikke gjør motstand. Det eneste naturmystiske sekund som han kjender.

Menneskene glemte sig for natten; og de sang, og ikke tænkte. De sang, de paa balustraden. De sang, de langs tufstensmuren. De tok klokkernes toner, hentet sig hver sin klokke derute i havet. De støtte distræt sine stokker i asfalten, de trommet med dem paa muren; og nogen blev døve og skjøv hatten bak i nakken, stoppet op med rynkete bryn og sang; og nogen stirret blinde ut for sig og hilste slet ikke paa kjendinger.

Bølgen kom, nattens bølge ... steg menneskene over hodet.

De sang himmeldronningen farvel.

^[123] *Ave Mari-i-a!* ...

De to paa balustraden, de sa endnu ingenting. De laa i klokkeklemten, de laa i menneske-strømmens tone-elv, og lot sig ta, og seilte nedover med.

Han stanset engang op ved en agave og kjendte sløvt paa dens benete blad-od.

– Kjend! sa han tonløst. Skal De kjende hvor den stikker.

Og hun kjendte paa den. Og de kjendte paa andre, og satte finger-tuppen mot hver benet blad-od den hadde.

– Den stikker, sa hun aandsfraværende.

– Ja, den stikker, sa han.

– Men man behøver jo slet ikke at ta i dem, sa hun.

De stod og lyttet: ... Aftendunst og klokkeklemt ... Lyden av alle de strykende føtter, som gled unna nedover sandgangene. Menneskeflommen som gik; som silret frem i tynde bækker langs stierne; som bølget ned i brede elver langs veiene. Og med ett tok hun den spæde døende klingeling langt derute i tonehavet og sang med, lot sig bøie til barn igjen ovenpaa hans sylhvasse smil, og hendes øie lukket sig: *Ave Mari-i-a!*

Det var tomt ovenfor dem paa Monte Pincio, menneskeflommen var flytt fra [124] dem. Banditens røst lød like deroppe, kortere, sintere: *S'chiude!*

Og de to skyndte sig.

*

Nede paa *Piazza di Spagna* stanset hun pludselig foran en drosche.

– Colosseum! sa hun.

Han smilte: – Colosseum? Men han ventet ikke svar; han steg op i droschen til hende.

Det trillet avsted over Roms slitte gatestener, i krappe forsigtige svinger om hjørnerne, i uvorren galop op gjennom trange smug.

Og nu stod maanen klar og hvit deroppe, over alle loggia'er og alle østerstækte tak.

– Colosseum i maaneskin! sa hun, og lo bent ut i luften fra det vaakne blaa øie. –

De stillet sig i skyggen inde i Colosseum.

Maaneskinnet fløt med sin hvite dis ind over murkransen høit deroppe. Der gik folk omkring henede og hvisket andægtige. Der vandret folk oppe i raderne ogsaa; like der maanen stod paa deroppe, lyste en hvit kurv, som en galant herre bar for en dame. Og herren slog ustanselig ^[125] ut med armen og snadret dæmpet: Was sagt nicht unser grosser Goethe! – Og missen sa at hun var træt, og fik lov til at ta hans arm «blot et litet minut».

De to norske blev staaende i skyggen og stirret stumme op i maaneskinnets lysdis. Deroppe slog en fugl opskræmt med vingerne. De merket at de var alene med hverandre. Han sa med ett, for at faa noget sagt i betids mot stilheden:

– Deroppe paa murkransen sat altsaa marine-soldaterne fra Ostia og halte solseil over folket og beslog tauget med jernringene.

Og hun svarte rask: – Deroppe saa jeg netop igaar ved dagslyset en skogdue flakse ... eller kanskje det var en kaie ... eller kanskje det var en ugle-art, som hørte hjemme inde i fjeldene.

De stod igjen stumme. Folk puslet rundt i raderne og talte dæmpet. Og de to stillet sig helt ut i den tætte flommende lysdis, og det var som noget stort grep efter dem med sin lune haand og vilde leie dem ind paa livets brede trygge alfarvei.

Han skyndte sig at si, for igjen at faa sagt noget i betids mot stilheden:

– Her valfarter vi nu likesom til et hellig sted! Endda her har flytt hundreder ^[126] av uskyldige menneskers blod i denne sand. – Han smilte: – Historiens dom er noksaa lemfældig, naar begivenhederne bare faar tid paa sig, til at mosegroes og faa østersskal paa.

Men ordene vendte et for et tilbake til ham, og slog sig ned igjen hos ham, likesom saa haabløst lurvete og utslitte og meningsløse. Og de to blev uhjælpelig stumme igjen, og efterpaa forlegne over stumheden; og de tænkte i grunden slettes ikke spor nogen paa historiens dom.

Men saa blusset han pludselig op:

– Aah! Hvor her har været ødslet med liv og lykke! sa han. Og han blusset endnu heftigere op: – Det er noget *evig* i dette ... i denne lykke-luksus! i denne

bundløse livs-ødslen! Noget fast! noget som et anker for menneskenes tro! Ja, et altar er det for en jordisk andagt! Eller det er et bugnende festbord, som aldrig dækkes av! ... Det fortæller om overflod. Og overflod er beviset for, at livet er rikt!

– Haah! svarte hun og trak ham ind i skyggen igjen: – Naar jeg staar likeoverfor dette her, blir jeg likesom saa forsvindende liten, at jeg synes, jeg har lov til *hvad* jeg vil! ... Solnedgangen først, og saa dette her!

[127] Og hun slog armene om ham inde i skyggen ...

Men oppe i raderne hadde den lærde doktor gaat med kurven under armen, og missen under den anden; de var kommet nærmere skyggen nu. Og missen hørte katten puste inde i kurven, og hun kjendte likesom alnaturen risle indover sig ved det. Og i en mørk gang sa hun, at hun var saa uhyre forfærdelig træt! og hulket ganske sagte av træthed og la sig indtil tyskeren, og tyskeren slap kurven og tok imot hende. Og hun følte i blundende lykke en herres knebel paa sit kind ... alnaturen rislet. – Det smægtet salig: Min kat og mig! min kat og mig! ...

Men just inde i den mørke gang stod en kustode, som forgjæves hadde søkt at holde foredrag for tyskeren om ruinerne; og han dukket nu dydig op ved deres side, for at presse ut drikkeskillingen allikevel, og han sa med sedelig rynkete bryn, at alt saadant jo ikke var tillatt... kunde da vel begripe –!

Just det braak brøt nedover de to andre, da de stod stille i skyggen og hadde slaat armene om hverandre.

Det var hans *kone!* svarte det deroppe.

Kustoden lo nærgaaende, for at forcere [128] skandalen og gjøre den vitterlig: – Heh, det sa de alle her!

Tyskeren trak avsted med missen, ut av den mørke gang, nedover trappen. Men kustoden fulgte med, mere hørøstet, og sprællet med fingrene: ikke tillatt i offentlige museer overhodet! Men tyskeren blev ved, og betalte ingen soldo: *La mia moglie!* svarte han, og styrte like ned paa de to norske paa arenaen, uten at mindes svinefylkingens forsmædelighed nys paa Monte Pincio: – Nicht wahr, mein herr? Den lærde guldlorgnet blinket over al maate indtrængende og servilt i maaneskinnet: – Wir sind ja landsleute?

Og forfatteren nikket, at jo, det var signorens kone; men stak samtidig 50 centesimi til kustomden, som enslags kyssets pengebot. Imens rømte den lærde med missen ind i skyggen; de forsvandt arm i arm ut den store portal. En kat sat alene tilbake oppe i en av gangene og mjauet saa sørgelig.

Men han, som hadde erlagt mulkten, kunde ikke styre sig; han lo efter dem, ropte: Unser grosser Goethe! – Og hun ved hans side lo ogsaa: Unser Goethe! – Og de vandret ogsaa ut av ruinerne, arm i arm, ut i lys-disen.

Men i den store portal møtte de en ^[129] sønderknust synderinde, der listet sig en ensom miss ind forbi dem, strøk sig frem langs skyggen, krøp angst-fuld op de par trapper, hvor maanelyset naadde frem. Hun kom tilbake med en frelst kattedekurv under armen, listet sig sky over arenaen, ut igjen den store portal ...

De to norske gik de duggete Roms gater op og ned og i svinger, helt synkende under bugnende livsfylde.

– Bare ... slik ... bugnende ... bare *natten* kommer her syd! sa hun.

Men hun kunde allikevel ikke si andet i sit hjerte: det *var* noget betænkelig dette med de andre latterlige to, som ogsaa hadde fundet hinanden, at det skulde falde saadan sammen i tid med deres egen lykke. – Og hun sa, for at ta spørsmålet op, fordi det pirket usikkert inde i hende: – Vi lo av dem og sa «Unser Goethe»? – For hun var litt bedrøvet ogsaa for deres skyld.

– Ja, fordi naturen allikevel endnu kan ødsle smaapudsig med følelserne! sa han. Og han pekte tilbake op mot Colosseums mure: – Men dengang kunde de more sig uten pirkende anger! – Og han tok hendes arm, og det skjød op i ham, svulmende som en dithyrambe: – Nei! Det er medynken som gjør folk smaa i ^[130] historien. Og vi er skoflikkere – statsmændene, digterne! Vi er daarernes formyndere ... og saa ender vi selv som tandløse daarer! – La os glemme daarerne! La os glemme dem, som vi glemmer draaper, som drypper og fortapes i det store hav!

... De gik de duggete Roms gater op og ned og i svinger. Og hun blev revet helt ind i dithyramben, og hun jublet det samme, hun ogsaa tilsidst, skjønt hun eiet kornblomst-blaa barneøine, som endnu slet ingen minder hadde, men først idag begyndte at sanke dem:

– Draaper som drypper og fortapes i det store hav! sa hun. Glemme!
glemme! gjentok hun.

KEISARINDEPÆRETRÆET

[133] Naar én kom seilende utenfra, saa én denne sidefjorden helt tilbunds. Saa ret skar den ind. Li og nes laa runde og stupbratte bak hverandre indover, med skygger og bløte skiftninger i det blaa, hvor én ikke skillet noget enkelt træ andet som en liten græstufse eller saa ... blaaere og klarere, til det fik staalets stille blaahed inderst i fjordpollen, hvorfra saa kløften minet sig op og ind under selve hvite fonnen.

Aldenⁿ⁶³ blomstret kriddende hvit; de var hvitere end sneen inde paa fonnen; der blomstret epler, kirsebær, plommer, pærer. Og nogen var røde, blodrøde i blômen.

Folk i pollen saa utover hvor fjorden blømde; naar solen faldt slik, laa der som lyse skyer langs begge land utover. Og naar brisen gik, stod emmen indover som brede taakedrag.

[134] Kalvaskaaretⁿ⁶⁴ laa midt i sidefjorden, en graa pladsmands-stue, en tindrende grøn bakke, med bækken i, og en skarvnakke paa hver side, rund og blank, som gjærdet bakken ind. Der var bare ett hus paa Kalvaskaaret – fjøs i kjelderren, løe og laave paa loftet; – og saa et nøst nede i fjæren, hvor baatene blev bygget og manden holdt til. De Kalvaskaar-baatene var kjendt i fjorden, og alle rømte unna for dem; det eneste kunde være én fra et fremmed notalag en mørk høstkveld, som hørte opom og gav fuld pris useendes, mens skuten hans laa og bakket utenfor og ventet. Og færingerne blev ikke bedre, men heller værre med aarene. Des uopholdeligere gik klinkehammeren. – Det var langt til folk fra

plasset, det var to mil ut til handelsmanden i storefjorden. Og de maatte i baat, naar de vilde utenom skarvnakken – samme, hvilken le!

Men et keisarindepæretræ hadde kalvaskaarararne eiet. Saa længe det ikke raatnet ned av mose og løse gamle barkelag, var det allikevel som de hadde følge og selskab med stranden derute. Det var den eneste søte smak, som fandtes paa Kalvaskaaret aaret rundt – naar én ikke vilde regne melken av «Dagros», da. For ^[135] der var ikke blaabær, der var ikke hassel heller. Der stod noget older igjen i fjæren; og indunder den ene skarvnakken stod noget igjen av en ek; manden hadde gaat her og tat keipe-ved av den til de nye baatene i aarevis og stusset den, saa den var krøpet sammen, tæt og tyk som en snegle for ikke at slippe ham indpaa sig mer.

Pæretræet var noget utenfor hverdagsslitet. Og under det hadde endnu ingen unge faat en lusing paa Kalvaskaaret. De regnet tiden fra den merkedag det blomstret; konen paa Kalvaskaaret døde ifjor just akkurat to og en halv veke før keisarindepæretræet blømde.

Og nu blomstret keisarindepæretræet. «Besta» laa inde i sengen paa nyskiftet halm og saa paa det og drømte: – Naar no perena fyst æ gjorde –! Og det var som hun vilde forgaa av vand i munden. Hun fik det med slik sug for bringen og blev sengeliggende – som en slags «mosott» – her en dag, hun kom til at huske paa, at nu var det bare to veker, til keisarindepæretræet blømde; for det var ingenting, som hjalp mot mosott som søtt. Og manden paa Kalvaskaaret hadde kjøpt et egg paa handelspladsen og stukket ind under hende i den nyskiftede halm: hun kunde ^[136] altid gjøre saapas som at ligge paa det, naar hun laa slik allikevel, mente han. Saa blev det kylling, og høne efterpaa, – og hun skulde verpe egg om sommeren, – og egg var det bedste og bløteste og lækreste, som var ... For «Dagros» var haustbær, hun.

Keisarindepæretræet blomstret rigtig overhændig iaar. Paa volden travet Nilla rundt med det solblekete hode, det var idag første gang barfött iaar; hun kastet sokkerne nu, siden keisarindepæretræet blømde. Og hendes næse var spids og skak, ⁿ⁶⁵ fordi hun altid snøt sig til samme kant; hun var blodrød i haarbunden, fordi de kjæmmet paa Kalvaskaaret den dag, keisarindepæretræet

stod i blôm; og hendes hvite haar laa flatt frem over panden i en flake som en skjerm, ubøielig som bust. Hun fylgte nett fem aar andre veke efter, de skök pæretræet.

– Huij! Eg ska springa so fort, at du ikje ska augna meg! skrek hun løpsk til søsteren, og det duret under hendes føtter utover volden.

– Eg hadde vel fornøaaⁿ⁶⁶ ha taag paa deg her idag! sa søsteren Jersina. Hun var ni aar, og mest voksen. Et litet fregnet hode, som gik med klut over ene øiet og [137] halve ansigtet; hun hadde været plaget av slik vandsig i munden her siden én veke, før keisarindepæretræet blømde. *Hun* fik det med tandverk, naar hun tænkte: – Naar no perena fyst æ gjorde –!

Hun stod med et riveskaft og saa til sneds op i pæretræet. Hun var kommet paa den tanke idag, at mushumlen igrunden suget saften av pæreblomsten, saa frugten blev mindre søt; – og det var ingenting som hjalp mot tandverk som søtt. Hun slog ind i træet, og blômen drysset utover volden; men mushumlen maatte til pers.

Og farens klinkehammer gik flittig nede i nøstet, der kom en ny færing hver maaned ut av den døren; saa her var ikke tid til at se efter ungerne.

Der var disse fire mennesker paa Kalvaskaaret.

Nilla kom travende tilbake fra volden.

– Ha du set ei lakris-staang, eg mysste her igaar kveld? sa den ældste.

For her til jul kjøpte faren fire lakrisstænger paa handelspladsen, én til hver; – og jul det er nett akkurat tretten veker efter de «skeker» keisarindepæretræet. De andre brukte tand paa sin stang med det samme; men besta slikket varlig, for at ha saa længe som mulig, naar nu mosotten kom. [138] Men Jersina fandt den, da de nu byttet sengehalm under hende, og stak den væk nede i kjeldereren i «Dagros»-baasen.

Nilla gneldret til svar:

– Nai! Bev-a-a-res – kor sku *eg* set 'na?ⁿ⁶⁷

– Ho va enddaa tunnsleikt so ein græffel –?

– Huij –! Nai bevares!

– For om du saa 'na, va du hōnen so gild taus –?

– Om eg var kar om te finn' 'na, – so – ja daa, so!

– Me kan skifta te hælftar! bød Jersina.

Nilla gik foran og lot som om hun lette og var i tvil.

– Ungane fere her aa drassa aav! skjendte hun voksen – og der var bare de to barn paa Kalvaskaaret. Hun stak haanden ind i stue-muren efter griffelen; den var endnu sveipt i besta's papir.

Men i det samme nappet Jersina den fra hende.

– Du trong, eg piska deg! sa hun. Du ha vore i baasen te «Dagros».

Nilla skottet ind stuevinduet. Solen hadde naadd middagsleite ved den graa strek, som var ripet ind i karmen; og derfor hadde besta tat sig en lur. Hun [139] listet sig ind, rotet rundt indunder hende i halmen.

Jersina smatt ind efter hende.

Nilla fandt egget under besta. Jersina snappet det og la ut av stuen. De sprang omkap.

– Nai! Eg ve ha da!

– Jau! Eg ve ha da!

– Nai!

– Jau!

Nilla skrek: – Me kan skifta te hælftar!

Og Jersina stanset opunder pæretræet og blev medgjørlig i al den søte blôm. Men hun hadde da hele egget alt i munden. Det var raattent og svart indi. Men hun aat, for egg var egg for det.

De sa ingenting. For under keisarindepæretræet blev de altid stille av sig. Og Nilla stillet sig op under træet og stirret begeistret paa hende, som nu alt hadde hele lakris-griffelen og besta's egg i sig. Og tok saa ut barføtt over volden:

– Aa Ge-u-u-d – huij! Hvinet laa som en tynd stripe igjen efter hende i luften.

Jersina slog ind i træet med riveskaftet, og blomsterne drysset over volden:

– Men eg lyte ruska meir ette mushomla! mumlet hun.

[140] Klinkehammeren gik nede i nøstet og blev ikke vår noget. Besta sov videre i sengehalmen uten egget.

*

Riveskaftet stod under træet utover vaaren. Og blomsterne drysset fra det, saa længe træet blomstret.

Det var en seks veker efter keisarindepæretræet blømde. Og den frugt, som var blit tilbake for riveskaftet, hadde nu knyttet sig.

Jersina stod atter og slog ind i træet, og karten drysset over volden. Da hørte faren i nøstet det; der kom en rasende mand krabbende ut, væver og rødskjegget ... gjeteskjeg med en mægtig flammende hvirvel like der, skjegget fæstet sig til haken.

– Slite du ne tor tree!

– Eg slær etter trast!

– Trast i peretre –! Eg ska finna bakenden din, eg!

Men da han stod under træet, blev han lavmælt av søt forventning. Han trev bare riveskaftet, og sa saa smørblid:

– Æ her skjetetrast, du Jersina?

Og han slog ind i træet, og karten drysset.

Nilla kom skrikende:

– Eg ve ha pera!

[141] De to under træet glemte sig og skraalte høit:

– Her æ berre trast!

– Naij!

– Jau!

Men da hun stod under træet, rakte faren hende en pære fra volden.

– Najj!

– Ve du 'kje ha *dan*, so faar du 'kje dan held!

– Najj! Eg ve ha *to*, høire du!

Og de la sig paa volden alle tre og sanket omkap. Og de hvasket i munden paa hverandre:

– Me kan skifta te hælftar!

– Ja, me kan skifta te hælftar!

For under keisarindepæretræet kunde ingen si bent ut nei længe.

De fylgte lommer, og de fylgte brøker.

Kalvaskaaren tok med sig riveskaftet og prøvde at gaa fra. Han ropte ned fra nøstet:

– Ve du ha deg heim, eta, Jersina!

– Eg *ha* ete!

Og hun stod under træet og tøide sig uten riveskaft.

Han kom sættende opover igjen og stammet av sinne:

– *Skjeke* du og no, dit svinabeist! – Truet: – Ja, kom berre ei gaang te – *kom* berre ei gaang te–!

[142] – Eg skôk ikje, høire du!

Men op under træet stilnet hans sinne paany.

Og hun hvasket: – Eg berre *saag* ei fljôtⁿ⁶⁸ pera.

– Korhelst!

– *Dar!*

– Me kan skifta te hælftar! sa han og tøide sig efter den; og han aat den alene.

Kalvaskaaren stillet sig paa vakt nede ved nøst-naaven, det var litet raad at gaa fra, slik som ungerne var idag. De stod alle tre knaskende og siklende; de var nok stenhaarde, pærerne. Men naar én stod slik og slog dem mot sten-muren først, saa skal jeg si de blev modne og møre! ...

– Aa, da va so søtt!

– Aa, da va so surt!

... gloande, fortærande –!

Nilla gneldret: – Aa Ge-u-u-d –! Og hun la like lukt ind til besta. – Her æ slik trast, atte –! skrek hun ind.

Og besta sat vaaken i sengen, endda det var middagsleite i vinduskarmen, og ynket sig og rotet efter lakrisstangen; det var paa sjette veken, hun hadde rotet efter den nu og kunde ikke begripe –! Men hun hadde ikke turdet nævne det for ungerne før nu. mosotten satte saa paa hende.

[143] Nilla sa: – Ungane fere her, drassa aav! ... Lakrisen og, nai nai!

– Oij! eg æ so plaga taa môsott!

– Men naar no perena fyst æ gjorde, besta – aa Ge-u-u-d!

Hun la ut igjen av stuen, og det duret utover al volden. Og besta sank tilbake i sengen i søt drøm.

Riveskiftet kom tilbake op under keisarindepæretræet. Der hang bare én pære igjen deroppe resten av sommeren. Den hang oppe i toppen fra hovedgrenen. Den hang som en fisk paa en stang og dinglet i lange svinger for det mindste gul. Men stilken var sterk. Den pæren fridde sig selv, hun! Den kunde ikke engang riveskiftet naa.

*

Kalvaskaarararne bar kornstaur ind paa stue-loftet en senhøstes kveld. De var færdig nu. De sat døende stille under loftsstigen. Jersina sat med klut for tandverken. Det var skik at de «skôk» keisarindepæretræet den dag de fik kornet i hus.

De sat saa døende stille under loftsstigen, og tænkte alle tre paa det samme:

... Keisarindepærer de henger slik og dupper med rustrøde kinder, de – men de er gule opved stilken; de, som er sprukne aldrig saa litet opved stilken, er modne. Der [144] hang én igjen. Og den var sprukken opved stilken. Det var som du drak søt vin, naar du aat den ...

Saa blev Kalvaskaaren med ett sint:

– Ve du ha deg in, eta, Jersina!

Hun reiste sig og trak klut for hele ansigtet og ynket sig:

– Oij! Eg æ so plaga taa tannverk! Men smøg ut som en aal og væk bak hushjørnet.

Den mosottige kom krabbende ut av stuen, laa paa fire over dørstokken og stirret ut. Hun visste og dagen, da de skôk keisarindepæretræet paa Kalvaskaaret.

Det likesom fatnet i Nilla og faren, da de saa hende; de spratt op og blev ogsaa væk bak hushjørnet.

Jersina var da alt opi træet. Hun klatret bare videre.

Kalvaskaaren mælte ikke et ord. Han klatret opi efter.

Nilla krabbet tæt efter ham. De var barføtt alle tre.

De krabbet rundt om i træet. De krabbet høiere og høiere. De tok hver sin storgren. For de vilde forbi hverandre op til pæren.

Jersina var like ut paa ytterste grenen i toppen.

Hun ristet rasende.

[145] Faren holdt hende igjen i foten og ristet træet. Og hun dinglet paa grenen som pæren i lange svinger.

Men pærestilken holdt. Og Jersina holdt. Nilla slog barnenæven om farens stortaa og halte til sig.

Saa brast det deroppe i toppen.

Kalvaskaaren blev vild ved bresten, og skrek:

– *Skjeke* du og no!

Datteren kom stupende i synet paa ham.

Det brast ogsaa, der faren holdt sig.

De drattet videre nedover, flekket hver sin storgren med sig i faldet. De dunket i volden alle tre.

De blev liggende paa fire og krabbe efter hverandre omkring i træet, det laa nu revnet like til jorden i sine tre storgrener.

Men Jersina hadde alt faat én tugge av pæren. Hun krabbet sig unna og bet sig én til.

Nilla trev hende om ankelen og holdt den naglende fast inde i begge de smaa hænder og gneldret:

– *Skjeke* du og no!

Og faren krabbet sig imens videre frempaa hende. Men da han naadde i munden, slukte hun det sidste.

[146] Han hven i ytterste nød: – Du ska skifta te hælftar mæ besta!

Og borte over dørstokken hørte den gamle skriket, og det seg sammen og tagg saa ældgammelt mækrende:

– Eg æ-æ-æ so pla-a-ga taa mo-o-o-sott!

Kalvaskaaren sat stille op i keisarindepæretræet, som laa nedbrutt klos i volden. Nilla stirret søsterstolt og med store øine paa Jersina's hals, hvor pæren just nu var paa vei med sin rest. Men Jersina's ansigt lyste rødkindet og indadvendt ovenpaa stor-daaden:

– Jaha, da va da sværaste te faa svalgt 'na ne i tiar!ⁿ⁶⁹ nikket hun erfaren.

I SLAATTONNEN

[149] Nei gu slær 'kje eg meir! hvislet det stilt ned i frøgul hundesløjke,ⁿ⁷⁰ den stod med solflekker like ind paa stænglen. Tor Brække rettet sig, med stuttaarvenⁿ⁷¹ i haanden, en liten tør skjegløs mand paa førti aar; haarde sener

langs halsen, som sol hadde brændt rødbrun. Han fór over den svære panden med haanden, mens de store blaa øine skulte rappe mot huset under tynde rødkantede lok.

Den gamle graa kaptein, som hang i skjortærmer ut av vinduet i den store gaarden, saa ikke blikket; Tor Brække's blik var ikke let at gripe, det laa og lurte under farveløse øienhaar, uberegnelig som grisens. Gamlingen bare smilte efterhvert som hans dødsfiender stupte for ljaeen; han kjendte dem, hadde prøvet tit nok at slite dem op med rot uten nytte.

[150] – Da fær meste staa, da so staar no, kaftin, sa det vårt op mot vinduet og pustet sagte.

Men kapteinen vilde ha slaat av altsammen i ett kjø, svarte det.

Det var ikke færdig paa langten vei endda, græsset, prøvet Tor sig langsomt; øinene lurte en stund, vilde se, om løgten gik.

Men kapteinen svarte ikke nu. Tor blev igjen væk i hundesløjken, som seg ned som store trær rundt om for den sinte ljaeen.

– Din raatne kalveskrott dar du henge! fræste det stilt. – Konde slaa aav bødneⁿ⁷² din sjøl! – Han bet tænderne sammen i sinne: *han* laa der op i god skygge og ingenting tok sig til, sval og utræt! ...

– Eg ha no fengjeⁿ⁷³ da *sværaste* taa rotaa, daa! sa det litt fastere ned fra ugræsset, de lyse øinene stanset længer ved vinduet end før.

Kapteinen løftet sig op fra karmen for at faa stemme:

– Har man hørt slikt, din laban! – Er det ikke en avtale mellem mig og dig, at du skal slaa av her hos mig i sommer!

Tor dukket sig ned i hundesløjken igjen; én fik fare fint ad og ikke terge, [151] for da slap én aldrig i verden fra. Det flirte og lurte stundimellem op imot vinduet, skiftende som solflekker under træ.

– Du er *min* mand, skal jeg si dig! kom det langsomt om en stund; kapteinen hugg sint med hodet for hvert ord.

– Ja du veit da! svarte det bløtt, som han helt gav sig paa det.

Han rettet sig og saa utover, hvor smaa gaards-teiger langs begge strande heldet tilsjøs bakom stenrøiser og tørstet i solsteken, mens fjorden laa mat og blinket i vindstilletts blaadis; det, som var længer ute, gled unna for øiet, væk i storfjordens varme-moe,ⁿ⁷⁴ som gjemte bort hvert nes, hver skarp fjeldkant, visket ut snefonners slørete ro ind under blaalig-hvit himmel. Denne moen hadde staat derute i uker nu, bløt, med økende tæthed for hver dag; – der var saamen nok at ta av! ...

Og Tor snudde sig, saa opover mot Brække. *Der fór folk indover med river og bylter og aaklær og ljaaer; en og anden klyvjet ogsaa, det han skulde ha op til slaatten i dalen. Der var jenter i røde liv med spøtet;*ⁿ⁷⁵ *de holdt sig efter; og blaahuete kjærringer med kaffekjelen. Og de som hadde, tok grisen med. Foran fór ungerne og den skiddenbrune Passop'en; [152] men længst ned i græsbakken kom katten byksende efter paa letten lab. Ingen vilde være igjen ned i bygden, naar én ikke maatte; der var en strøm og et jag av folk og beist langs lien, saa han maatte tænke paa havgulen, naar den gled paa det friskeste og svaleste ind imot fjeldet over hvithvælvede blade.*

Han hørte skratten og staaket helt ned. Han skilte Fonnalands-enken blandt dem, som tok indover ...

Han gav sig til at slaa igjen, saa det duret i volden; her skulde han gaa i hete og kjakse, der det ikke var saameget ætendes græs, som én kunde stikke i vestlommen! og atpaa ill slaatt, med glasskaar og sten i! Det hjalp ikke at kvætje;ⁿ⁷⁶ han *vilde* ikke kvætje! Han slog som en gal mand, hugg ned rosentrær; og nelliker seg om i blomster-bedet! – Med ett sang det i ljaeen, han satte den i en sten, saa gnisterne føk.

– Fa-an steikje! Og han slængte ljaeen fra sig ind i rosenhækken, saa knopperne sprat halshugget bortover.

Kapteinen reiste sig fra vinduskarmen. Men Tor var alt ov-om huset.

– Haa – haa – haa – i – j! kom det, [153] en lang og vild latter. Han strøk opover stien til Brække.

Men ov-om huset stod den tynde graa kaptein tilbake, næsten paa graaten av

sinne, og skrek: Tor Brække! som stemmen vilde revne.

Den anden hørte det og tænkte: Jaja; det var nok en avtale paa en maate, at han skulde slaa av for kapteinen, før han drog paa slaatten ind i dalen; – men, der var nu ingenting skriftlig ...

Han var indom paa laaven sin som snarest for at hente stuttaarv og langaarven. Saa bar det indover dalen efter de andre.

*

Dalen var vid og rummelig ned ved sjøen, og rund som en jettegryte; men klemte sig sammen opved Brække. – Og her var jordlaget tyndere ogsaa; det var brændt alt og brunt i mangt et braat av solsteken; græs og blôm stod stiv som halm, sendte lummer lugt av tørt høi paa matte vindpust, og det sang under stegene, som det var paa trommeskind én gik.

Han skottet bort paa en slik blond flek, som var vokset stygt i det sidste. Han og naboerne hadde tit staat og set paa, hvor det visnet rundt i kanterne, aat sig utover, mens det alt gulnet derinde i midten. Men det blev allikevel ikke til, ^[154] at de slog for at redde hvad reddes kunde, for de trodde hver dag, at regn maatte det da komme. Og nu kunde de ikke slaa; for nu maatte de ta dalen først; ellers blev de ikke færdig til midt i august, da storgaardene nedved sjøen hadde beittingsret der og slap buskapen ned fra sine sætrer.

Han fór snøgt; det fik gaa som det vilde hernede! Han vilde være inde i dalen idag likesaa tidlig som de andre. Og derfor tok han bent op bakkerne, bortfra den grusete veien, som var hul og dyp av tømmerkjørsel, og stak saa paa skraa gjennom olderskogen, som lukket for dalen.

Den laa indenfor dyp og høi, med sne nedover sprækkerne. Det var som en svær krap sjø av flytende fjeld og av lokkende grønt var braastanset engang og stivnet, just som kammen skulde til at briste, – laa nu igjen stupbrat øverst, med et utal av jevnside striper nedover, som bækker hadde pløiet langs skraaningen ovenfra hver sneklat; men det jevnet sig stilt, i økende hvil, mot dalbunden, hvor elvens isbrævand skar sig trygt frem gjennom flaten, mellem helletækte graa løer, sving i sving, lerblaat.

Med Tor bar det op, og det bar ned søkkene oppe langs dalsiden; han la forbi [155] bygdeflokken, som seg sent frem langs den krokete veien nede paa flaten, og var i enden av dalen, inde paa Fonnalandsteigen, længe før de andre.

Han satte sig i skyggen paa øvresiden av løen, vred vidjer, og bandt ljaeen til aarvet. ⁿ⁷⁷ Han lydte paa bækken, som kom silende langs den svarte renne i det bratte hete berget like opfor; og han lydte ned mot stien, om nogen kom ... Her var det grønt og svalt, her var det ur og skygge. Det var den unge enken paa Fonnaland, som eiet her ...

Han blev sittende der bakom øvresiden, ogsaa efterat han var færdig med ljaeen; stappet pipen, suget sig hulkindet paa den utætte snadden – den var tung at dra som hullet smie-belg, tændtes og sluknet; halve stikkedaasen gik med. Men endda saa kom der ingen ned i bakken.

Men med ett klippet det snøgt med de lyse øienhaar; han la sig fremover, med hodet forbi løehjørnet, og suget, saa det skrek i pipen: To gik og pratet dernede bak braatet.

... Han hadde nok skjønt hende gamla paa Nordvold, – hun var saa paa livet for at kapteinen skulde tinge *ham* til slaattekar iaar! – Han sat og flirte [156] ved sig selv: Aa ja, han skjønte hende altfor godt! ...

– Da æ behændeg ⁿ⁷⁸ mæ dan vinden paa have om submaren, ⁿ⁷⁹ pustet en karfolkestemme nede i stien; det var Johannes, «Vinden», som folk kaldte ham, for han altid gik og rørte om det samme, naar han skulde snakke. – Kvar moraa ⁿ⁸⁰ tek' han te blaasa fin' kuling aa helde paa heile dagjen; men om kvelden dette han aav ⁿ⁸¹ att' ... vette ⁿ⁸² stidl', aldeles stidl'.

Der kom intet svar. De gik en stund uten at si noget.

– Da nytta 'kje te prata mæ kvindfolkje paa dan maaten, Johannes far! kluklo Tor for sig selv bakom løen.

– Ja, da æ behændeg, ja, tok Johannes det op igjen, like utfor døren. – Aa so støtt so han kjeme, du! – –Ka! – æ her folk? kastet han sig om; han gapte slapt og saa raadløs bort paa enken fra ørsmaa brune øine, som lukket sig næsten i solen. Det var et fett rundt ansigt, blankt som det var smurt.

Det gav et rykk i hende, da hun blev var Tor; men det gik saa snøgt for sig, at Johannes ingenting saa i hendes mørkebrune ^[157] ansigt med det svartbrynete blik, som stirret ned i græsset. Han blev staaende og se paa hende; spyttet tilsidst vekt, saa det randt ned i den vesle skjegdotten under haken.

– Da æ kanskje likast, eg gaar daa? sa Tor og reiste sig. – Du gjerⁿ⁸³ no 'kje mæ to.

– Nei, to te *denna* vetle teigjen –! smatt «Vinden» ind.

Men hun bad, han fik bli, des snøggere gik det; desuten hadde hun nu snakket med Tor først. Den andre lot, som han ikke hørte; for hun hadde nu i grunden slet ikke snakket med ham, – det var mor hendes ned paa Nordvold, som hadde sagt, han skulde passe paa nu, mens Tor var bundet hos kapteinen.

Der blev ikke sagt mer.

De gav sig til at slaa begge to, men i hver sin motsatte krok av teigen; enken holdt sig i det braatet, Tor stod. De to hvilte tit, satte sig bakom stuerneⁿ⁸⁴ og drøste.ⁿ⁸⁵ «Vinden» syntes, det blev saa stilt engang, at han maatte se sig om. Tor møtte blikket og skrek bort:

– Ka kant blæse han taa idag?

Det svarte ikke; han skjønte det sigtet til klængenavnet, og gav sig til at slaa ^[158] igjen, saa græsdotterne føk lang vei; de visste ikke, om det var av sinne eller for at syne sin flid. Men siden det saa han ikke bort paa dem.

Hun skjønte, de greide teigen godt to, sa hun om kvelden, de sat og spiste utenfor løen; – og nu hadde hun desuten tinget med han Tor først. Mor hendes paa Nordvold kunde trænge slik gild slaattekar som han Johannes selv.

Men han vilde ikke ta imot betalingen for den halve dagen, det hjalp ikke, hvad hun truet; det var bare en liten haandsrækning, svarte han. Og han blev aldeles væk, da hun snakket ind paa det igjen, at moren nok behøvde slaattehjælp; han saa da op i bjerkelien, hvor kveldsgulet raslet:

– Da æ behændeg mæ dan vinden paa have om submaren, kom det, i et mæle, som det var noget flunkende nyt han var kommet paa.

De satte i en skratt, de to andre. Nu hadde han pratet om den vinden i al dag! sa hun.

– Han jorta, flirte Tor.

«Vinden» reiste sig da, og gik. –

Han skulde op igjen, og det paa timen! svarte mor hendes ned paa flaten: ... la dem ligge to ene i løen op i Fonnalandsteigen! Han maatte da ha saapas til vet!

[159] Og Johannes strøk skjæmdⁿ⁸⁶ avsted igjen.

– Ho sa, mor di, eg sku slaa her i moraa og! sa han høit utenfor lødøren, for at varsko.

Saa skjøv han den til side, smatt ind og la sig bort i en krok.

*

Det var det samme veiret dag efter dag: litt sval træk tidlig om morgenen, som døde længe før middag, straks heten kom; det var, som dalen fylldtes fra li til li med tørt skjælvende solstøv. Passop holdt sig ned i elven, stod paa sandevjen og slikket i sig isvand; ungerne gik og vasset og kløp efter køe, mens en svart kat sat opmerksom op i græsset og ventet paa fangsten.

Det var hett ind i fjeldet ogsaa; elven kom nedover gjeletⁿ⁸⁷ med økende brak for hver dag, og den skidne sneen i rifterne minket. Og paa skrenterne op imot den sommerlyse himmel saa én kjørene skjene i kantet ku-galop, med roven stivt ende til veirs, – saa bjeldelaaten naadde helt ned i dalen; – ja, kleggen foragtet ikke høifjeldet heller paa slike dage! ...

Men folk arbeidet for det, her var altids svalere end ned i bygden. Dalen var i [160] ustanselig uro; der var en myretue paa hver liten teig ... kvindfolk, som hadde kastet det røde liv ... karfolk i skjortærmer ... glimtende ljaalers bugtende sving ... lek av hvite riveskafter ... sang fra kvætjende bryner; og lauparstrengene sendte susende bører oppe fra lien, hang saa lange stunder og skalv, naar børen slap sig under støn hernede, fylgte luften med bølgede klang.

Men i bygden brændte bøen værre og værre.

– Haa–haa–haa–i–j! sa det ovenfra Fonnalands-teigen midt i solsteken, saa

hele dalen hørte det; det lo styggere og styggere for hver dag fra Tor Brække.

Somme kunde ikke holde sig i ro, maatte frempaa olderhaugen og se til gaards mest hver dag. En gang kom de tilbake og meldte, de hadde set brune flekker i flate volderne ogsaa, og bjerken gulnet i brækkerne. Da ristet gamle kjærringer paa hodet, stak det graa haaret tænkstomt ind under den blaa vadmelskuen:

– Eg veit 'kje, ka han tænkje paa te gjera mæ os, storemanen, no, sa de forstenet og skygget over øiet likesom for ikke at se det gule, som de hørte snakke om.

[161] Andre trøstet og trodde paa det endda; der kunde nok komme regn – én fik heller faa presten til at be i kirken nu søndag.

Men en to-tre, som hadde sat sig rent nedfor i det sidste og ikke sagt et muk, dem kom det over som sting: de maatte ned til sjøen; stod og slog som rasende i de gule brækkerne sine. De arbeidet dag og nat, holdt til om dagen heroppe, men om natten slog de dernede. Men det blev hos dem det brandt styggest allikevel; – og *det* var noget alle visste det maatte, for de vilde hemme Vorherre i hans vilje og ta kampen op med ham; og da kunde én vite paa forhaand, hvordan *det* maatte gaa ...

Men mange var og blev de samme. Der var for dem tæft av likesælt landstykerliv i dette, i maalene ut ved løevæggen, i sengebolet paa nyt høi derinde, som en reis væk fra stræv og bygdesladrets tryk; de drak svalt isvand, slog friskt græs, glemte bort bygden, som stod dernede og sved av for dem. Ja saamen, det mindet om en letlivet byreis; det var fantestien i det smaa.

Det var nu mest ungdommen, som tok det paa den maaten. Men stundom, naar kvelden laa i dalen med dugg og svale over dem, som sat langs helle-sessen utfor [162] den aapne løedøren med den kobberrøde kaffekjel og den sotete gryte foran sig, – og det lugtet mat og blaa, frisk røk vidt over flaten, da kunde det vel hælde, det blev *disse*, som fik overtaket over de andre, saa en og anden mismodig maatte med paa at skratte til en galen stub.

Men naar saa latteren la sig, og sommernatten kom med sin lysegraa vent i luft og i li, stuvet de sig sammen i lørne, laa om hverandre, karfolk og kvindfolk,

– saa det litet var mening i det, sa de gamle, som nu i denne tørken med ett hadde faat oplatte øine, glemte sin egen og snakket om slegtens synd og Guds straffedom.

Og siden ut paa natten kunde det skrike saa skræmt i en dør; et par unge lette føtter hastet gjennom duggvaatt græs; det stanset utfor en graa løe, pustet tungt engang imellem, saameget at *hun* hørte det og fik smætte stilt ut, mens far og mor sov.

*

En kveld blev det ropt og skreket fra løen paa Nordvolds-flaten, de skulde komme hjem og faa sig mat, sa det. Ingen svarte, uten Borken, som stod med halsen over hageleet, hun knegget nedover bøen og bad saa fint om flatbrødbeten.

[163] Men det gamle kvindfolket gav sig ikke. Folk blev vår ropet, snudde sig og saa bort imot flaten. Litt efter litt skjelnet de høie skrik fra en anden kant, de kom fra slaatten hendes bakom en stengare; de saa en mand trille sig rundt paa bakken, huje og hive sig, som han var gal. Og ungdommen tok til at samle sig bortved garen for at se paa Tor Brække, som bar sig. Han hadde forætt sig paa havregrøt, skrek han saa sterkt, han vandt; han var dødsens laakⁿ⁸⁸ over livet. Han trak sig sammen til en tvebugtet bylt, som rullet.

Folk lo, for de skjønnte nok skjelmen! Gamla paa Nordvold var knepen med kosten og holdt ikke andet end havregrøt til alle maal; han vilde ha det utover.

Der kom fler og fler til, stod og skratlo. Des styggere skrek Tor Brække; han ynket sig, og slet sig, som han skulde gaa av paa midten.

Det lange magre kvindfolket ropte igjen.

– Han ha forete seg paa havregraut! svarte ungdommen. – Han æ lite go te gaa!

– Da æ jus so syla og gjeishodnⁿ⁸⁹ i vombaa paa meg! hudde han.

Det blev en skratt, saa det svarte opunder [164] fjeldet. Han lo slik selv ogsaa, at han ikke vandt faa frem mer.

Nordvolds-kjærringen hadde hørt saapas, at hun blev rød i det bleke ansigt, tagde og smatt ind igjen i løen; hun synte sig ikke mer den dag.

Hele kvelden lo folk; ret som det var utover, satte det i en ny skratt bortved en løe, som tok de andre og rev dem med; det øket stundom som et skred, saa hele dalen fylldtes.

Imens skyndte Tor sig opover til Fonnalands-teigen igjen. Han maatte flire med sig selv; det var daarlig spekulation av gamla at dra ham ned paa flaten til slaattekar istedenfor «Vinden»! Nu var hun utskjæmd. [n90](#) Og hun la sig nok ikke mellom ham og datteren for det første! ...

Og de to lurte sig til at stænge lødøren for Johannes den kveld paa Fonnalands-teigen; folk fik i herrens navn si hvad de vilde! Denne «Vinden» hadde holdt sig der hver dag og slaat som en gal mand, – slaat av næsten alt! enken klarerte ham hver kveld og takket for denne gang, men utpaa natten kom han igjen, saa visst, saa! Nordvolds-kjærringen hadde sagt, han skulde.

I kveld blev han staaende en stund ^[165] utenfor en stængt dør og puste. Saa ruslet han nedover.

Han hørte indom hos gamla paa flaten, vilde ha greie paa levenet nedved stengaren, som de deroppe paa Fonnalandsteigen ogsaa hadde hørt.

*

Og saa var det en søndags eftermiddag, havgulen fylgte dalen og hvitnet lien sterkere end ellers og holdt ved længere utover kvelden. Folk sa ikke noget, stod bare stille midt i teigene sine og lugtet paa den: ja–a, det var ikke til at ta feil av, der var kommet som en anden svale i luften!

– Da æ behændeg mæ dan vinden paa have om submaren, sa Johannes til Nordvolds-kjærringen, som sat med kaffekjelen utved løe-væggen. Men hun svarte ikke, lydte bare paa smalen, [n91](#) som ventet uveir og kom veltende ned lien, like ned i slaatterne, saa Passop maatte op av elvehølen [n92](#) og ruske efter.

Et lag blaaklædte kirkefolk stanset nedpaa flaten; én ropte hit, at idag blev det lyst første gang for Tor Brække og datteren.

Hun reiste sig fra helle-sessen i det samme; men satte sig igjen, uten at si noget ^[166], klemte bare kjêl-lokket paa, saa kaffen sprutet ut av tuten.

Aaja, det var nu paa tide og, nu, sa det der borte.

Hun spratt op, blekheden øket i kindet, og det lyseblaa blikket hvitnet:

– Ho ska 'kje ha han Tor Brække, da hjælp' ikje, kor dei ha stelt seg, dei to, der op i Fonnalands-løaa!

– Da æ seint te plistra, naar øvelippaa æ taa! lo det hit fra laget om en stund.

Hun satte sig for anden gang. Det var som sinnet mistet magten, da hun hørte skratten; hun mindtes havregrøten og skratten dengang. Men hun lot, som hun ikke vilde gi sig: han hadde det filleplasset paa Brække, sa hun, – ellers eiet han ikke andet end det, han stod og gik i! ...

Følget gled videre indover, satte av smaa klatter hist og her paa slaatterne. – Og op i fjeldet kom støils-lag nedover; det var ungdommen, gutter og jenter, med blaabærris i svære kjærv. De stanset ved løerne nedover, der de hørte hjemme, takket for laget idag og la sig paa græsbakken til at prate. Og de, som var kommet fra kirken, tok blaabær-kjærvet og pitlet og aat.

^[167] Men manden, som stod ute i volden og lugtet paa havgulen, blev staaende; han stirret ut mot aapningen av dalen, saa paa fjeldene, som rødnet saa fint langt derute i fjorden. Det røde var saa sterkt, at det næsten blindet. Men saa med ett faldt solen av nuterne; det var, som den var hugget av, og fjeldene stod kolde og staaalblaa tilbake. Da snudde han sig, rykket tilfreds med akslerne og ruslet ind mod løen sin: slikt betydde styggeveir – der var skodde og tykt til havs!

Det blev muntert om løerne den kveld: der var en godlidende latter, som det ikke hadde været det, siden de flyttet her op. Det var bare en og anden unggut, som sat stum og saarøiet, gjespet efter lørdagsnatten og fik fantord for det. Men han ventet ikke paa andet end dimm og nat, for han skulde nu ut likefuldt i kveld igjen ...

Det høinet og lysnet saa underlig om fjeldene langt borte under himlen, eftersom det led utover; men frempaa den gled svarte skyer indover fjorden, som

lovet væte. Det hadde allikevel tungt for at regne, det kom med silende vaat graaskodde først, som fylgte hver snerift, klinte sig ind til hver nut. Og et par maaser kom seilende op dalen, som laa i mættet grønt halvmørke, [168] med ille skrik. Folk gik og la sig med svarte, regnmætte skyer i tanken.

Men utpaa natten kom vindkastene med det tilsidst, sopende nedover lien. Det prikket tæt i tæt langs de tørre løe-vægger, saa de indenfor vaagnet. Og mangen kunde ikke dy sig, skyndte sig ut i regn-natten; de blev staaende utfor løerne sine hist og her bortover, barhodet og barbenet, stirret mot den graalyse himmel, til de kjendte regnet gjennom uldskjorten.

Det kunde vel hænde, de saa en og anden unggut ogsaa, mens de stod der, – han satte tvers gjennom slaatten. Men nu smilte manden stilt hen for sig; han hadde glemt slegtens synd og Guds straffedom, – bare mindtes sig selv igjen: her op i dalen først var det, unggutterne saa jenterne, det hadde været saa i hans ungdom ogsaa; *her* var det, de tok dem ut; – og *her* var det, de begyndte at gaa til dem. Slikt maatte ha sin gang, det; *de* brydde sig sotten, ⁿ⁹³ om det regnet eller brandt nede i bygden.

Og i de mørke løer blev det en prat, da manden kom vaat ind igjen, som midt paa lyse dagen. Og kjærringerne reiste sig kaklende i høiet, skræppet av presten, som stod sig saapas godt med Vorherre, [169] at regn kom, paa timen han bad i kirken. Længe blev de liggende vaakne derinde, lydte glade paa regnets tætte prik-prik.

Men «Vinden», som hadde sittet hos Nordvolds-kjærringen og ventet paa natten, strøk stilt nedover til bygden for at slaa hos kapteinen, slik som han pleiet om somrene.

I

[173] Jeg saa ham første gang en formiddag indenfor Barriera San Niccolo, byens told-port mot øst paa søndre Arno-bredd, hvor det moderne malmgitter skiller land og by. Han trak en av de lette kjærrer som ligner sportsvogner for børn – bare skjære grindverket til kjærre – oljet gul og blinkende ny av fernis, med et taugnet til bund neden under sætet, og en dørmatte ovenpaa det for at stanse søleskvætten ned fra veien, saa den ikke drev op i de to som kunde faa plads paa sætet. – Der var bare én mand med, han gik paa siden av hesten og leiet den opmerksomt i bidslet; det var en forpagter eller slikt – man kunde ialfald se at han var paa grænsen af signore. – Hesten var graadroplet over det hele, som saa mange hester her er, og litt større end en islænding. [174] Men den var gran i bygning, finlemmet og tynd i benene, myk i hvert kroppens kast og kipe, og saa ung. Fotleddet ovenfor hoven bøiet sig under de tætte skridt saa let som paa en hvalp; og hoven var likesom rødlig i skjæret, saa man tænkte paa en tynd barne-negl.

Det var folksomt indover langs Arno'en, for det var fredag og markedsdag. Folk kjørte ustanselig forbi. Og da han kjendte sig med i mylret, saa opløftet han sin røst og satte i en ellevild kneg; han brettet læberne op, og tandkjøttet laa nøkent, som man ellers kun træffer det hos hester i klassisk skulptur og paa stiliseret nutidsornamentik. Han knegget sin hilsen indover staden, slængte den ut tilhøire og tilvenstre og op i veiret, en flaaset og løsmundet hilsen til alt hvad der fór her forbi ham ut og ind, til unghest og til gamle øk – han gjorde ikke persons anseelse paa en dag som idag!

Folk saa det, og de smilte og skjønnte at det var første gang han var i byen. – *Sardignolo!* sa de til hverandre. Han var fra Sardinien, hvor de graadroplete smaahester ales op, likesom de trippende graabrune dverg-æsler med den side vom ... Kanske han nu ogsaa tænkte paa den ø ute i det blaasende lysegrønne hav; for [175] der gik bris over byen fra vest idag. Kanske det nu rev litt i de fine røde næsebor, likesom før i hans hjemstavn, naar hans rappe hover bar ham op av dalene og frem paa knausen, hvor han slurpet ind den salte sjøbris, mens havet laa utover og blinket vidt og bredt.

Han gjorde ialfald sit indtog i byen under ustanselige kneg langs Arno'en. Og han blev paa det publikums yndling, som det heter. Det var som han ogsaa forstod det, for han blev stadig mer løsmundet. – Manden gik ved siden og smilte litt forlegen over denne flaasede juplingen som var slik en kar første gang.

*

Og tilfældigvis kom jeg tilbake den samme vei utover langs Arno'en utpaa eftermiddagen, just som byen tømte sig for de sidste rester markedsfolk; vognhjul svirret, det ringlet og klang av bjelder, det smaldt fra sveper, de kjørende skrek slemme stubber over til hverandre, for der sat sur Chianti-vin i struperne og rev.

Jeg saa en graadroplet liten unghest i mylret – jeg kjendte ham igjen paa den lyse hov. Han var blit saa ivrig i hovslaget; og han hadde ikke tid til nogen løslæbet hilsen. Der maatte være hændt ham noget inde i byen; kanskje han var [176] blit ør av brusen fra markedets skravlende folkehav paa Signoria-pladsen, hvor bønder og forvaltere kjøpslaar og pruter, saa paladserne er ved at ramle ned. Eller hadde nogen prøvet svepen paa den unge, skraa lænd? Han lænet sig nervøs op til manden, som likesom trykket ham ned i gaten med den ene haand over manen og holdt ham i bidslet med den anden. Men manden hadde drukket vin som de andre og var oprømt. De skulde utover til Bagno di Ripoli, til Ponte d'Ema, til San Donato – vet jeg hvor de to skulde hen; men østover paa de hvite veier ind mot fjeldene skulde de iaften. Der kom en unggut i skjorteærmer springende med utover bare for at se hvordan det nu løp av, naar de to var utenfor toldbarrieren og manden satte sig opi. Saa hesten var endnu paa en maate publikums yndling, som det heter.

Og her paa pladsen utenfor porten var folk stanset op. Her utenfor toldgrænsen holdt jo manden med sin haandkjærre fuld av varm billig kjøtmat; det var indmat han hadde, nuppet mavesække-skind, *trippa* – man fik et stort stykke kokt skind for en soldo. Og langs fortauget, med ryggen op til murvæggen, sat trætte arbeidere paa sin hæl, som de pleier, naar de [177] hviler, og aat i sig det billige skind, saa by-tolden ikke kunde naa det, naar de nu skulde indover. Like bak mandens kjærre stod den lille kiosk, hvor en gammel kjærring sat og solgte

dagsavisens sidste utgave og ellers forsynte den aapne plads med læsning. Der var noget at stanse op for for nogen hver. Og nu saa folk med smil den jupling av en sardinier som kom ut gjennom porten for at forlyste dem med sine spræl.

Manden steg op i kjærren, halte tømmerne ind, slog en vældig smeld med svepen, slakket saa igjen litt i tømmerne. Det bar avsted.

Men folen vilde saa besynderlig tilhøre. Saa manden igjen halte tømmerne ind, slog med svepen; og nu blev det et rapp; og hesten stod paa to; manden med indmaten skrek som paa bare livet for sin kjærre. Da fik hesten et under buken, og han satte fremhoverne ned. Saa randt det avsted. Men det bar paany stridkjæftet tilhøre; det tørnet mot avis-kiosken med et brak, og den heldet sig over paa siden ved det. Folk brølte op, lo; de kjørende holdt stille for at se paa; og de som sat paa sin hæl og tygget i sig det blasse maveskind, vaagnet under hattebremmen og skottet op med smaa lysende muldvarpe-øine.

[178] Manden prylte; han halte venstre tømme ind, saa halsen stod i bue, og prylte bare paa høre side, under buken, langs flanken, paa manen, sigtet efter høre øre, efter alle optænkelige ømme steder; det var som han skulde høvle og benke en vindskjæv planke ret. Det var paa den maate en ny kjørehest fik sin indvielse; og manden svor: naar den hadde faat et par slike byture, skulde den ved Kristi blod lægge av unoterne! – Unggutten, som var fulgt med helt ut av byen for at se hvordan det løp av, blev spænstig av alt dette pryl og fik tørst efter at benke det som vindskjævt var, styrtet til med en kjep. – Gaa væk! skrek manden, – for jeg maa selv pryle! – Han sprang ned av kjærren og leiet hesten ind i den stille brede sidegate tilvenstre, som følger Arno'en og hvor ingen kjører; her kunde de to rase uforstyrret og alene. – Det bar igjen avsted i vildt galop. Og folk stod paa pladsen og sigtet med øiet langs den rette gate. Næste gang blev det en lygtepæl. Latteren skraldet fra dem, som stod paa pladsen. – Men manden gav sig ikke; tilsidst reiste han sig i kjærren for at faa bedre tak paa ham med svepen. Og de unge hover trommet mer og mer vetskræmte, ind paa fortauget, op i en pukstenshaug, tilhøre – tilhøre! [179] unghesten skjønnte ikke længer guds skapende grand av det hele. Det var kroket og floket og snoet op i hodet paa ham, likesom det er i alle unge hoder. Og latteren skraldet fra pladsen; for han var jo netop derfor blit publikums yndling ...

Og det faldt mig ind, hvor han vel hadde hørt den latter første gang? ... Han hadde nok hørt den første gang som etaars fole den gnistrende solskinsdag i mai, da der var gjestebud ute i marken og der slang vin til gjæterne – hestemerkedagen, da gjæterne kastet rendesnare om hans hals, hev sig op i den unge man og grep med sine staalklør til fingrer ind i hans spæde næsebrusk, fjætrret ham og merket hans venstre kind med det gloende jern; da blev han gal av rædsel og travet vildt avsted, stupte i sit eget taug, rendte kanskje en gjæter eller et føl overende – hvad saa han! Men da hadde han hørt latteren derute i ringen fra signoren og hans indbudne venner som stod utenfor indgjærdingen og saa paa, denne friske og kjække latter som velter utover den utæmmedes første spræl i livets skole. Og han var første gang publikums yndling; for der er mere end én maate at bli det paa ...

Unghesten blev borte inde i skumringen østover paa de hvite veier. Lygterne [180] tændtes i toldporten, og lampen lyste rød inde hos regnskabsføreren. – Men unggutten i skjorteærmerne blev ved at staa og følge den vetskræmte kjørsel med øinene. Jeg gik opunder ham for at se ansigtet: Der laa et uskyldig barnesmil over det mysende blik, som stirret ind i skumringen. Naar smaabørn har samlet op en hel flok tomme traadsneller og de holder kapløp nedover sengeteppe med dem, da har de det sorgløse smil, mens øiet sigter og følger favoritsnellens løp, uten ynk, bare med blid spænding i blunket.

Det var i grunden en eneste en, som ikke smilte paa hele pladsen: der sat en gammel kjærring bak gluggen i en halvkantret kiosk og svor styggelig paa pressens vegne. Saa flittige avislæsere slog slitte vitser om journalistikens synkende autoritet.

II

Nedover langs Arno'en staa der hele dagen sandfiskere i baater, brune i huden av veir og sol, og skraper i elvebunden med langskaftede spader efter den fine sand som lagrer sig øverst i strømhvirvlerne under flom; eller de staa paa stranden, naar elven skrumper ind av tørken, [181] og graver sig ned i dype hul og sigter hver spadefuld sand mot store sold. De kaldes *renaioli*; og naar solen er

sterk, gaar de i bare skjorten dernede. Men flest er der av dem nede paa den brede evje ved San Niccolo-barrieren, like nedenfor byens vandverk. – Der rusler ogsaa hester dernede og slæper sanden i røde kjærrer op bakken og gjennom mur-aapningen frem paa gaten, og bringer den saa videre indover i byen eller ut paa landet, at blandes med kalk og cement, hvor nye murbygninger er under arbeide.

Jeg hadde gaat aften efter aften langs elvemuren der forbi og ut gjennom toldbarrieren, og naar jeg fik øie paa en graadroplet sardinier, saa skottet jeg efter hoven. Men det var aldrig den rette, ikke den med barne-neglens fine rødskjær. Og jeg tænkte ikke mere paa ham; – han hadde vel ogsaa nu lært at følge storeveien endefrem og lagt av alle de snoede indfald.

Saa saa jeg en aften jeg var paa hjemvei fra byen og skumrings-mylret begyndte at sluke én – alle disse mylrende fodtrin, som skulde frem og hadde hast paa hver sin maate, det kipne og trippende eller det trætte og glidende – dette som gjør én tænsom og faar én til at lytte, fordi man kan skjelne menneskers ^[182] livsmod paa trinnes art, – den aften saa jeg der kom en kjærre fuld av fin brun sand ut av aapningen i elvemuren og svinget utover mot barrieren. Det var det sidste lass for idag, og dødstrætte arbeidere kom op fra evjen med sine spader og hvite skjærf om buken og trøien over den ene skulder. Der var to hester for kjærren, og den ene paa venstre side av skjækerne var en sardinier. Han var ivrig og slet trutt i tauget. Han var blind paa det høire øie; gjennom skumringen stod der en melkehvit glans ut av blikket. Men jeg kjendte ham igjen allikevel paa hoven.

Kjørekaren gik paa fortauget og smeldte med svepen. Det knepret med kjække knæk i de høie hjul, naar de skvat paa de glatte velsmurte hjulaaser. Kjærren var rødmalt, og der var et tilløp til rosemaling utover mot skjækerne. Det var et stort, magert, brunt øk, den inde i skjækerne, med underlig buet myk kamel-hals. Hun hadde reisning; men det var jo, fordi hun gik med sadel. Og hun var pyntet, som hester pleier være; der var et par svære røde bomulds-dusker, der var et utal smaa ponpon'er, som dinglet fra tvunden traad, og den tykke grævling-svans svaiet frem og tilbake ned fra bringen; der var blinkende messing-beslag paa sæletøiet, og paa ^[183] toppen av sadlen stod der noget som et

litet messing-taarn med en jernstift i, og om den jernstift sat der en messing-plate og svinget rundt lik et flag, hvergang hoppen byttet fot. Og der stod ut fra hende et helt litet skingrende kor av store og smaa bjelder, skarpt og øredøvende ut i skumringen, saa naar man lukket øinene, tænkte man paa et rundt pindsvin naar det nøster sig sammen med spidserne ut.

Jeg spurte kjørekareren om sardinierens blinde øie.

Ja, det var den forrige eier! – han var blit saa rasende ovenpaa en bytur, at han prylte folen halvdød, og da strøk det høire øie med. Saa var han blit solgt til sandkjøring, og det var en bra gamp, sa han; – han bare satte ham paa venstre side av skjækerne; han lo og smeldte med svepen: – saa kan han ialfald ikke komme tilhøire uten at gaa over den anden, Maremma-hoppen! – For den anden, den store, hun var fra Maremma.

... Fra Maremma ensteds var hun! Disse to hadde møtt hverandre. – Maremma, det er den brede lave, malariabefængte bord langs med havet der vest, som rækker helt fra søndenfor Ostia og til Pisa. Derfra kommer de store hester. Maremma! – Der rider heste-gjæteren, kry av ingenting, [184] slaar ut med haanden, bruker fantens likesæle mundheld: *Piano e costa, é tutta roba nostra* – flate og strand, er, hele greia, vor! Og det var blit hestedriftens ordsprog. Dette brune øk foran sandkjærren her hadde beitet sine første leveaar der, fri som fuglen i skogen; naar nordenvinden gik og blaaste sine vedtægtsmæssige tre, eller seks, eller ogsaa ni, klare dage til ende, hadde hun travet over de umaalelige græsvidder og skraaninger, mellom kratt og diker og siv og grissen ekeskog, – og de blaa fjelde tindret langt inde i landet i øst, der vesterut blinket havet likesom halvveis oppe i himlen: da hadde hun ogsaa kneget, likesom de andre, endda der ikke var ren race i hende, løsmundet op mot det blaa, fylt saadan over alle grænses av fryden ved at leve: flate og strand, er, hele greia, vor! – Og naar sciroccoen fra syd kom strykende i land paa de lergraa bølger og pustet kvælende paa hende og paa græsset med det lunkne aandedræt, eller naar styggeveiret suste vaatt, saa stillet hun sig bare rolig op bak høistakken og ventet paa de klare nordenvindsdage ... Indtil den dag kom, da hun ogsaa første gang sprællet i livets skole; for hun hadde vel ogsaa hørt latterskraalet fra struperne ute i ringen den [185] gnistrende solskinsdag i mai, da de merket føl med det fræsende jern. – Saa

var hun da blit de tre aar, og kom paa det store hesteskue, for at vrakes som militærhest. Forvalteren vilde heller ikke beholde hende, for hun var ikke værdig til at fortsætte slegten, og hun kom ut i livet med den tynde lange kamelhals, var vel gaat fra haand til haand, til hun endte her ved Arno'en for at slæpe sand op fra evjen, brutt under livgjorden, halt, under duskers dans og bjelders skingrende spil, sammen med en halvblind skakkjørt unghest.

Men jeg undret mig over de hovne buler utover lænden og siden; for jeg visste jo endnu ikke, at hun ogsaa var sta.

Det var eget at komme i følge med disse dyr. Det er det ved skumringen: i den vokser skikkelserne, man kommer nær, og tingene og stemmerne; og det man ser, i det gaar der ofte skjæbne. Og det skalv ind over mig saa underlig stort, at dette var som at gaa i et likfølge. – –

Kjørekaren læsset allerede sanden av henne paa pladsen utenfor barrieren, der hvor byen netop muret den nye vandledning. Han slap kjærrekarmen i veiret, saa indholdet skred ned, ropte til den brune at hun skulde trække kjærren unna. Hun rørte sig ikke; unghesten slet i tauget og ^[186] stampet med hoverne. Da saa jeg, at den brune var sta; det var vel en dag de hadde læsset lasset for tungt, at den viljelammelsen faldt over hende etsteds oppe i hodet. Derfor var unghesten nu en «bra gamp»: han var kommet i saa daarlig selskab at han simpelthen utmerket sig. Og jeg skjønnte hvorfra de hovne buler langs hendes side kom, at dem fik hun, naar hun skulde vækkes av mareridtet.

Men manden sprat bare i veiret ved det dennegang; han stod stiv i de skrævende ben, som om der fór et elektrisk støt gjennom ham, og grep sin hat i pullen, krøllet den som en klut, klasket den saa ned igjen paa bakhodet, skrek og stirret mot den skumre himmel: – *Benedetto dio!* – Han lokket hende litt, stelte godt med hende litt, spændte hende helt fra skjækerne, indbød hende til at spasere frit omkring paa pladsen; det eneste som rørte sig paa hende var mulen ute paa den buede kamelhals, for det var vel der rappene fra spepeskaftet ellers pleiet komme. Saa satte han sig ned paa fortauget og faldt helt sammen, mens folket paa pladsen skrattet. Han lot de andre forsøke, de som gad, for han visste, at ingenting nyttet. Og de andre kom stimlende til hjelpsomme, spændte, slog,

brukte sten. De [187] stod her jo rede allesammen paa den aapne plads, de som klør efter at lære fra sig opførsel og leveregler, som de passerer saadan allikevel, – fra det gode humørs bajads som retter det vindskjæve og snoede, idet han snylter sig til en latter paa de unge spræl; de var der allesammen, – like til den dødstrætte arbeider, som sitter paa sin hæl og tygger sig arg paa det seige mavesækkeskind og kommer rendende med spaden og støter skaftet av al magt som en murbrækker i den sta hesteside, saa det durer i vommen. Vi kjender dem jo, det alle aapne pladsers forvildede mylr, som man kalder den sunde fornufts talsmænd, hvis liv og lyst det er, som de passerer saadan allikevel, at hjelpe til ved livets skole ...

Unghesten steilet; for der faldt av paa ham ogsaa; han næsten sprang løpsk inde i sit sterke taug, men kom ikke av flekken, for den brune hadde skjækerne og stod som fjeld, bare humret lunt og godlidende til ham – det lød som hun sa: brry-hy dig ikke du-hu! Og han blev igjen et øieblik publikums yndling, fordi han steilet saa ungt i spand med den gamle sta hoppe; han fik endog ekstra-rapp for at gjøre det. – Der var bare en gammel engelsk miss i mængden som strakte en [188] knyttet mager haand i veiret og skrek imot dem over det forargelige optrin.

Kjørekaren tok den ugifte mø i øiesyn og smilte, fordi hun var blit saa ubændig dyrekjær av surnet elskovstrang; han fik pludselig et indfald, trev med et lystig kast i øiet en stor høidott, som laa i kurven under hans vogn, strøk av en fyrstikke, tændte, og kastet det ved hoppens bakben. Det hadde sin virkning paa hende: missen raste; det blev bare et eneste skrik tilsidst, og i skriket var der blot to italienske ord, «*bastone*» og «*nudo*» – «stok» og «nøken» – det lovet hun alle paa pladsen. Til det endte allersidst som et hæst smaafuglehvin mot himlen. Og folk slog sig paa laaret over hvinet; hele pladsen var et øieblik et eneste øredøvende latter-skraal, og i det druknet missen uhjælpelig med sit brystne hvin.

Men ilden fra høidotten blaffet rød op i skumringen, og de to hester stod i røk, saa de ikke var til at skimte. Og gjennem latterskraalet brølte det fra en anden kant: – Han brænder op mærra! – med florentiner-dialektens stygge gurglende strupebrøl: *Brucia la cavalla!* – Dengang vækket flammen den brune av mareridtet; hun styrtet frem av røken med en vetskræmt unghest. Kjørekaren

sprang op i karmen; [189] han gjorde først en stor sving bort paa pladsen, for selv at komme i likevegt, og styrte saa i vildt galop, under folkets bifaldsbrøl, ind gennem barrieren, hvor toldpersonalet stod stramt og gjorde honnør for det elegante tvespand. Der stod en raa kjørekar opreist i vognen indover langs Arno'en og blev ved at bruke svepen som om hun endnu var sta; alle de ringlende bjelder surret, og grævling-svansen viftet. De to randt avsted i fælles angst og blev borte i skumringen.

Men svepesmeldene laa igjen i luften som en saar strime. Og op foran bjeldeklangen, foran duskers stas og svepens smeld, op over den saare strime, vokste skumringen stor og sørgmodig; den vokste med den blekblaa aften-skjælving i luften, som tok én selv, likesom den alt hadde tat Palazzo Vecchio's takkete taarn, som skjød i veiret suverænt og selvbevisst op av sin mørke by derinde bak Arno'ens røde lygterad, – og som den hadde tat domkuplens mætte likevegt der den satte sig som en bred hat utover menneskeboligernes vrimmel, – og som den hadde tat Santa Croce-campanilens travle higende gotik.

Og jeg gik opunder ansigterne, som stod her igjen paa pladsen og myste indover [190] mot strimen efter de to: der stod de alle med det samme uberørte barnesmil, de smaa snelletrilleres underlig unge smil, uten ynk, bare med blid spænding i blunket! – Og de blev mig allesammen vildfremmede mænd av en vildfremmed race. En sydlandsk folkesjæl smilte. Sønner av sydhimlens hidsige sol som stikker, smilte. Mænd af grumt blod som klør, smilte ...

Men kanskje det igjen var skumringens skyld at billedet vokste saadan.

*

Siden har jeg ikke møtt unghesten fra Sardinien. Ensteds i landet gaar han vel og stamper med sin hov, som engang hadde et rødskjær som en ømtaalig barnenegl, og lærer mer og mer i livets skole. For paa alle aapne pladser staar de jo rede, disse med sit smil, som tror at de bare triller sneller. Og stundevís blir han igjen publikums yndling som det heter, naar han steiler riktig ungt ved siden av de sta skjæker.

SKAAREFOLKET

ET LITET BLAD AV EN HEL SAGA

[193] Gamle Haktor, bedsten, stod gigtbroten over i eldhuset og hugg ved, da den nye manden, som hadde kjøpt Sør-Skaare, i kveldingen viste sig paa sjøveien nede i brækken bak Aaspekarvet; han kom flyttende med kone og kløvhest og med en liten klatt buskap. Den ti-aars sønnesøn, vesle Haktor, sprang i ring paa tunet, som et kid i tjør, av bare spænding: – No kjeme dei! Og bedsten skar i indenfra eldhuset, hvæste, svor, gjemt bak sin haug av vedskier: – Ve du byksa, ska du taka skona taa deg, din forbanna hondarygg! – For det var ingenting som voksent folk saa sig saa arge paa, som at unger sprang til unyttet, – og hadde de ikke før, saa hadde de ialfald *da* forbrutt sin ret til sko! Det var i grunden derfor at hans søn, manden i Nordstuen, ikke saa syn med at ha gamlingen i hus længer hos sig, men her for en tid siden gav ham [194] eldhuset bort paa volden til egen vilkaarsstue: han var saa hard mot den vesle. – Vesle Haktor ænset ham ikke idag, men blev ved at springe; det var forresten ufarlig nu, for gubben hadde selv stængt utgangen for sig med al den ved han hadde fliset op. No kjeme dei! hujet det ageløst ut mot kveldsolen.

Skaare var den høieste gaard i bygden paa fjordens østside; den laa op imot en myr i nedreenden av et bredt dalsøkk, men heldet grøn imot vest og hadde solen ret i synet saa sent paa dag. Det var ellers to bruk. Men vaaningshusene laa endnu til fælles tun; for det var ikke længe, siden der var utskiftning mellem Nord- og Sør-Skaare. – Og det var efter den at manden paa Sør-Skaare vilde sælge. Det drog ut med salget, for ordet gik, at han skulde ikke være fri for at være justsom litet grand vrang som granne, den andre manden, – det var ingen sak, naar én var kar til at bite fra sig som den som nu hadde gaarden; men ellers het det jo, naar én bodde saa avsides, – at én fik fare ad, saa folk kunde bo

sammen med én ... Det drog ut. Og før salget smættet gamle Haktor bedsten sig til at kjøpe for egne penger en liten firkant ret før for Sørstuen, hvor eldhuset stod – i sinne over at være jaget ^[195] fra Nord-Skaare-stuen; det var ikke større teigen end saavidt det kunde bli til et smale-fostr og litt poteter; men det var da saameget at han nu hadde sit eget. – Og saa døde manden, før han fik solgt; og enken flyttet ned til bygden. Det hadde været en gild tid; de druste paa i to dage med det gravølet, og der var fremmedfolk paa gaarden. Og etterpaa kom auktion av løsøre, og fremmedfolk paany. Det hadde rigtig været en gild tid paa Skaare; og vesle Haktor hadde ikke hat make til dage, hverken med lefsekling eller ungeselskab. Men nu hadde huset staat tomt i hele vinter; og først her ivaar fik saa enken endelig solgt.

Da de fremmede idag stod paa tunet, kom mand og kone i Nordstuen ut og hilste – bare bedsten hugg arg videre borte i eldhuset. Manden het ogsaa Haktor – av de fotrappe og rødlige smaa tørre graatasser, som minder om den øverste skrantne furubusk i fjeldet, opætt av mose og forkommen av nordenvind; og der sat ogsaa de ørsmaa forfrosne skogs-øine, som hører til, inde i mosen, med det bistre blaa knivsblik, som faar folk til at kvække, fordi det ser ut som det kan skjære skarv; men som kanskje netop er skjørt og det slet ikke er saa rent uraad at rende eggen av. Men ^[196] nar én bor langt fra mennesker, er der jo ingen fremmed, som træffer til at se det blik sløvet og blidt. – Du æ so flitteg, ute fer'? hilste de, de lot som de ikke anet hvem fremmed-karen var, og ikke var det spor forvetne.

Det var to barnløse, de nye; han var taaleg, og saa snilsleg ut, syntes de; han var svart av haar, og det var jevnt stusset; noget videre skjeg vokste der ikke, og han var velflidd i ansigtet. Blikket var mørkt og tungt; især var brynene tykke og svarte, og ligesom seige av sut. Men *han* var ikke mager, han hadde tvertimot fete næver, og kindet laa tykt og trudent op under øinene. Munden var liten og finsleg: han hadde da visst aldrig saameget som bandet! Og særs velklædt var han. Men ellers kunde det jo meget være det samme, hvordan folk var, naar én bare traf folk.

Om de vilde sælge dem en kande melk? sa nyemanden sky; han stammet, ialfald hadde han tungt for det, som én som snakket sjelden, gispet ut i luften

likesom efter pust; og med det gispet fik Haktors-folket slik særs tillid til ham. Det skulde det altid bli en raad med! blusset det op fra begge med én gang – og det var som en hinde var sprunget foran deres syn, og [197] volden laa grønnere end paa mange aar! De la ind i Nordstuen alle tre, saa beruset ved at nippe til nye mennesker, skranglet med spand, fandt frem det rette, maalte; og de maalte særs raust. De hadde røde flekker paa kindet alle tre, da de maalte. Men vesle Haktor var saa gloende snaap til at nappe de to spandet ut av næverne, sprang ut, faren og moren satte efter over tunet: Akta deg du ikje dette! skrek de. Akta deg! Men over i sørstuen møtte konen dem alt ute i døren, tok imot melken; hun tømte den i sin kop, leverte spandet tilbake og vilde betale. Det var ikke større at ta for ... blev alltid forlikte! satte alle tre i paa én gang. Og saa var dette mere end én *kande*, sa hun. Aah, det var ikke større! svarte det i kor. Og mens konen lukket døren, trak de tre sig langsomt tilbake over tunet; de gik ind, de satte sig paa bænken og saa ut og over mot naboens dør, om klinken ikke skulde røre paa sig aldrig saa litet. Stuerne laa bare halvt andet hundrede skridt fra hverandre, og stueglasene vendte ut hit og glodde sig tilmøtes; men nu laa der en svær brun rishaug paa det fælles tun, av bjerke- og older-pås efter vedhuggingen, saa de saa ikke i naboglaset uten i øvre hjørnet; men dørklinken saa de, naar de [198] heldet med hodet mot ene siden av karmen. De sat tause og vansmægtet efter mere snak, med kinderne klemt ned paa karmen: Bare nyemanden kom ut, skulde de saavisst hukket ham! pratet med ham om aarveien, og om veiret, som var saa overlag skinnende til os idag! Den som kunde faat sig bare som en liten skratt, at si! ... Skal tro han ikke hadde blaa øine? pustet manden. Og saa god dyffelstrøie han hadde! sa konen. Der rørte det sig i klinken, og som en orm randt vesle Haktor ut paa dørhellen foran de voksne. Men straks nyemanden hørte det skrek over i Nordstu-døren, gik han sky ind igjen. Og de satte sig paany brøstholdne ned ved glasets til at stirre. Men de sa ingenting. Da manden kom ut næste gang, hadde han en vassbøtte i haanden; han ska aav ette vatn! sa de. Og vesle Haktor var utenfor i et blink: Ska du aav ette vatn? gneldret han. Og manden mumlet sky, at ja, saa var meningen, idet han gik ind igjen, og lukket ... Paa hele Skaare var det bare bedstens øksehugg som gik uforstyrrelig den dag.

– Red nok ikke hesten den dagen de sadlet, de folkene! sa Haktor til kvelds. –

Ser saa tutlete ut, den nye manden! svarte det fra konen. – Nok ikke stort

[199] âlvedⁿ⁹⁴ i *den* karen! sa han, – og attaat var han stam – justsom glefset, naar han pratet! ... Og de var ved at bli salte likesom, paa bunden, av at vansmægte.

Dagen efter flyttet de tre litt paa rishaugen, den laa saa uhøvlige i veien for glaset i Sørstuen; og de hadde da hug ialfald se hvad de tok sig til inde. Der sat nu altid én ved Haktors-glaset og agtet paa utover dagen; for de holdt sig underlig meget indendørs, de nye. Til kvelds sat de der alle tre og glaapte sammen. De saa hende i stuen der over. – Jaggu sa hun at det var *mer* end en kande melk! mindtes konen. – Hun hadde maalt op att da! blaaste Haktor. – Hun let altsaa ikke paa dem! blev konen ved Den dag saa de bare paa hverandre til kvelds, uten at mæle noget.

Og næste dag de sat her, sa Haktor at nyemanden gik der i de gode klærne og saa ut som han eiet hele Skaare. – Endda det var bare skyre geiten i ham, og ikke âlved! svarte hun. – Gik og gjemte sig bort, sa han Bare øinene hans! – visste kanskje nogen, hvad let de egentlig hadde? – Stilleste stuenⁿ⁹⁵ – største tjuen! [200] sa hun; og nu kniste de og visste ikke ret, hvad de mente med det ordsprog. Men øinene stirret og gik sig vild langt ut i musken skodde, for det var som de ikke møtte noenting haardt til at stanse sig.

De mistet efterhaanden manden bent frem av syne; for hver time likesom braanet han litt for dem, – til det endte som en lys taake med en svart liten prik i, som var resten av hele fyren. De seg derfor hjelpeløst først mot hverandre indbyrdes, og saa videre tilbake ned i sig selv, ned i hverdagens tunge dvale Den kveld saa de ikke paa hverandre.

Det begyndte med at de tre næste dag likesom ikke kunde komme forbi hverandre i døren uten paa en liten stub, en opmuntrende slængytring eller slikt ... som en slags smaa glatte lunner under en baat, som skal i sjøen. Men alt den følgende dag var stubbernes lager sluppet op, og de nøiet sig med at slaa fast selve tørre forehavendet for hverandre, naar de møttes: Han sa saaledes: Ute ette stampen? Fer' mæ bytta? – og saa forsagt ut i luften. Eller hun kunde si: ... Tinda rivaa? Bryna øksaa? – Og da svarte den anden et forkomment ja.

Men femte dag stanset *det* ogsaa; de var kommet paa rek hver for sig; de seg

[201] ut i den onde søvn, hvor de ikke skikkelig visste hvad de selv gjorde, eller det naadde frem til dem, det som skedde og andre gjorde. –

Men den kveld blev bedsten og Haktor forlikte bort i eldhuset, og de kviskret fredelig med hverandre, som de ikke hadde gjort det paa visst den halve menneskealder. De to blev siden staaende utover natten og spa op en næpeseng sammen, like bort i teigskillet mot nyemanden og under hans svære rognetræ. Det var et vakkert træ; – og her var ikke god tid paa rogn saa høit tilfjelds. Det var saa at si det eneste træ heroppe paa Skaare, som smakte av kirkebygden og av folkeskik.

*

Næste dag var det regn. Haktor kom i et veir over til nabo-stuen, og sønnen fulgte i hælene; han blev staaende ute paa dørhellen: – nei, nei, han hadde slettes ikke stunder gaa ind! ... Han æ rignandes aat os idag, sa han saa, og tok en dyp pust for at stagge sig. – Da dryp or raunen ner i næpegrave hans far! kom det med ett hivende; – saa han maatte sage de grenene, som laa ut over bedstens teig.

Nyemanden gik ut og saa paa træet – det stod saa vent like i hushjørnet og var [202] som et slags hustræ, snakket han. Og rognen strøk kanskje med, skulde én ta alle de grenene, stammet han. – Da blev Haktor sint, han vilde gi den karen en første kvækk: Saa, hvis han ikke hadde hug til at faa dom paa grenene, fik han nok ta dem paa timen ... Min gamle far! la han ømt til; og han fik uventet taarer, baade av sinne og av ynk. For da han sa det, ja da kjendte han inde i sig likesom en vidunderlig bløt smeld fra et splinternyt viftende flag – han fattet ikke hvor i verden han kunde være saa gløgg at hitte paa noget saa godt! – Det var mest akkurat som han læste op av bibelen ... Min gamle far! sa han én gang til; og han fik røde kinder av aandelig vækkelse.

Men ... siden grannen vilde –! svarte saa nyemanden, og gik ind efter øksen. – Ret skal vera ret! sa Haktor; men nu sa han det haardt. – Du veit da, ja, svarte nyemanden snilsleg; og gav sig i kast med grenene.

De tre over i Nordstuen sat i glaset og stirret: Han nyemanden sa ikke noget, slik som forrige manden gjorde; han gjorde det de forlangte, og sa ikke noget! De

studset skuffet: det var som ingenting bet paa den nye manden. Hadde du da i dine [203] levendes levedage set paa maken til krye folk! ... Men det maatte da gaa an at kneppe slik til, saa én traf paa noget hardt der og tilsidst, og det sa noget i ham og. Og nu sluttet de at se resten av manden; de saa bare dette ene store maal.

Og sent den lyse sommerkveld var de alle tre ute: ... Ka dei seir? hvisket de og halvsvelget sætningen, mens de steg frem over tunet paa taa og stillet sig bak rishaugen. Men de gjemte bare hodet; det var som ensomhetens hinde igjen var ved at trække sig dækkende sammen om dem og berge dem mot andres blik. Og i Sørstuen sa de slet ingen ting; de sat stille og forsagte derinde de to, som høns paa et fremmed tun, og furte paa det likesom. Først da de skulde lægge sig, nikket nyemanden alvorlig: naar folk var slik som de i Nordstuen, sa han, skulde én aldrig læste gaa dem; det var det eneste rigtige. – Men melken fik en se faa betalt, sa hun. – Saa var ialfald den op- og avgjort, sa han.

*

Næste kveld kom vesle Haktor sendende over tunet til nyemanden og skulde be fra far om utskiftningen. Gutten var da hvit i ansigtet av ihug; for nu tok han ogsaa til at forstaa, hvad det gjaldt, og kjendte [204] likesom et uforklarlig sug for bringen efter det som ret var og rigtig. Og de to i Sørstuen satte sig tettere sammen. Den dag hørte Haktors-folket at de tok sig en liten salme til kvelds borte hos grannen, før de la sig.

Da gik Haktor over til bedsten; og de to sat i eldhus-døren og kviskret utover sommernatten.

Nyemandens stue laa øverst i en trekantet snip; utskiftningen lot teigen rende op slik i den snip, forat Sørskaare-husene skulde kunne bli staaende. Øverst i trekanten like under stenskolten laa gaardens mindste uthus. Det søndre teigskillet gik her 200 skridt ret i øst, op langs næpesengen, streifet hushjørnet, og mot et tjærekors i skolten. Paa denne søndre kant hadde nyemanden efter utskiftningen sit giærdehold.

Og nogen dage efter stod Haktor og forlangte giærde paa bedstens vegne; til

høsten, sa han, kom smalen ind paa næpegravet hans, hvis ikke der kom gjærde, – og bedsten holdt jo næsten ikke beist! ... Fandt den opbyggelige tone, og blev atter rød i kinderne av graatmild sut: – Min gamle far! ynket han. Men la saa fast til, det var likest, hver hadde sit eget; saa blev det ikke noget klunder.

[205] – Du veit da, ja.

– Ret ska vera ret!

Og den anden bad om at faa betalt for melken, de fik. – Da gled Haktor unna: aa, det blev de altids forlikte om!

Lidt efter tok nyemanden til at hale frem gjærdingsved. Han begyndte i øverste snippen av trekanten, like under skolten. Da kom Haktor ut og sa lystig over til faren – han sat i eldhusdøren –, at nu gjærdet de ham ute paa Sørskaare! – Ja, det fik heller vaage sig, mumlet gamlingen, og justsom vilde ofre sig for gaardens ve og vel og det som ret og rigtig var: skulde han til Nordstuen, fik han gaa ov-om skolten og over myren, og komme ned igjen sæterveien! det var vel ellers mindre von, om han nogen tid mer i sit liv kom til Nordstuen, la han fromt til. – Slik snakket far og søn til hverandre over trekanten. Da nyemanden hørte det, sa han – og var medgjørlig og raus –, at kjære! de kunde da levne igjen saapas remse deroppe mellem skolten og øverste paalen, at en mand kunde komme forbi. Og han flyttet hjørnepaalen litt nedover. – Nede ved hushjørnet løp gjærdet saa tæt indpaa, at han der ikke behøvde paale, men likesaa godt spikret stængerne fast like i naaven.

[206] De sat tause over i Nordstuen og saa paa gjærdingen. De voksne sat usikre og tvilraadige over al eftergivenheden: hadde nyemanden endda lagt imot her, og ikke laget vei for bedsten oppe ved skolten! Men han gjorde ikke det; han bet ikke fra sig, som den forrige manden ... Med ett reiste vesle Haktor sig, illskrek og synte knytnæver bak ruten: – Æ vu slik, ska me pinede halda ind-aat deg! – Og strøk med det sinne al uroen av forældrene: de maatte æte sig videre indover ham – der var ingen verdsens raad for det! – Og om kvelden gik de tre ut for at lye; de steg paa taa over tunet, uten at bli set, mente de; de gjemte heller ikke hodet mer bak rishaugen, men stillet sig nu klos indpaa glaset, usynlige ved den hinde, som de bar i sit eget syn. – De sa ingenting til hverandre derinde, endda det mørknet i

stuen av hoderne herute. Først da de skulde lægge sig, kviskret nyemanden: – Meina, dei staar aa lye, sa han. Meina, dei staar aa lye, sa hun. – Og de som stod, rørte sig ikke for det, bare blundet til med øinene, i det samme de sa det, som imot sjø-skvætt; – for søvnørskan hadde likesom nu naadd ogsaa deres øren og sløvet hørselen: de hørte ordene og de hørte dem ikke, just som en hører bækker [207] risle, eller likesom dyr skjelner menneskers tale. Det var som de den kveld fik trollhammen helt ned om sig.

*

Oppe i utmarken laa Hestabergsbrækken. Den laa heldende halvt mot syd, i øvreenden av Skaaremyren, og over den gik sæterveien. Der var lav olderskog paa begge sider, der hvor der var jord nok til røtter. Og nedenunder, bak leet, var melkestølen, optrampet og gruset; og inde i kvisten dernede pleiet der staa hvite korygger og slaa med roven efter graa kleg; buskapen holdt sig saapas høit tilfjelds, stundet utaalmodig og tænkte paa den kleggefrie sæter. Men paa rigtig tidlige morgner var her stille, bare stikkende sol og graa kleg og osende furu ... og saa denne strømstrime syrlig lugt av older. – Midt i veien var der hugget ind en kross i skarvet; det var netop paa det glatteste sted, hvor det bar utfor en hammer og en hest engang var strøket med. Støilsfolk hadde set krossen i umindelige tider; hemmelighedsfuld som en helleristning fra urold hadde den ligget i menneskealdre og synt skogskillet mellem Nord- og Sør-Skaare; den laa der umælende og godfjottet og lot sig traakke paa; og slite ut, for den var hugget i tusseskarv. Men naar lyset en [208] tidlig stikkende solmorgen kom paa sned fra øst, blev skyggen tydelig i søkkene, og da var der ikke tvil om at krossen var der; da var den det eneste likesom tænkende væsen her oppe i brækken.

En slik dag i solrendingen stod en mand netop over krossen, og hugg med hakke og støtte med jernstang, saa tusseskarvet drev i fliser. Det var Haktor, som hadde tat sig fore, av sig selv og uten at tilsi naboen, at vøle støilsveien litet grand, saa her blev farendes, og de iaar skulde slippe føre hvert beist over for gangende mand. Og efterpaa la han en tømmerstok paa nedrekanten. – De to i Sørstuen sat hjemme ved glaset hele dagen og furte paa, hvad Haktors-folket nu tok sig til, siden de ingen saa paa tunet; de blev mer og mer urolig for hver dag, for da

hadde de vel fundet paa noget nyt. Tredje dags kveld var Haktor færdig, og da var ikke veien til at kjende igjen. Hestabergsbrækken laa atter uskyldig i stikkende morgensol, men uten sit eneste tænkende væsen. Der var i dølgsmal blit god vei over skarvet isteden: nu var det bare at slaa leet op dernede, saa strøk buskapen til støils av sig selv! ...

Og fjerde dag stod Haktors-folket igjen paa tunet og laget sig saa smaat til at gjærde paa nordsiden av nyemandens teig; [209] for her hadde *de* gjærdepligt. Men de begyndte saa underlig fra to ender paa samme tid, baade her oppe i snippen ved skolten og saa der langt nede, nordligst i teigen mot nyemanden; Sørstufolket holdt sig indendørs og saa paa. Allerførst slog han ned paaler nede ved Aaspeskarvet et par hundrede skridt fra tunet. Men imens kokte han tjære oppe paa skolten ovenom trekanten – det var vel til at smøre paalerne med i den ende som skulde i jorden, tænkte nyemanden. Gryten stod just ved den nye tjære-kross i skarv; og vesle Haktor passet den og hadde ordre til at fyre dugelig under. Det varte da heller ikke længe, saa sydet den over, og alt stod i flammer; der randt rykende ildbækker nedover skolten. Haktor flyttet da dit op med hele gjærdingen. Først sendte han sønnen ind til nyemanden efter utskiftningen; han var ikke kar om at finde igjen tjære-krossen i skolten, skulde han si. Og nyemanden fulgte godlidende med ut. Haktor læste op av papiret om «midlertidig tjærekross i skolt»; som skille mot Nord-Skaare stod der antegnet: «fra samme tjærekross i skolt først tre hundrede skridt i nordnordvestlig retning ned mot Aaspeskarvet ...» Nei, tjærekrossen *var* væk! Men manden var medgjørlig: han Haktor [210] kunde jo begynde ved *hans* paale *nedefor* skolten og gaa nordover fra den; det var ikke saa huggende nøie med et par tommer jord! sa han. At ikke utskiftningsfolkene *hugg* kross i skarv med det samme, skjeldte Haktor, saa hadde én noget fast at holde sig til, nu og for altid! – Saa kunde de jo nu med det samme slaa ned en byte-sten like ved paalen her, stammet nyemanden, – som skulde gjælde nu og for altid. – Jaja. Saa var det greit til en anden gang, svarte Haktor, og sigtet fra skolten: der var oprindelig et par alen mellem hushjørnet og gjærdet her nord; men det skulde ørlitet til paa en slik kort avstand for at vinde ind en alen ... og en alen gjorde meget det, naar der var trangt nok før; ... og i sør var gjærdet jo spikret klos i væggen. – Det var likest enhver hadde sit, sa han. Og

dermed skiltes de. – Han gjærdet ivrig og sigtet mot paalen: det skulde gaa underlig til, om de ikke engang dernede ved det hushjørnet fik kneppet til om manden, saa det laat i ham og! ...

Sjøveien til Skaare kom op forbi Aaspeskarvet og laa hele tiden paa Haktors bø; men like her ved hushjørnet, da den naadde op paa tunet, gjorde den en sving og var just i svingen ind paa nyemandens teig. [211] Ved den svingen stanset Haktor op indtil videre med gjærningen og rammet ned en svær paale som slut, tæt ved husvæggen, saa en mand saavidt kunde slippe forbi. Nedenfor svingen stod der alt en paale.

Om kvelden var Haktors-folket igjen ute paa taa og lydte, «uten at bli set». Og de to sat stille derinde og grundet halvhøit; den dag smilte nyemanden tilkvelds og sa – og øinene myste fjernt og forsagt –, at det var litet umaken værdt, lægge sig ut med dem i Nordstuen, naar de var slik at de saa sig nytte i hver tomme jord: og de *selv* blev saavisst ikke fattigere av det! ...

Og næste dag tjærebrædde vesle Haktor paalen rigelig, saa det randt. Han sat siden paa lur og saa paa dem, naar de kom ut og skulde op om naaven og paa uthuset: ja, han skulde nok faa loen av dyffelstrøien! – Hver dag var han ute med tjæreposen og saa over paalen. Der hang uld igjen, som efter sau i klungerkratt. Og tilslut kom de ikke mer den vei. For nu sommerdagen var det uvandt: nyemanden bare løsnet et fastspikret vindu paa øvresiden av huset, – saa gik de *den* vei, naar de skulde ut som snarest. Men den dag vesle Haktor saa det, sprang han i ring med tjærekosten og skrek vildt i [212] sky: – Gud beva-a-are meg fø folk! Men bia du! tænkte han: der kom en vinter efter dette; da fik han nok være feget, han holdt det glaset igjen! ...

*

Saa kom slaatten, og hver dag hadde nok i sin plage. – Men en morgen var atter bjerkeskogen gulnet, og høsten der ... dette graa fugtige stim i luften ... fjern sus av alle de kommende stormer, som for det første lover storregn før kveld, og videre mer – nok til en hel vinter; smalen søkte ned i lierne og slængte av sig de grætne bræk, uvorrent som skraaspyt, – og de lød dobbelt grætne paa en slik høstmorgen, fordi én jo ikke hadde hørt et beist hele utslagene sommeren.

Nyemanden spikret glaset i og begyndte at klemme sig forbi paalen igjen. Og vesle Haktor var straks ute med tjærepøsen. Men nu begyndte de at ta oljekappe paa, naar de skulde ut som snarest. Da satte han stormende ind i stuen til faren, for nu først hadde han set sig skikkelig forhakkende, foretende galen paa den nye manden: – No ha dei laga seg vetlahus-trøia og! skrek han. Gud beva-a-a-re meg fø folk!

Og næste dags morgen kom han sendende over til nyemanden efter utskiftningen; [213] faren var ikke kar om at finde igjen krossen i Hestabergsbrækken, meldte han, – og han skulde saa nødvendig hugget endel bjerk til byved, før sneen kom, men nu turde han mest ikke: han nyemanden vilde vel ikke reke opover engang idag? ...

Haktor stod i høljende regn med papiret og øks og furte, helt over i søndre kanten av brækken, da nyemanden kom ruslende opover; vesle Haktor holdt til borte i lien og lette, endda graadigere indpaa hans teig.

– So flitteg paa sætersti? sa Haktor; han snakket som i søvne, lavmælt og spak, som om han i grunden bare snakket med sig selv, saa fordypet som han var i saken. Ja, her lette og lette han, og var ikke kar om at finde krossen igjen.

Og nyemanden gik over mot nordre kanten: – Da *ska* no vera ein her i brækkaa! – Om han Haktor ikke hadde set likt til nogen, da han vølte veien?

Nei, *han* var ikke blit vår nogen kross. Ikke set større efter den heller ... ikke for *det*! – Men han blev haardnakket staaende i søndre kanten av brækken. Og famlet over berget med næverne, sopte det for gammel furunaal og mose og olderblad: – Ja, da sku vera ein her, paa [214] lag ... meir sør, lite vetta, – tek' eg daa ikje mykje imist! – Og han var med rynkede, saglige bryn. Han ramset kjølig op efter utskiftningen, at bytet skulde gaa her fra kross i skarv bent øst mot Blilitjønn; saa kom det ind og sørover Ugleskaarrøisen, og derfra ut att over igjen til Kalvaberg til kross i skarv; og her tok det saa bent ned att over til søndre hjørnet paa Skutlebergs-uren, til kross i skarv ... Ret ska vera ret! la han til.

Men Sørstu-manden blev staaende der nord og traakke, likesom lokket paa Haktor: – Nja. Nja. Dei ve ha da te, han sku vera meir' nord ... ein liten tukk, rettare eg minnes? sa han taaleg.

Og Haktor svarte haardt og stutt: – Da hænde so gjedna, da du. Kan du fidna 'n, so! – For *han* opgav det, likesaa godt først som sidst, og satte sig til at karve i pipen, med trætte panderynker: – For *eg* meinte, han sku vera so paa lag her eg sit'e.

Den anden kom over til ham i søndre kanten og var nu usikker: – Men, da æ ei ti sia eg saag 'an, ... so eg veit ikje. –

Haktor mumlet at det var galt, de hugg den i tusseberg: han begrep ikke hvor de gamle dog hadde omtanken sin henne! – snakket sig sint: *Midt* i støilsveien! ... [215] Slites ut berre taa da, folk gaar! ... Toskabeist og! – Saa nyemanden satte sig ogsaa, og de snakket sammen om omtanken hos de gamle før i tiden ... Haktor blaaste: Maatte daa *skjønt* so pass, dei og! – Og han blunket og sigtet opover lien med det ene ørlille øie; for blev bytet lagt herfra, han nu sat, visste han med sig selv, hvor mangel fin baatfuru og gild bjerke han tok, bare paa det ene kastet! Og nyemanden saa at Haktor sat der og sigtet; han kjendte, hvor han aat sig indover ham, bare aat ustanselig og blindt. Og han reiste sig og tok paa at lete igjen der over i nord. Men den anden sat rolig som før. Nyemanden saa hvor vesle Haktor grov hidsig efter kross i skarv endda længer indpaa hans teig, helt derinde i lien. Da blev han bent ut angst for dette blindt ætende; han kom tilbake, tok ham paa ordet – bare for at stanse flommen og reise et greit dæmme, saa de ikke ratt aldeles begrov ham! Ialfald for en tid, saa han fik pusterum.

– Ve du, stammet han, ja so høgg me ein ny kross, her sør du sit'? Aa so ska han gjæld's.

Den anden blev da pludselig likesæl: – Men den gamle krossen *ska* fidnas! ... aa daa ska *han* gjæld's.

[216] – Kjære deg Haktor, eg ber deg so vent! Berre som einslags mindelig overenskomst!

– *Meg* da sama. Men, – kan eg gjera deg ei beinkaⁿ⁹⁶ med da, so –!

Nyemanden hugg straks ny kross med sten-pikken, saa skarvberget sprutet. Da det var gjort, sa Haktor, og sigtet med et øie: – Aa daa kjem' byte i sørenden taa Blilitjønn.

Det svarte dumpt og svelget: – Daa stryk finaste skogen min.

– *Din!* lo Haktor. – Bytet gik fra kross i skarv øst mot Blilitjønn – hæ? Saa skyndte han sig med ramsen fra utskiftningen, at derfra tok det ind og sør over Ugleskaars-røisen, og saa ut att over igjen til Kalvaberg, til kross i skarv; og derfra tok det bent ned att mot søndre hjørnet paa Skutlebergs-uren, til kross i skarv... Ramset, saa den anden blev nummen og forsagt; sa saa pludselig: Det var nu vel ikke meningen, bytet skulde tversnu midt ut paa Blilitjønn – hæ? Ret ska være ret.

– Du veit da. Men den gamle krossen *ska* no fidnas. Aa daa ska *han* gjæld's.

– *Meg* da sama.

Og saa skiltes de.

[217] Utover høsten stod Haktor i lien over Hestabergsbrækken og hugg skog; og da myrerne frøs, kjørte han det hjem. Der laa tilsidst paa tunet et helt fjeld av trær, som han utover vinteren saget op og kløvet til byved. – Vesle Haktor holdt gjærdepaalen trutt med tjære; men Sørstu-folket brugte vetlahustrøien og smøg forbi op til trekanten. Saa tjæren var til unyttet.

Men en dag, det hadde storsnedd om natten, gav far og søn sig til at lø op den huggede byved. Vesle Haktor drev paa med spaden for at skaffe fast grund under stablen. – Aaja, stagget faren ivrig, – me tar ikje skofla so væl. – Og sønnen saa bort og fanget farens sigtende jagtblik, – at her igjen gjaldt det visst om at kneppe til om nyemanden. De la byveden klos paa sneen, lødde den op mot den tjærebrædde paalen og hit over tunet. Og det blev en svær stabel. Det blev knepnere med plads om hushjørnet ogsaa nu; de lødde den tillike med vilje litt heldende utover mot grannen. Men endnu slet Sørstu-folket sig da saavidt forbi.

Om kvelden var Haktors-folket ute i trollham og lydte paa Sørstu-glaset. De to derinde sat stille paa hver side av kokeovnen, og manden myste forsagt ut i stuen, naar han pratet, uovervindelig av bare [218] eftergivenhed; de kunde altid slaa ut væggen paa øvresiden, sa han, naar de bort i Nordstuen fór ad slik, og sætte ind dør der, – saa hadde de vei op til trekanten. Eller kanskje helst de skulde flytte uthuset? det var nu ikke større flytnaden med slikt litet skur ... De sat slik utover vintren og furte paa det.

Men saa kom vaaren, og sneen tinte; ogsaa under stablen tinte den: byveden begyndte at helde endda mer indover mot hushjørnet. Vesle Haktor sat i glaset og glodde: der kom nok en dag, det ikke hjalp at ha vetlahustrøien paa nu; det dreiet sig ikke om uger længer, naar nyemanden var stængt ute fra uthuset. Og bedsten, som var blit sengeliggende i vinter, laa i eldhus-glaset og saa hit paa stablen og gav gode raad; nu kunde de nok snart kneppe til om nyemanden, saa det knydde i ham og ...

Saa var det en morgen, at stablen ikke kunde ha saa mange timer igjen. Vesle Haktor gik hæs av spænding, og de voksne i Nordstuen sluttet at snakke; han stod paa lur ut ved stablen, «uten at bli set», og nidstirret mot døren og det store maal, da de skulde ta nyemanden; han maatte kræmte iblandt for ikke at tørke rent sammen i strupen, og hjertet dunket tungt ^[219] som stemplet i en dampbaat. Han hørte det knirke i vedskierne av og til, og hjalp da litt paa de øverste, flyttet dem tjenstvillig mer frempaa. Faren kom ogsaa ut og stillet sig ved hushjørnet, busket og skulende. Slik stod far og søn en times tid.

Med én gang skar vesle Haktor i, som et hærrop: – Dar kjem' an! – Nyemanden skulde utom døren i vetlahustrøien. Gutten gik baklængs foran ham langs vedlaget, heftet ham, prøvet at fylde aapningen mellem væggen og stablen, halte i vedskierne: Der kalvet stablen! skierne stupte med malmklang i bakken, fylgte smuget. Nyemanden fik saavidt skvættet sig unna. Men gutten kom under. Og det illskrek ut av stablen: – Far, møt 'an paa hi leaa! ... Hald ind-aat 'an! – Sintere og sintere for hver ny ski, som kom stupende. Endte i et kvalt barneskrik, som ingenting vørdet: – Ha du daa set paa ma-a-akjen te folk!

Og faren kom til for at møte nyemanden paa den anden kant. For han snudde, fanten! og vilde paa liv og død frem, utom stablen, klyve gjærdet. Haktor ropte konen ut: nu tok de vidne paa at nyemanden la sti ulovlig over anden mands eiendom! ... Saa manden maatte snu; ^[220] han la nedover sin egen bø og blev i huj og hast borte ved sit fjøs.

Imens gav de sig til at grave vesle Haktor frem av vedstablen, saa de hadde ham færdig til at syne frem og kunde «holde ind-aat» manden, naar han kom tilbake. Han var blodig og istykkerslaat mangesteds, og han kunde ikke staa paa

det ene ben. Og straks han fik se nyemanden paa opvei skar han i, kridhvit, og munden skummet av sinne, ramset op – og de voksne kom slet ikke til –, grep vildt ind i det rike lager: ... Slær meg ratt helselaus! ... Ulovleg vei yve fræmand bø! ... Bedreg os paa mjølk! ... Aa Byte kjem i sørenden paa Blilitjønn! – Alt han visste i øieblikket, veltet stenregnen utover ham. – Og nyemanden svarte forsagt: – Du veit da, – og smatt skræmt i hus.

Haktors-folket bar sønnen ind. Det gav et kvækk i Sørstuen, da de saa det fra vinduet. Og litt efter kom Haktor rendende hit over tunet, fulgt av konen; de slæpte bjerketrær frem og gav sig til at gjærde over sjøveien mellem de to paaler, hvite i ansigtet og uten at mæle et ord, – skar væk en skive av veisvingen, fylgte aapningen mellem paale og paale med skog. Ret ska vera ret! skrek det tilsidst fra skjælvende stemmer. – Og de i Sørstuen krøp [221] bare numne sammen og saa paa, uten at røre en finger, og hørte hvor grenene dunket sinte i bordvæggen til dem. De blev sittende og grunde halvhøit ut over dagen: nu eiet grannen sjøveien alene; og indestængt var de altsaa fra *støils*-vei og, herefterdags ...

Og ut paa kvelden kom mand og kone ut fra Nordstuen for at lye, – vesle Haktor laa med vrikket anke igjen inde; de kunde ikke komme klos indpaa glaset idag for al gjærde-skogen; men de hørte dog tydelig nyemanden si tilkvelde, da han reiste sig for at gaa i seng, at nu kunde Haktors-folket da ialfald ikke komme *længer* indpaa dem! ... Og det sank likesom saa trygt i ham ved at nu den allerytterste grænse var naadd. – Men da steg sulten hos Nordstu-folket, og Haktor la fra konen og over i eldhuset for at kviskre med bedsten.

Han laa denne tid paa det sidste og kunde litet snakke for bringetyngsel; men han lyttet med bleke klippende øine til hvad sønnen fortalte, at nu var nyemanden gjærdet inde. Og saa lettet han i sig for at gi sit sidste gode raad, pustet og strævet hæs: – No ska han flytja vetlahuse! Sei, eg døir av di eg ikje taale snekjen. – Sank saa tilbake i sengen med [222] lukkede øienlok, med en liten rød flek paa det ene gustne kind. – At eg ikje døir ratt te unyttet! sukket det fromt.

Og straks de saa nyemanden utom døren næste dag, tok Haktor ham, ropte fra dørhellen: – Du lyt' flytja vetlahuse ... Min gamle far! – La saa til med sundhedskommissionens mine og i bymaal: – Sundhedsfarlige gasarter og

forbanna snêk og forpestels av atmosfære! – De ord kom ogsaa givendes og av sig selv, og de smaldt bløtt og festlig, akkurat som «min gamle far».

Men her var ingen vei til at flytte det paa, stammed han og kom nærmere.

Det hadde ikke han nogen greie paa, svarte Haktor isnende. I utskiftningen stod ikke nævnt med et ord noget om nogen vei der – han kunde selv se efter! Og ingenting synte vel heller bedre at det uthuset i grunden ingensomhelst ret hadde til at staa, hvor det stod.

Jaja, én kunde altids ta de plankeenderne og bordene ind gjennem glaset ogsaa, naar én flyttet, sa nyemanden; og vilde ha sig unna og i hus.

Da satte de ind paa ham, nikket hidsig; det stod som et eneste brustent skraal mot himlen over al overlasten: Haa, her var nok mer end planker og bord! ... Vilde ^[223] han ikke flytte alt, kunde det være slik slag med plankerne... Naa nei du! – Og vesle Haktor hørte det inde fra sengen, reiste sig overende, strakte gneldrende begge barne-næverne mot loftet: – Sundhedsfarlige gasarter og forba–a–anna snêk!

Faren tok i: – Dar ligg' vetle Haktor helselaus! Aa no ve du drepa min gamle, gamle far! – Han graat, saa taarerne haglet, over forurettelsernes utal: Og nu kunde han følge med over i eldhuset, saa skulde han faa se, hvordan hans gamle far laa! – Den anden bad for sig: her var penger for to kander melk, sa han. Men Haktor gled unna: Naa nei du! – Og han haanlo: Du æ taa dan sorten! du ve kjøpa deg laus! – Og han trak nyemanden med sig, og det hjalp ikke, alt han bad for sig eller bød penger: Mindelig overenskomst! Betaler tre kroner aaret for ret til uthusvei! tagg han. – Haktor svarte isnende, han fik ekspropriere, som andre folk, og gaa rettens vei! – Og vesle Haktor kom haltende efter paa spjelket fot over tunet, og holdt moren i stakken.

Det var stilt borte i bedstens seng. – Sjaa her, kor du fer' aat! pekte Haktor. Det rørte sig ikke i sengen. De steg nærmere. Vesle Haktor og moren kom ind. – Han æ dø, trur eg! sa hun. – Han æ ^[224] dø! gjentok de. – Æ han daa dø? sa vesle Haktor. – Jamen trur eg ikje, han æ dø! sa de. – Og nyemanden sprang ut i eldhus-døren og ropte paa sin kone, hun skulde komme hit over paa timen, for bedsten var død.

Da skar vesle Haktor i: – Daa vette her sjond¹⁹⁷ att! ... Vette her ikke sjond att daa, far? ... Jau, svarte det. – Og han var ikke god for længer at være inde i det trange eldhus, maatte ut paa dørhellen, humpet rundt, traakket paa det onde ben: – Du store gud i himmelen! jublet det op i luften: Daa vette her sjond att paa Skaare!

Det slog ned i de voksne, og det var som de vaagnet, og hinden revnet foran deres syn; de blev med ett saa vide om bringen, og det sank fredelig i deres sind; de snakket pludselig sammen, og Haktor saa nyemanden ind i ansigtet tvers gjennem hinden: ja saa hônen smætte, hadde han ikke blaa øine, karen! ... Av og til var de høimælte, for det var saa uvant at snakke sammen slik; og av og til sank de ned i kviskr. Og de skalv i stemmen over det uvante. Men de fandt den langsomt igjen ... Javist, her blev gravøl! Han skulde først kjøres til sjøs, og saa skulde ^[225] han roes paa baat til kirke javist blev her gravøl og greier! – Og de gikk pratende ut ... Men kiste? sa Haktor – Aa, det skulde der nok bli en raad med – nyemanden hadde bord, som var ætlet til nyt vetlahus istedenfor det som var nedlagt: dem kunde de ta! – For hvad i verden skulde han med nyt uthus, naar han hadde? sa Haktor. Og som han kom forbi den nye gjærdestump over veisvingen, slet han bjerketrærne løs, slængte dem væk, blaaste haansk som ad fremmede folks færdelag: hvad i al verdens rike de hadde tænkt paa her gjærde folk inde! – Trev en øks, hugg tjærepaalen ned Set slikt! Aa eg ska nok fidna att krossen i Hestabergsbrækkaa, og eg! nikket han truende som til en fraværende illgjerningsmand.

*

En ukes tid, eller vel det, efter begravelsen, da fremmedfolket forlængst var gaat hjem til bygden og Skaare igjen laa ene, kom vesle Haktor haltende over i Sørstuen; her sat nyemanden just og smurte kirkeskorne, før han skulde sætte dem bort. Gutten skulde be fra far om utskiftningen; han var da hvit i ansigtet av ihug.

Og mand og kone satte sig tettere ^[226] sammen ved kokeovnen; de sat og saa paa kirkeskorne; de følte begge at nu, saa var det paa'n igjen og op i det gamle.

... Men, her maatte vel dø én engang igjen tilslut. Der var ingen som døde til

unyttet paa Skaare.

DEN HVITE LILLE DAME

[229] Længer oppe i østlandsdalen ligger fjeldet flatt og fint og lyser skaldet langen vei, for der staar bare graahvit vie og der rækker ikke granen frem; den høie hei trækker sig opover langs dalen, men indpaa fjeldet litt, saa den ikke sees, naar man er i dalbunden, og heien likeover én. Og nedenfor den trækker granskogen sig som et bredt mørkt belte. Saa kommer gaardene og husene; de ligger veirbitt nedover de grønne skraaninger, somme kulsvarte i tømren, somme graa som kampesten, og i klump ligger de, gjerne litt skjæve med akslen i bakken likesom sribukker efter et ras, – men nogen er allikevel slæpt med nedover helt til postveien i dalbunden.

Der er sommergjester paa gaardene i dalen. Paa Skaarum op under granaasen bor en byraachef med frue og en fem-aars datter. Der har ikke været byfolk før. De bor i egen stue, og der er en liten [230] have med bladrike frodige epletrær uten eplekart og et litet hus i det ene havehjørnet, saadan som det hus pleier staa i dalen; og det stinker fra det, naar vinden staar paa fra den kant. Men der er summende sommerfred paa tunet og i haven, hvor de spinkle nelliker ikke sætter noget større ind paa at bli dobbelte; men ellers er der ogsaa et syrinlysthus i haven. Og ofte hænder det, at vinden staar paa fra den anden kant, og da er der skjær fjeldluft i haven.

De er ældre folk de to, som de leier hos, og de har bare en datter i konfirmations-alderen igjen hjemme, som kan leke med den fem-aars pike.

Men bort paa tunet et stykke er der et stakitgjærde, som skiller fra naboen, og det blev malt rødt, da sommergjesterne var ventendes. Bak det, længer borte i

bakken, ligger en lav stue med ørsmaa ruter i og paa torvtaket en underlig høi pipe, som den var fløiet op og strakte hals for at gale; den er vel saa høi for at gi træk i gruen, og oppe paa pipehellen staar en spids sten og peker i sky som en hanekam. Det er fattigfolk, som bor bort i Søristua; de er kommet ovenfra en fjeldgaard i nabobygden og har kjøpt her. Og de har kjøpt dyrt, og de slæper sig frem aar for aar. [231] Men for hver høst heter det, at nu kommer nok vist banken til at maatte ta gaarden; gaarden har ingen skog, saa kontanter er det vanskelig for. Men det er unge folk; de er bare et par og tyve – manden giftet sig jo, da han var sytten, og endda sitter gutteslænget igjen i kroppen hans, og han er ikke senet, men rund. Maren er et par aar ældre. Og én kan høre dem le saa godt om kveldene, naar de kommer hjem fra slaatten. De har tre barn; spædbarnet bærer hun paa ryggen, naar hun gaar paa slaatten, og manden surrer det fast for hende med skjærf under armene og ett længer nede om knæhaserne; og naar det sover, sveiper hun det i kluten og stikker det ind i en høløe. Det andet barn er to aar, og den ældste gut er fire.

De to ældste ser likedan ut. De har solbleket haar; men huden i hodet er jo svart, saa det lyser ikke synderlig av det allikevel; og de har høie pander og trange smaa munde, og tandraden foran er tæt og sterk nok, men den holder saa fredsæl og ugrisk indover paa dem begge. De bærer éns dragt, av falmet rødfarvet hverken; det er en vest knappet i brystet, og en stak, som henger i svarte sæler over skuldren. Og den dragt bærer ogsaa moren nu sommerdagen.

[232] De smaa har ikke villet gaa med paa slaatten den dag sommergjesterne kommer til gaards. De staar der og stikker sig frem om stuehjørnet og stirrer bort i Noristua-tunet mellem det røde stakit. Og da den første undren er over, stiller den ældste sig klos i stuevæggen og sætter i at synge... eller det ligner mere enstonige hæse rop; men øinene i det graa ansigtet slipper ikke den velstelte hvite ny smaaajenten bort i Noristua-tunet.

Na no,

ta to.

Na no,

ta to.

Og han hamrer i hjørnefjælen med en sten, saa det ramler helt op under torvtaket. Den lille paa to aar finder ogsaa en sten og gjør akkurat det samme.

Men siden gaar de dype næselyd over til overstadig kvitter. Og kvitret høres langt utover kvelden inde i stuen. Det synes ogsaa, som der kommer noget hvitt op i vinduskarmen derinde. Men det er ikke saa let at si, for der er saamange knuste ruter, hvor der er klistret papir istedenfor glas.

Men da moren kommer hjem fra slaatten om natten med den mindste paa ryggen, ligger de to der paa bænken under [233] vinduet og sover, op paa hverandre. Hun flytter dem bort i sengen. Og om morgenen, da hun gaar og de ikke vil være med paa slaatten igjen, sier hun til dem:

– Ja, dykk maa itt' komm' aat den kvite vesle damma! –

Og som det tit pleier ske under landliggeri, saastilles sommergjesten fra byen under nøie formynderskab, og vertsfolket vælger fra første stund ut til ham dem som godkjendes som repræsentative for bygden og bygdens kultur, ti beretningen om den vil jo gaa vide, naar nu ferien er slut, og de fremmede vender tilbake til byen. Derfor sigter nu ogsaa de i Noristua ut dem i Søristua, endda de tit og ofte forsikrer, at de der er da forresten heller ikke her fra bygden. Og hun i konfirmations-alderen passer hele sommeren skinsyk paa, at den hvite lille pike ikke kommer utenfor stakittet; og hun roper til de to smaa, saa straks de kommer helt hit til gjærdet, at nu maa de vist gaa hjem til mor igjen ...

Sommeren gaar. De to staar og slaar i husvæggen hver godveirsdag og titter:

Na no,
ta to.

– Kanske de ogsaa har lus? mumler [234] det mellem vertsfolk og sommergjester, for at skjærpe forbudet.

Og den hvite lille pike kommer aldrig dit.

*

Det blir slutten av hundredagene, og åkrene ligger alt gule paa skraaningene og lyser, og de fremmede i Noristua skal reise sin vei tilbake til byen.

Den eftermiddag staar den lille hvite pike helt borte ved det røde stakitgjærde. Og paa den anden side staar de to barhodede graa ansigter. Som to rislende bækker løper de sammen. Og ingen paa tunet lægger merke til det.

Først ser de paa hverandre gjennom sprinkelverket, og ingen sier det muk. De huker sig og titter, som de stod under en lav bjelke.

– Kom ind da! sier hun.

Men den ældste er stum og rører sig ikke.

– Kom ind da vel! vinker hun igjen.

Men han er stum.

Og saa finder hun frem til grinden og faar kroken op og kommer utenfor til dem.

– Hvad heter du? spør hun.

Da ler han høit i luften og gjør det længste hop som han kan. Og saa springer han ind i et nesle-kjær og brænder sig og kommer tilbake og ser paa hende og ler.

[235] Men hun ler ikke. Hun ser ut som en mor, saa overlegen og bestemt i minen. For hun føler likesom, at han hopper og brænder sig for hende.

– Skal jeg kanskje plukke blomster til dig? sier hun.

Men han er stum.

Og saa begynner hun at plukke. Hun tar det nærmeste hun ser og vælger ikke ut til ham. Det blir en syrestrant, og den rækker hun ham.

Syre vokser der nu over hele Søristuas tun og op paa stengjærdet, og endog op paa hustaket vokser der jo syre.

Men han staar stum og uten smil og tar imot med sine valne barne-hænder. Han staar med stranterne og holder dem ut fra sig, som det var en vigslet vokskjerte, hver én. Broren staar like bak. Og begge de smaa trange munde blir saa lysende blide.

Og hun ser andagten og tror næsten ogsaa selv, at dette er kostelige urter, og plukker og rækker ham ustanselig. Tilsidst er det et tætt knippe inde i næven hans.

Og da *han* ikke kan mere, saa stikker hun syrestranterne ind i den mindstes

næve. Han har endda vanskeligere for at holde paa dem, og han knuger trofast med begge næver. –

[236] Saa blir hun i Noristua-tunet, som passer den lille pike, vår de tre bak gjærdet, og hun kommer springende og roper, at Lillemor maa komme tilbake paa øieblik! – Hun mumler hemmelighedsfuld: – Kanske de ogsaa har lus derborte...

De to staar igjen med syrestranterne og huker sig og ser efter den hvite pike mellem stakit-sprinklerne.

Saa springer de ogsaa hjem. De hopper og springer med syrestrant-kjerterne ut ifra sig, og føtterne likesom kravler oppaa hverandre for at holde følge med syrestranterne indover dørstokken.

Inde i stuen kryper de op paa bænken under vinduet og der sætter den ældste i sin hæse sang gjennem næsen:

Na no,
ta to.
Na no,
ta to.

Langt utover kvelden høres sangen. Men nu er den blit underlig vemodig, og dvæler, som den har tat fart ut i det blaa paa store stille vinger og handlet om livets lykke og om døden. Og tonen smitter av paa to-aaringen, saa hans sang ogsaa handler om livets lykke og om døden.

Da moren kommer hjem den kveld, finder hun de to paa bænken under vinduet, [237] de ligger paa maven og sover. Og ind i armkriken har de hver sit store knippe syrestrant. – Hun flytter de to i seng.

Og syrestranten tar hun med sig ut i svinestien, med det samme hun gir grisen.

Næste morgen tidlig staar den ældste røde stak bak det høie stakit og venter med det graa ansigt: – Na no, ta to.

Vertsfolket bort i Noristua er imorges blit omgjængelige igjen og roper over stakitgjærdet til naboen i Sørstua, at nu har de da stridt ut for isommer med det

fille byfolket sit – de er allerede godt og vel nede paa stationen ...

Saaledes faar han vite, at den lille velstelte pike er reist imorges.

Han legger sig flatt ende ned paa græsvolden og lukker øinene til, for plent aldrig at vaagne mer ... Og de gule akrer blir svarte, og granskog-beltet blir svart, og selv det flate fine vie-fjeld av sølv blir det, som lyser langten vei derborte. Der er bare én hvit flek langt, langt ute: den hvite lille damma, som er reist ...

Moren roper, at han skal komme ind og æte til morgens. Hun roper mange ganger. Og tilsidst kommer hun helt hen og løfter i ham.

– E søv meddag! svarer han og klorer sig fast til græstufsen.

[238] Og aarene gaar. Moren kommer hvert andet aar med en ny bror eller en ny søster, og gutten ser, at hendes røde stak med sælerne blir for hver sommer mer laset i kanten, naar hun drasser avsted til slaatten med den sidste paa ryggen. Faren er blit senet, og ler ikke mer om kveldene, og naar ungerne saa faar hver sin lusing, saa der kan bli ørens lyd i stuen, og de sitter og hikster stille efterpaa, saa hænder det, at den ældste vranten og misnøid slænger utenfor dørstokken og slipper sig ende ned i græsvolden og lukker øinene fast til. Og naar saa moren blir betænkt over det og roper ham ind til kveldsmat, saa svarer det tonløst bare:

– E søv meddag! –

Det høres underlig ut at si det; men endog det øieblik da han som voksen stod borte ved den hvitmalte rækken paa Amerika-baaten og stirret tilbake efter den sidste saare lysning i luften over landet Norge og likesom trængte faa samlet sit livs skjæbne i ett fast billede, saa han kunde ha svar rede til sig selv, naar det nu begyndte at suge og spørge, hvorfor han egentlig reiste ut, saa sa han til sig selv, at han nok allikevel hadde trivdes paa Sørstua og slitt sin tid ut der, hvis ikke hun, den hvite lille damen, var kommet [239] ham saa nær utenfor det røde stakit dengang og hadde plukket syrestrant om Sørstua og rakt ham den i barnenæven, saa han gik med det som hellige lys ... For synerne de kryper nu paa mange vis ind i et menneskes sind; det er stundom de, som kryper ind gjennom lukkede smaa barneøine og blir til længsler, – som suger én med sig motstandsløst, ut

av gaard og grænd og land.

Noter:

[n1](#). Forfatternote: **glas**, vindu.

[n2](#). Forfatternote: **kostbart**, besværlig.

[n3](#). Forfatternote: **Skeivodden**, volden hvor hestekampene holdtes.

[n4](#). Forfatternote: **grahest**, hingst.

[n5](#). Forfatternote: **kjæte**, kaat lystighed.

[n6](#). Forfatternote: De forarbejdedes i dalen, tøvedes sammen paa blok, til de blev stive.

[n7](#). Forfatternote: **vinn'**, orker.

[n8](#). Forfatternote: **fudde**, nok.

[n9](#). Forfatternote: **hell**, ellers.

[n10](#). Forfatternote: **tita**, kjælenavn til smaapiker.

[n11](#). Forfatternote: **bet'**, bedre.

[n12](#). Forfatternote: **gama**, fornøielse, «gammen».

[n13](#). Forfatternote: **kalleg**, meget.

[n14](#). Forfatternote: **Sjonni**, sjøen.

[n15](#). Forfatternote: **okkon**, vor.

[n16](#). Forfatternote: **mai**, mere.

[n17](#). Forfatternote: **fygjer**, følger.

[n18](#). Forfatternote: **ko**, end.

[n19](#). Forfatternote: **onnuge**, som har hast.

[n20](#). Forfatternote: **hoste**, temmelig, for.

[n21](#). Forfatternote: **snaap**, rask.

- [n22](#). Forfatternote: **røe**, snakke.
- [n23](#). Forfatternote: **stokk**, kvakk.
- [n24](#). Forfatternote: **blække**, blad.
- [n25](#). Forfatternote: **fôk**, folk.
- [n26](#). Forfatternote: **spir**, en lang lok over panden, som aldrig klippes, lægges bak øret. Voksne folk kunde graate, naar en skjelm hadde klippet det av, naar de sov. Og paa ekserser-pladsen brukte de alle knep for at berge spiret under soldaterluen – der var det ikke tillatt.
- [n27](#). Forfatternote: **agg**, uro.
- [n28](#). Forfatternote: **voks**, vokste.
- [n29](#). Forfatternote: **snek**, lugt.
- [n30](#). Forfatternote: **leitt**, uttrættet.
- [n31](#). Forfatternote: **Nut**, Knut.
- [n32](#). Forfatternote: **niv**, kniv.
- [n33](#). Forfatternote: **ve'**, være.
- [n34](#). Forfatternote: **oplôt**, skulderstykket, hvori stakken hang.
- [n35](#). Forfatternote: **'nonde**, nedenunder.
- [n36](#). Forfatternote: **rein**, akerkant.
- [n37](#). Forfatternote: **boa**, kjælenavn til smaagutter.
- [n38](#). Forfatternote: **svigje**, bøielig kvist.
- [n39](#). Forfatternote: **gamnare**, morsommere.
- [n40](#). Forfatternote: **tekje**, tykkes.
- [n41](#). Forfatternote: **adde**, alle.
- [n42](#). Forfatternote: **smie**, skjære, spikke.
- [n43](#). Forfatternote: **fu**, bakdel.
- [n44](#). Forfatternote: **sig'e**, synker, blir lavere.
- [n45](#). Forfatternote: **prøvas**, ta tak.

- [n46](#). *Forfatternote:* **kallege**, frygtelig.
- [n47](#). *Forfatternote:* **tvaage**, visk, vakeklut.
- [n48](#). *Forfatternote:* **skarkje**, gammel stor fisk, som er blit tør og uspiselig av ælde.
- [n49](#). avsides] *rettet fra:* avides (*trykkfeil*).
- [n50](#). *Forfatternote:* **skindbol**, en slags regnkappe, oprindelig av skind, som dækket ryggen; spesielt praktisk naar man gik foroverbøiet og slog med ljaen.
- [n51](#). *Forfatternote:* **sabbe**, dorsk og slurvet kone.
- [n52](#). *Forfatternote:* **korein**, hver en.
- [n53](#). *Forfatternote:* **skâte**, utdød træstamme, som staar igjen paa roten.
- [n54](#). *Forfatternote:* **fyg**, følg.
- [n55](#). *Forfatternote:* **vo**, været.
- [n56](#). *Forfatternote:* **lunse**, gyng.
- [n57](#). *Forfatternote:* **ikon**(ekorn)-*napp*(knap), den klare (bedste) kva, som tyter ut av granstammen i form av runde knapper.
- [n58](#). *Forfatternote:* **aabrue**, skinsyke.
- [n59](#). *Forfatternote:* **seiste**, sidste.
- [n60](#). *Forfatternote:* **tukke**, flytte sig litt.
- [n61](#). *Forfatternote:* **Eh, altro!** ∴: skulde mene det!.
- [n62](#). *Forfatternote:* **si chiude**, man lukker.
- [n63](#). *Forfatternote:* **alde**, frugttrær.
- [n64](#). *Forfatternote:* **skarv**, berg.
- [n65](#). *Forfatternote:* **skaka**, riste ned frugt.
- [n66](#). *Forfatternote:* **fornøaa**, fornøden.
- [n67](#). *Forfatternote:* **'na**, den (hende).
- [n68](#). *Forfatternote:* **fljôt**, tidlig moden.
- [n69](#). *Forfatternote:* **i tiar**, betids.

- [n70](#). Forfatternote: **hundesløkje**, hundekjæks.
- [n71](#). Forfatternote: **stuttaarv**, kort ljaa.
- [n72](#). Forfatternote: **bødn**, jordet.
- [n73](#). Forfatternote: **fengje o.s.v.**, faat av roten.
- [n74](#). Forfatternote: **moe**, varmedis («ølrøk»).
- [n75](#). Forfatternote: **spøt**, binding.
- [n76](#). Forfatternote: **kvætje**, hvæsse, bryne.
- [n77](#). Forfatternote: **aarv**, skaft paa ljaen.
- [n78](#). Forfatternote: **behændeg**, underlig.
- [n79](#). Forfatternote: **submaren**, sommeren.
- [n80](#). Forfatternote: **moraa**, morgen.
- [n81](#). Forfatternote: **dette aav**, «flauer», blir spak.
- [n82](#). Forfatternote: **vette**, verte, blir.
- [n83](#). Forfatternote: **gjer'**, behøver.
- [n84](#). Forfatternote: **stu**, træstamme.
- [n85](#). Forfatternote: **drøse**, prate.
- [n86](#). Forfatternote: **skjæmd**, generet, flau.
- [n87](#). Forfatternote: **gjel**, trangt dalsøk med elveløp.
- [n88](#). Forfatternote: **laak**, syk.
- [n89](#). Forfatternote: **gjeishodn**, gjetehorn.
- [n90](#). Forfatternote: **utskjæmd**, chikaneret, ødelagt i folkesnakket.
- [n91](#). Forfatternote: **smalen** (kollektivt), sauerne.
- [n92](#). Forfatternote: **høl**, bassin.
- [n93](#). Forfatternote: **sotten**, pokker (e. l.).
- [n94](#). Forfatternote: **âlved** (= malmved) den indre, gode ved i furu o. l. (i motsætning til **geite**, den ytre, hvite og daarlige).

[n95](#). Forfatternote: **stu**, træstamme.

[n96](#). Forfatternote: **beinka**, tjeneste.

[n97](#). Forfatternote: **sjond**, gravøl.

Hans E. Kincks *Masker og mennesker* er lastet ned gratis fra bokselskap.no